

Característiques del nom propi
Estudi d'interpretació lingüística

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
TREBALLS DE L'OFICINA D'ONOMÀSTICA, XVI

JOSEP MORAN I OCERINJAUREGUI

Característiques del nom propi

Estudi d'interpretació lingüística

Pròleg de
JOAN MARTÍ I CASTELL

BARCELONA
2009

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP

Moran i Ocerinjauregui, Josep

Característiques del nom propi : estudi d'interpretació lingüística. —
(Treballs de l'Oficina d'Onomàstica / Institut d'Estudis Catalans ; 16)

Referències bibliogràfiques

ISBN 9788492583485

I. Institut d'Estudis Catalans II. Títol III. Col·lecció: Treballs de l'Oficina d'Onomàstica ; 16

1. Noms

801.3

© Josep Moran i Ocerinjauregui

© 2009, Institut d'Estudis Catalans, per a aquesta edició

Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: maig de 2009

Tiratge: 550 exemplars

Text revisat lingüísticament per la Unitat de Correcció del Servei Editorial de l'IEC

Compost per Víctor Igual, SL

Carrer del Peu de la Creu, 5. 08001 Barcelona

Imprès a Limpergraf, SL

Polígon industrial Can Salvatella. Carrer de Mogoda, 29-31. 08210 Barberà del Vallès

ISBN: 978-84-92583-48-5

Dipòsit Legal: B. 21288-2009

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

Taula

PRÒLEG	7
I. INTRODUCCIÓ	11
II. PERÍODE CLÀSSIC	13
1. Filòsofs i gramàtics grecs	13
a) Plató i Aristòtil	13
b) Els estoics	14
c) Els hellenistes	16
2. Gramàtics llatins	18
a) Varró	18
b) Donat	18
c) Priscia	19
III. EDAT MITJANA	21
IV. EDAT MODERNA	23
1. Port-Royal	23
2. La Il·lustració	26
a) <i>L'Encyclopédie</i>	26
b) Autors catalans	29
V. EDAT CONTEMPORÀNIA	37
1. John Stuart Mill	37
2. Descripció gramatical i estudis historicoetimològics (segle xx)	43
3. Recerca teòrica	45
a) Otto Jespersen	46
b) Viggo Brøndal	49
c) Alan Gardiner	52
d) Eugenio Coseriu	53

<i>e)</i> Josep Roca-Pons	56
<i>f)</i> O. Ducrot i T. Todorov	56
<i>g)</i> Semantistes	58
4. Aportacions recents	65
<i>a)</i> Marie-Nöelle Gary-Prieur	65
<i>b)</i> Kerstin Jonasson	73
5. Descripcions gramaticals actuals	78
<i>a)</i> Castellà	78
<i>b)</i> Francès	80
<i>c)</i> Català	83
VI. CONCLUSIONS	93

Pròleg

En totes les ciències es practica la taxonomia, no pas perquè sigui imprescindible, sinó per tal de poder explicar humanament els coneixements i alhora fer-los accessibles. La realitat global per si mateixa no té cap necessitat de classificacions, ja que tot hi és travat, en una interrelació natural dels elements que la componen.

En la seva anàlisi procedim a la parcel·lació perquè ens és impossible d'abraçar-la tota; i, un cop delimitat el camp de la recerca, practiquem la divisió i la definició dels elements per a una descripció comprensible.

Si bé metodològicament és inevitable de procedir així, tanmateix en la història de la ciència aquesta pràctica ha generat actituds d'inèrcia, que han perpetuat determinades teories com a axiomes que, doncs, no s'han qüestionat críticament i s'han mantingut com a vàlides malgrat que potser siguin errònies.

En els estudis gramaticals, el nom o el substantiu s'ha diferenciat tradicionalment en diverses classes, dues de les quals són especialment persistents en relació amb les altres: comú i propi. S'ha consolidat tant l'oposició de l'un a l'altre, que en l'escriptura fins i tot es regeixen per normes específiques, encara que no exemptes de contradiccions: la primera lletra minúscula o majúscula, respectivament. He al·ludit a contradiccions, perquè, a part que les distintes llengües tenen criteris diferents, fins al punt que algunes empenen la majúscula també en el nom comú, en un mateix idioma l'ortografia ha variat amb el pas del temps; així, per exemple, els que fan referència a càrrecs professionals adés s'han escrit amb la minúscula, adés, amb la majúscula: President/president, Rector/rector, Director/director, Secretari/secretari, etcètera. Els dubtes i les propostes de canvi no són sinó un reflex de l'ambigüïtat a l'hora de definir què és un nom comú i què és un nom propi.

Les teories gramaticals més actuals han recuperat la importància de la semàntica en procedir a caracteritzar les unitats de la llengua. Parlo de recuperació, perquè no és cap novetat, ja que en l'antiguitat clàssica ja es considerava imprescindible de recórrer-hi. Això no obstant, entre els estudiosos no hi ha un acord bàsic sobre què és

significar; i en les diverses posicions s'ha barrejat no prou adequadament aquesta qüestió amb la de les maneres diferents de significar.

En la història general de la gramàtica, hom troba, per exemple, que no se sap ben bé com s'ha de tractar semànticament les preposicions, les conjuncions, els morfemes personals, de gènere, de nombre, etcètera. Així, no és rar de llegir en alguns autors que aquestes unitats no tenen significat. És clar que, si acceptem que el signe lingüístic es compon d'un significat i un significat, una afirmació així voldria dir que no són signes lingüístics i, aleshores, ens hauríem de preguntar què són; la preposició per, la conjunció però, una -s de plural o de segona persona verbal, una -a de femení o de tercera persona verbal, tenen o no tenen significat?, són o no són signes lingüístics? Sembla obvi que el sol fet que hom accepti que per és causal, locatiu, etcètera, que però és adversatiu, que una -s és marca de plural o de segona persona i que una -a és marca de femení o de tercera persona suposa admetre ensems que signifiquen, al marge de com es vulgui qualificar aquesta mena de sentit.

En el cas concret de la distinció entre nom comú i nom propi, predomina entre alguns lògics i els lingüistes que els segueixen la convicció que el primer és connotatiu i el segon és denotatiu, fet que, de manera més o menys explícita, es tradueix com que el primer significa, mentre que el segon no. Una teoria com aquesta lleva, doncs, el caràcter de signe lingüístic al nom propi.

Allò que és més sorprenent és que hom admeti que cap unitat lingüística no pugui considerar-se una peça buida de sentit, ja que és una contradicció flagrant respecte a allò que són les llengües i a llur finalitat: res no hi és sobrer, tot vol dir-hi i hi diu alguna cosa, fins i tot els elements suprasegmentals.

El nom propi, doncs, té sempre significat; i un significat comparable al del nom comú, el qual sabem, altrament, que té un valor semàntic diferent segons que sigui concret, abstracte, col·lectiu, etcètera.

Si allò en què ens fixem és en les possibilitats de funcionament en la construcció de sintagmes, el nom propi, com que, pel seu caràcter individual, és intrínsecament determinat, no necessita cap complement. No obstant això, de vegades duu l'article, que en els topònims té un valor idiosincràtic: les Corts, el Paiol, etcètera, o fa estrictament d'enllaç sintàctic: (la) Cerdanya, (els) Boscos de Tarragona, i en els antropònims (l'anomenat justament article personal) té un sentit simplement estilístic: l'Antoni, en Pere, l'Eugènia, n'Aina. Quan el nom propi és complementat per elements realment determinants, és tractat com un nom comú que és especificat, tot i que semànticament conservi els trets principals: Hem visitat la Tarragona romana; aquest recurs difumina el caràcter originari del nom propi, és una solució excepcional.

Morfològicament accepta les desinències de gènere: Joaquim/Joaquima, Francesc/Francesca, i també de nombre: (De) Joans, Joseps i ases, n'hi ha a totes les cases.

És ben contradictori que hom hagi escrit tant sobre la diferència semàntica entre nom comú i nom propi i, en canvi, acadèmicament interessi tan poc l'onomàstica. Quina paradoxa! Interessa poc als qui planifiquen els currículums, no pas als estudiants de filologia. I, és clar, així les coses, són molt pocs els especialistes qualificats en aquest àmbit de la lingüística, encara que siguin molts els qui s'atreveixen a parlar dels noms propis amb una seguretat que no se sustenta en la reflexió i l'anàlisi suficients.

Josep Moran Ocerinjauregui és un dels experts més destacats en l'estudi del nom propi de lloc i de persona. I endemés és un historiador excellent de la llengua catalana. De fet, no és possible conèixer a fons el valor i el sentit d'aquesta classe de substantiu si hom no s'hi ha endinsat des d'una perspectiva diacrònica. Cal haver estudiat molt detingudament la toponímia i l'onomàstica per tenir arguments de pes a l'hora d'elaborar cap teoria sobre aquesta classe d'unitats lingüístiques; cal haver consultat documentació des dels orígens de la llengua per estar segur de com hi han funcionat i hi funcionen.

Aquest assaig que Josep Moran ens presenta té com a mínim una garantia: es fonamenta amb una llarguíssima i fecunda experiència en el treball especialitzat dedicat al nom propi. No hi predominen les elucubracions, sinó la constatació de la realitat que ha aprofundit. Conseqüentment, la fiabilitat de les argumentacions, s'hi estigui d'acord o no, és inqüestionable.

El treball té un altre mèrit gens secundari. Josep Moran no solament aplica la visió global de la història de la llengua catalana pel que fa a la significació dels noms propis, sinó que també fa el repàs a les principals aportacions sobre el tema des de l'antiguitat clàssica grega i llatina (Plató, Aristòtil, els estoics, els hellenistes, Varró, Donat, Priscià), fins a les més recents, tot passant per l'època medieval i l'època moderna. Aquesta posició li permet practicar l'anàlisi contrastiva o la lingüística comparativa, perquè no es limita a la realitat de la llengua catalana, sinó també a la llatina, la grega, la francesa, l'anglesa, la castellana.

Josep Moran fa palès que teories que es presenten com a innovadores i de gran actualitat ja havien estat esbossades i fins i tot àmpliament desenvolupades pels primers gramàtics que coneixem.

En suma, aquesta investigació sobre el nom propi és un referent imprescindible per a la revisió de les teories predominants i per a la construcció d'una definició més exacta i general de què no disposàvem fins ara.

JOAN MARTÍ I CASTELL
Universitat Rovira i Virgili
Institut d'Estudis Catalans

I. Introducció

Habitualment el nom propi se sol considerar com ‘el nom que designa un ens concret personalitzat o una idea singular de qualsevol mena’, és a dir, el que s’atribueix a una persona o cosa, real o imaginada, amb caràcter individual i particular, i que serveix per a distingir-la dels altres éssers de la mateixa espècie, com, per exemple, *Adam*, *Llobregat*, *Rússia* o *Saturn*. S’oposa, doncs, a nom comú o apel·latiu, que és el que es refereix a tots els individus d’una mateixa classe, gènere o espècie, com *home*, *riu*, *país* o *planeta*, i que té, doncs, un caràcter abstracte o ideal, no concret.

El nom propi és, bàsicament doncs, un nom individual i concret; tant si inclou el nom de l’ens genèric a què pertany, com per exemple *Banc de Catalunya*, com si no, com en el cas dels exemples anteriors. En alguns casos el caràcter d’unicitat que poden tenir alguns noms comuns fa que sovint siguin escrits amb la lletra inicial majúscula, com *el Sol*, *la Terra*, *la Lluna*, encara que figurin en els diccionaris ordinaris de noms comuns amb les definicions corresponents. Així mateix, en alguns contextos on apareix algun nom proveït d’aquest mateix caràcter, també se sol escriure amb la inicial majúscula, assimilats al nom propi, com per exemple, *el Rei*, *el Papa*, *el President*, etc.

Però ultra el seu caràcter individual, alguns corrents lingüístics moderns han afegit que, contràriament als noms comuns, que tenen un significat propi i denoten classes d’objectes, «els noms propis no tenen cap significat i denoten directament un element de la realitat»,¹ alhora que d’altres afirmen que el nom propi «té un significat metalingüístic “nom de persona, lloc, institució...”». Per tant, no gaudeix d’una referencialitat autònoma, sinó que necessita relacionar-se amb el context extralingüístic per a ser interpretat».²

1. Per exemple, Núria MARTÍ I GIRBAU, a Joan SOLÀ *et al.* (ed.), *Gramàtica del català contemporani*, vol. 2, Barcelona, Empúries, 2002, p. 1290.

2. Maria Josep CUENCA ORDINYANA, *Sintaxi catalana*, Barcelona, UOC, 2003, p. 101.

D'altra banda, hi ha la qüestió de l'aplicació de l'article a un nom propi.

En principi el nom propi pel seu caràcter individual no necessita ni determinant ni modificador, almenys en la seva funció més prototípica, però no és menys cert que hi ha noms propis que són acompanyats formalment d'article determinat, ja sigui amb caràcter fix, com en el cas de *la Garriga*, o bé eventualment, com en *l'Antònia*.

Per a tractar aquestes qüestions, estudiarem com ha estat considerat el nom propi des del començament de la nostra història lingüística.

II. Període clàssic

1. FILÒSOFS I GRAMÀTICS GRECS

a) *Plató i Aristòtil*

Els primers filòsofs grecs tractaren sobretot la qüestió sobre si els noms en general tenen una relació convencional o necessària amb la realitat i també en relació amb el caràcter del signe lingüístic. No distingeixen encara entre nom comú i nom propi, però els noms propis apareixen en llurs consideracions generals.

Per exemple, Plató, en el seu diàleg anomenat *Cràtil*, on tracta precisament si els noms són convencionals o naturals, juga en aquest sentit amb els noms propis dels protagonistes: *Cràtil*, *Sòcrates*, *Hermògenes*, relacionant el sentit amb llur etimologia: «I sobre el fet que Hermògenes no sigui el teu nom de veritat es tracta d'una broma. Vol dir que no ets veritablement fill d'Hermes [déu de la riquesa] puix que cerques sempre la riquesa sense gaire sort» (334c).³

Hi podem afegir que una actitud semblant a base de relacionar un nom propi amb la seva etimologia, real o figurada, és palesa a la Bíblia,⁴ per exemple en el cas de Babel: «Jahvè els va dispersar d'allí per tota l'extensió de la terra, i van cessar d'edificar la ciutat. Per això fou anomenada Babel, perquè allà Jahvè va confondre el llenguatge de tota la terra i d'allà els va dispersar per tota l'extensió de la terra» (Gènesi 11,8-9), encara que, de fet, *Babel* prové de l'acadi *Bab-ilu*, 'porta de Déu', de manera que la interpretació bíblica es basa en una falsa etimologia que remet el nom a l'arrel hebrea *babal*, que vol dir 'confondre'.

3. Feliciano DELGADO, *Lingüística general: Antologia de textos*, Còrdova, Universidad de Córdoba, 1974, p. 12.

4. Vegeu Djamel-Eddine KOULOUGHLI, «La thématique du langage dans la Bible», a Sylvain AUROUX (dir.), *Histoire des idées linguistiques*, 1, Liège, Bruxelles, Pierre Mardaga, 1989, p. 64-78.

Aristòtil tracta el nom en general en relació sobretot amb la teoria del signe lingüístic,⁵ i, així, en la seva *Poètica*, considerava que «el nom és una expressió composta i significativa, una expressió sense temps, cap part de la qual no és significativa per si mateixa: en els noms dobles, en efecte, no emprem les parts com si cadascuna fos significativa per si mateixa, com ara *Teodor*, on *dor* no significa res» (1457a);⁶ i en el capítol 2, «El nom. Noms simples i compostos», del tractat *Sobre la interpretació* (*Òrganon* II), exposa la mateixa doctrina:

Nom és, doncs, un so significatiu per convenció sense indicar temps, en que cap de les parts no és significativa per separat: en efecte, en *Kàllippos*, *ippos* no significa res per ell mateix, com sí que ocorre en l'enunciat *kalós hippós* ['cavall formós']. Tanmateix, el que ocorre en els noms simples no ocorre igual en els compostos, puix que en aquells la part no és significativa en absolut i, per contra, en aquests tendeix a ésser-ho, per exemple en *epaktrokéles* ['nau pirata'], *kéles* ['nau']. Per convenció vol dir que cap dels noms ho és per naturalesa, sinó només quan es converteix en símbol, perquè també indiquen quelcom els sons inarticulats, per exemple dels animals, cap dels quals no és un nom.

Com hi podem observar, encara que es refereix al nom en general, sense distinció entre nom comú i nom propi, en els exemples de nom com a elements significatius, hi figuren precisament noms propis, *Teodor* i *Kàllippos*. De tota manera, Aristòtil en un altre passatge de la seva obra s'acosta a la distinció implícita almenys entre nom comú i nom propi quan afirma: «igualment també en el cas de *Corisc* i de *músic Corisc* es presenta la qüestió: són el mateix o coses diferents? Perquè *Còriscus* expressa una substància individual i *músic Corisc* una qualitat, de tal manera que no se la pot considerar a part».⁷ Però de fet per a Aristòtil un ésser es caracteritza sobretot per la participació en una essència i per això no fa distincions en el concepte de nom.⁸

b) Els estoics

Contràriament a Aristòtil, els estoics partien no pas de l'essència sinó de l'ésser individual i concret, cosa que no impedeix que els éssers posseïxin igualment unes qualitats compartides, que és el que expressen els noms comuns.⁹ D'acord amb aquests principis distingiren clarament entre nom comú i nom propi en la classifi-

5. HANS ARENS, *La lingüística*, vol. I, Madrid, Gredos, 1976, p. 33-34; FRÉDÉRIQUE ILDEFONSE, *La naissance de la grammaire dans l'antiquité grecque*, París, J. Vrin, 1997, p. 135, 158 i seg.

6. ARISTÒTIL, *Retòrica. Poètica*, traducció de Joan Leita, Barcelona, Edicions 62, 1998, p. 353.

7. ARISTÒTIL, *Refutacions filosòfiques*, 179a.

8. MARC BARATIN i FRANÇOISE DESBORDES, *L'analyse linguistique dans l'antiquité classique*, vol. I: *Les théories*, París, Klincksieck, 1981, p. 28.

9. MARC BARATIN i FRANÇOISE DESBORDES, *L'analyse linguistique dans l'antiquité classique*, p. 28.

cació que feren de les parts de l'oració. N'és testimoni la llista dels tractats de Crisip reportada per Diògenes Laerci, com també les definicions de les parts de l'oració que el mateix Diògenes Laerci reporta en la primera part de la dialèctica, on estudia els significants. Aquests gramàtics són reconeguts com els primers que n'han establert cinc parts: nom propi (*ónoma*), apellatiu (*prosegoría*), verb, conjugació i article.¹⁰

Segons aquesta divisió, el nom propi (*ónoma*) significa una qualitat pròpia individual i l'apellatiu, és a dir el nom comú (*prosegoría*), una qualitat comuna. Així doncs, superaven la concepció d'una sola categoria de nom.

A partir d'aquesta base van aprofundir sobre les característiques i les relacions del nom propi amb les altres parts de l'enunciat. Així, Apolloni Díscol precisa en la *Sintaxi*:

En efecte, el nom propi és percebut en potència pel pronom [personal], i quan dic nom [propi] no em refereixo a la seva forma fonètica, sinó a allò indicat per aquesta, és a dir a la qualitat pròpia del referent [S. II, 41].

Així doncs, per als estoics el nom, és a dir el nom propi, significava la qualitat pròpia, de caràcter personal.¹¹

En aquest sentit, i com posa en relleu F. Ildefonse, els estoics consideraven que el nom propi és el punt de tancament de la determinació. Com el seu nom indica, és la singularitat el que denota; més exactament el nom propi tanca el procés interrogatiu que afecta successivament la substància (*ousía*), la qualitat (*poiótes*) i els altres atributs (*tá symporepomena*). És a dir, identificar la singularitat d'un subjecte implica que se n'hagi reconegut la identitat, l'existència d'un substrat (indeterminat) i que immediatament s'hagi superat aquesta indeterminació. Com precisa el mateix Apolloni:

portar un nom propi implica una existència substancial, sense que ho sigui a la inversa: un home pot ésser 'aquest' sense ser per força Ulisses, però si Ulisses existeix per força és a la vegada aquest: «aquest és l'astut Ulisses, fill de Laertes» [S. I, 138];¹²

i així:

els pronoms no substitueixen ni els noms apellatius, ni els epítets [...]; potencialment, és un nom propi el que s'hi deixa entendre [o potser millor: que és significat] (*noeitai*) quan emprem un pronom [S. II, 41].

10. F. ILDEFONSE, *La naissance de la grammaire dans l'antiquité grecque*, p. 135; F. DELGADO, *Lingüística general*, p. 21-22.

11. F. ILDEFONSE, *La naissance de la grammaire dans l'antiquité grecque*, p. 263.

12. F. ILDEFONSE, *La naissance de la grammaire dans l'antiquité grecque*, p. 303.

Això vol dir que és el nom propi allò que és substituït pel pronom personal.¹³ En aquesta línia, Apol·loni afirma també que:

els noms propis, que porten la particularitat en ells mateixos, no tenen la mateixa necessitat de l'article que els que denoten una noció comuna. En efecte, és com una contracció del llarg [camp] de la qualitat allò que opera l'aposiició de l'article: «(un) infant havent dinat s'anà a jeure» és indefinit, però no «l'infant havent dinat s'anà a jeure». Per contra, «Ptolemeu havent dinat s'anà a jeure», no demana de cap manera l'article [S. I, 112].

Ara bé,

els noms propis estan exposats a l'homonímia i l'ambigüitat que en resulta no s'aixeca més que per l'adjunció al nom d'un adjectiu aplicat [al nom], per exemple Trifó el gramàtic, Dio el filòsof, o, amb una construcció [que indiqui] la nacionalitat: Apol·loni l'atenès, Apol·lonodor el cirenaic; els noms es troben així lliures d'un sentit que els fa referir-se a diverses persones [S. I, 65].¹⁴

c) *Els hellenistes*

Els gramàtics d'aquest període (a partir del segle III aC), sobretot els alexandrins, parteixen no tant d'especulacions de tipus filosòfic com de l'experiència de la seva tasca filològica com a editors dels textos homèrics. L'obra més representativa d'aquest corrent és la *Tékhne Grammatikè* (*Ars grammatica* en llatí), que podem traduir per *Art gramatical*, atribuït a Dionisi el Traci, que recull les aportacions d'Aristarc de Samotràcia i d'Aristòfanes de Bizanci, i que tingué una gran transcendència en la tradició gramatical occidental.¹⁵

Diferentment dels estoics, que feien del nom comú (*prosegoría*) i del nom propi (*ónoma*) dues parts diferents de l'oració, basant-se en consideracions sobre la significació, els gramàtics hellenistes, que partien d'una reflexió més aviat de caràcter morfosintàctic, consideraven el nom en general (*ónoma*) en dues espècies, els noms comuns (*prosegorikón* o *koinón*) i els propis (*kýrion*). Així, Dionisi el Traci comença el capítol 12, dedicat al nom (*Perí onómatos*), amb la definició següent:

El nom és la part declinable de l'oració que significa un objecte o una acció: un objecte, com «pedra»; una acció, com «educació», dit en sentit propi o comú: comú, com «home, cavall»; propi com «Sòcrates» [...].

13. F. ILDEFONSE, *La naissance de la grammaire dans l'antiquité grecque*, p. 307.

14. F. ILDEFONSE, *La naissance de la grammaire dans l'antiquité grecque*, p. 318-319.

15. F. ILDEFONSE, *La naissance de la grammaire dans l'antiquité grecque*, p. 447-459; Bertil MALMBERG, *Histoire de la linguistique*, París, PUF, 1991, p. 82-90.

Seguidament, en tractar del gènere del nom, descriu particularment els noms propis o adjectius d'origen patronímic:

<1> Patronímic és pròpiament el que és format a partir del nom propi [*kyrios*] patern, però abusivament també el que és pres dels ancestres, com Aquý·les «Pelida» [fill de Peleu], [dit] «Èacida». El tipus dels patronímics masculins són tres: en *-dēs*, en *-ōn* i en *-adios*, com *Atreïdes*, *Atreïon* i el tipus específic dels eolis, *Hyrrádiος*. Pittakós era, de fet, fill d'*Hyrra*. I altres tants de femenins: en *-is*, com *Priamís*; en *-as*, com *Peliás*; i en *-nē*, com *Adrestíne* (*Ilíada*, V 4129). *Homer* no forma espècie patronímica del de les mares, però sí els poetes més recents.

I exemplifica amb noms propis algunes categories de composició i derivació:

<6> Denominatiu és el nom format per un altre nom, com *Teó*, *Trifó* [...].

<7> Verbal és el derivat d'un verb, com *Filémon*, *Noemon*. Les figures dels noms són tres: simple, compost i parasintètic; simple com *Menon*; compost, com *Agamèmnon*; parasintètic, com *Agamèndida*, *Filípida*. Hi ha quatre varietats de compostos: uns són formats de dos noms complets, com *Quírisof*; uns altres de dos incomplets, com *Sòfocles*; uns altres d'un incomplet i d'un altre de complet, com *Philòdemos*; i d'altres de complet i incomplet, com *Pericles*.

Seguidament distingeix diverses classes de noms:

Pertanyen al nom aquestes, que s'anomenen espècies: propi (*kýrion*), apellatiu (*prosegorikón*) [...]:

<1> Propi és el que significa la substància particular, com *Homer*, *Sòcrates*.

<2> Apellatiu és el que significa substància comuna, com *home*, *cavall*.

I encara descriu algunes «espècies» que es refereixen al nom propi:

<9> Diònim són dos noms emprats per un sol propi, com *Alexandre* i *Paris*,¹⁶ però sense que hi hagi equivalència recíproca, és a dir que no se segueix que tot *Alexandre* sigui anomenat també *Paris*.

<10> Epònim, dit també diònim, és el que es diu d'un ésser junt amb un altre nom propi com *Enosírhthon* ('el qui sacseja la terra') *Posidó* i *Febus Apol·lo*.

<11> Ètnic (gentilici) és el que designa un poble, com *frigi*, *gàlata*.

16. Es refereix a Paris, príncep troià abandonat, a qui els pastors que el recolliren anomenaren Alexandre.

2. GRAMÀTICS LLATINS

Els gramàtics llatins (i amb ells els medievals) segueixen pràcticament la doctrina establerta pels grecs respecte del nom en general i més concretament del nom comú i del nom propi.

a) Varró

El primer d'ells, Varró (116-27? aC), en la seva obra *De lingua latina*, dedicada sobretot a l'etimologia, la flexió, la composició i la derivació, i on emprà els termes *nomen* i *vocabulum* per a designar respectivament el nom propi (incloent-hi els adjectius derivats, és a dir, els gentilicis o noms ètnics) i el nom comú, fa les explicacions següents:

Hi ha quatre classes de denominació [*appellandi*], d'entre les quals alguns han anomenat provocables allò que és com *quis* i *quae*, noms comuns [*vocabula*] al que és com *scutum* i *gladium*, noms propis [*nomina*] al que és com *Romulus* i *Remus*, i pronoms [*pronomina*] al que és com *hic* i *haec* [llibre VIII, 45].

Segueix el que afecta els noms propis [*nomnibus*], que difereixen dels noms comuns [*vocabulis*] pel fet que són determinats i indiquen coses particulars, com *Paris* i *Helena*, mentre que els noms comuns [*vocabula*] són indeterminats i designen coses generals, com *vir* i *mulier*. I d'aquests noms propis [*nomina*], uns procedeixen de noms propis [*ab nomnibus*] com *Ilium* d'*Ilus* i *Ilia* d'*Ilium*, i altres d'un nom comú [*a vocabulo*], com d'*albus*, *Albius* i d'*ater*, *Atrius* [llibre XLI, 80].

De la mateixa manera que en els articles hi ha dues classes, determinada i indeterminada, també n'hi ha dues en les denominacions, nom comú [*vocabulum*] i nom propi [*nomen*]. Així doncs, no és el mateix *oppidum* que *Roma*, puix que *oppidum* és un nom comú [*vocabulum*] i *Roma* un nom propi [*nomen*], distinció que en donar aquestes classificacions uns fan i altres no. Nosaltres, si cal en algun cas, hi afegirem de què es tracta i per què [llibre x, 20].

b) Donat

En el segle IV de la nostra era Donat (*Aelius Donatus*) redactà la seva *Ars grammatica*, que tingué una gran transcendència en el període medieval i que serví per a fixar la terminologia gramatical. La descripció que fa del nom és sumària, a partir de la qual, però, establí la terminologia de *nom*, *nom comú* i *nom propi*, que és la que ha prevalgut posteriorment, de manera que el terme *apellatiu* s'aplicarà com a sinònim de *nom comú*:

Nomen est pars orationis cum casu corpus aut rem proprie communiterque significans, proprie, ut Roma, Tiber, communiter, ut urbs flumen [373, 1]. (El

nom és una part declinable de l'oració i significa una cosa o objecte, comú o propi, propi com *Roma, Tiber*; comú com *ciutat, riu*.)

c) *Priscià*

També es referí al nom en general Priscià (segles v-vi dC), que escrivia des de Bizanci les seves *Institutiones (ars) grammaticae*, on seguia de prop la tradició grega:

Partes igitur orationis sunt secundum dialecticos duae, nomen et verbum, quia hae solae etiam per se coniunctae plenam faciunt orationem, alias autem partes «syncategoremata», hoc est consignantia, appellabant secundum stoicos vero quinque sunt eius partes: nomen, appellatio, verbum, pronomen sive articulus, conjunctio [...].

Proprium est pronominis pro aliquo nomine proprio poni et certas significare personas [IV, 15; 53, 28-54-1-4].

Pronomen est pars orationis, quae pro nomine proprio uniuscuiusque accipitur personas finitas recipit [...] [XII, I, 576, 1-23].

(Les parts de l'oració són dues segons els lògics: el nom i el verb, perquè només aquestes en unir-se formen una oració completa; a les altres parts les anomenaven sincategoremes, és a dir, consignantia.)

Però, segons els estoics les parts de l'oració són cinc: nom, apel·lació, verb, pronom o article, conjunció.

És propi del pronom que es posi en lloc d'algun nom propi i signifiqui certes persones.

Pronom és la part de l'oració que es col·loca en lloc d'un nom propi i rep persones determinades.)

Com hi podem comprovar, Priscià, ultra adaptar la terminologia grega en les denominacions *nom [propi]* i *apellatiu*, emprà el terme *nom propi*, d'acord amb la terminologia emprada per Donat.

III. Edat mitjana

En aquest període se seguiren bàsicament els gramàtics llatins Donat i Priscia pel que fa al nom en general i al nom propi particularment.

Però independentment dels gramàtics, hi sorgí una discussió filosòfica que té alguna relació de tipus teorètic amb la qüestió del sentit dels noms. Ens referim a la discussió sobre el fonament dels conceptes universals, és a dir, si els universals són una realitat *per se*, com defensaven els realistes, o bé si es deriven de les coses com a abstracció lògica, segons les tesis dels conceptualistes, o bé encara si són simples signes convencionals, només noms, paraules, com defensaven els nominalistes, per als quals només hi ha realitats individuals o particulars, de manera que els universals no són sinó simples noms que designen d'una manera indistinta i confusa uns trets comuns d'éssers concrets.

Des del punt de vista estrictament lingüístic, podem considerar que els universals són representats pels noms comuns, tant si es refereixen a una idea d'objectes concrets com *cadira* o a conceptes ideals com *blancor*, mentre que les realitats concretes individuals, particulars, es relacionen amb els noms propis o les descripcions individualitzades en general.

IV. Edat moderna

1. PORT-ROYAL

La teoria d'origen clàssic es reprèn en aquest període, sobretot a partir de la gramàtica dita de Port-Royal.¹⁷ Així, en el capítol III de la segona part d'aquesta obra, sota l'epígraf «Des noms propres & appellatifs ou généraux», hi figuren les definicions següents:

Les hommes ont eu besoin de noms differents pour ces deux sortes d'idées. Ils ont appelé *noms propres* ceux qui conviennent aux idées singulieres, com le nom de *Socrate*, qui convient à un certain Philosophe, appelé Socrate; le nom de *Paris* qui convient a la ville de *Paris* [p. 35].

Com hi podem observar, l'exemplificació comprèn les dues classes més importants de noms propis, que són els de persona *Socrate* i els de lloc, topònims o noms propis geogràfics en general, com *Paris*.

Així mateix es refereix a l'homonímia en els noms propis i al paper que hi pot fer el context:

Ce n'est pas qu'il n'arrive souvent que le mot propre ne convienne à plusieurs, comme *Pierre*, *Jean*, etc. Mais ce n'est que par accident, parce que plusieurs ont pris un mesme nom. Et alors il faut y adjoûter d'autres noms qui le déterminent, et qui le font rentrer dans la qualité de nom propre, comme le nom *Louys* qui convient à plusieurs, est propre au Roy qui regne aujourd'huy, en disant *Louys quatorzième*. Souvent mesme il n'est pas necessaire de rien adjouter, parce que les circonstances du discours font assez voir de qui l'on parle [p. 36].

17. A. ARNAULD i C. LANCELOT, *Grammaire générale et raisonnée*, París, 1660.

També es refereix aquesta obra a l'ús de l'article, d'acord així mateix amb la teoria clàssica, però tenint-ne en compte l'ús:

Nous voyons par là que l'article ne se devoit point metre aux noms propres, parce que signifiant une chose singulier & déterminée, ils n'ont pas besoin de la détermination de l'article.

Neanmoins l'usage ne s'accordant pas tousjours avec la raison, on y met quelquefois en Grec aux noms propres des hommes mesmes, *ó φιλιππος* [Philippus]. Et les Italiens en font un usage assez ordinaire, *l'Ariosto, il Tasso, l'Aristotele*: ce que nous imitons quelquefois, mais seulement dans les noms purement Italiens, en disant par exemple, l'Arioste, le Tasse: au lieu que nous ne dirions pas l'Aristote, le Platon. Car nous n'adjouons point d'articles aux noms propres des hommes, si ce n'est pas par mepris; ou en parlant de personnes fort basses, *le tel, la telle*: Ou bien que d'appellatifs ils soient devenus communs [*sic, per propres, veg. infra*]: Comme, il y a des hommes qui s'appellent *le Rey, le Maistre, le Fevre, le Clerc*. Mais alors tout cela n'est pris que comme un seul mot; de sorte que ces noms passant aux femmes, on ne change point l'article *le* en *la*; mais une femme signe, *Marie le Roy, Marie le Maistre, &c.*

Nous ne mettons point aussi d'articles aux noms propres des villes ou villages, *Paris, Rome, Milan, Gentilly*, si ce n'est aussi que d'appellatifs ils soient devenus propres: Comme *la Cappelle, le Plessis, le Castelet*.

N'y pour l'ordinaire aux noms des Eglises, qu'on nomme simplement par le nom du saint auquel elles sont dédiées. *S. Pierre, S. Paul, S. Jean*.

Mais nous en mettons aux noms propres des Royaumes et des Provinces: *la France, l'Espagne, la Picardie*, etc. Quoy qu'il y ait quelques noms de pays où on n'en mette point: comme *Cornuailles, Comminges, Roannez*.

Nous en mettons aux noms de rivières: *la Seine, le Rhein*. Et de montagnes, *l'Olympe, le Parnasse* [p. 56-58].

També es troben algunes explicacions que inclouen els noms propis en *La logique ou art de penser* (1662).¹⁸ Així en el capítol VII, «Des termes complexes, et de leur universalité ou particularité», comença dient:

On joint quelquefois à un terme divers autres termes qui composent dans nôtre esprit une idée totale, de laquelle il arrive souvent qu'on peut affirmer ou nier ce qu'on ne pourroit pas affirmer ou nier de chacun de ces termes estanz separez, ce sont des termes complexes, *un home prudent, un corps transparent, Alexandre fils de Philippe*.

Cette addition se fait quelquefois par le pronom relatif, comme si je dis, *un corps qui est transparent, Alexandre qui est fils de Philippe, le Pape qui est Vicaire de Jesu-Christ* [p. 73-74].

18. Publicat anònimament, com la *Grammaire générale et raisonnée*, s'atribueix igualment a ARNAULD, però en col·laboració en aquest cas amb Pierre Nicole; vegeu Bertil MALMBERG, *Histoire de la linguistique*, París, PUF, 1991, p. 200.

S'hi especifica, a més, que:

Ce qu'il y a de plus remarquable dans ces termes complexes, est que l'addition que l'on fait à un terme est de deux sortes: l'une qu'on peut appeller *explication*, et l'autre *determination*.

Cette addition se peut appeller seulement *explication*, quand elle ne fait que développer ou ce qui estoit enfermé dans la comprehension de l'idée du premier terme, ou du moins ce qui luy convient comme un de ses accidents, pourveu qu'il luy convienne generalement et dans toute son étenduë [...].

Toutes les additions qu'on ajoute aux noms qui marquent distinctament un individu, sont de cette sorte; comme quan on dit, *Paris qui est la plus grande ville de l'Europe: Jules Cesar qui a esté le plus grand capitaine du monde: Aristote le prince des philosophes: Louys XIV. Roy de France*. Car les termes individuels distinctement exprimez se prennent toujours dans toute leur étenduë, estant determinez tout ce qu'ils le peuvent estre [p. 74-75].

Després d'aquestes consideracions de caràcter explicatiu, referents al sentit de cada nom propi, se'n fan d'altres de caràcter especificatiu:

Et ces additions sont quelquefois telles qu'elles rendent un mot general individuel, quand on y ajoute des conditions individuelles; comme quand je dis, *le Pape qui est aujourd'huy*, cela determine le mot general de Pape à la personne unique et singuliere d'Alexandre VII. Le pere d'Alexandre le Grand, cela determine le mot general de pere à un homme unique, parce qu'il n'y en peut avoir qu'un qui ait esté pere d'Alexandre.

On peut de plus distinguer deux sortes de termes complexes, les uns dans l'expression, et les autres dans le sens seulement.

Les premiers sont ceux dont l'addition est exprimée, tels que sont tous les exemples qu'on a rapportez jusqu'icy.

Les derniers sont ceux dont l'un des termes n'est point exprimé, mais seulement sous-entendu, com quand nous disons en France *le Roy* c'est un terme complexe dans le sens, parce que nous n'avons pas dans l'esprit en prononçant ce mot de Roy, la seule idée general qui répond à ce mot; mais nous y joignons mentalement l'idée de Louys XIV, qui est maintenant Roy de France. Il y a une infinité de termes qui sont complexes en cette maniere, comme le nom de *Monsieur* dans chaque famille, etc.

Il y a mesme des mots qui son complexes dans l'expression pour quelque chose, et qui le sont encore dans le sens pour d'autres, comme quand on dit, *le Prince des Philosophes*, c'est un terme complexe dans l'expression, puisque le mot de prince est determiné par celuy de philosophes; mais au regard d'Aristote que l'on marque dans les Ecoles par ce mot, il n'est complexe que dans le sens: puisque l'idée d'Aristote n'est que dans l'esprit, sans estre exprimée par aucun son qui le distingue en particulier [p. 76-77].

Com hi hem pogut comprovar, en aquesta obra, ultra les expressions explicatives adjuntes a un nom propi prototípic, com *Aristòtil*, *príncep dels filòsofs*, que es refereixen al seu sentit o valor individual intrínsec, també es contemplen les expressions explicatives estereotipades de caràcter individual, ja siguin ocasionals, és a dir dins un context, com *el Rei*, ja siguin de caràcter permanent, com en *el Príncep dels Filòsofs*, que són equivalents a un nom propi prototípic com *Lluís XIV* o *Aristòtil*, i que per aquest motiu se solen escriure amb la lletra inicial majúscula.

2. LA ILLUSTRACIÓ

a) L'Encyclopédie

Arribats en aquest període, la teoria anterior és la base de la que apareix exposada en l'*Encyclopédie* dirigida per Diderot i D'Alembert (1751), concretament en l'article «NOM, f. m. (*Métaph. Gram.*)»:¹⁹

Les *noms appellatifs* sont ceux qui présentent à l'esprit des êtres déterminés par l'idée d'une nature commune à plusieurs: tels sont *homme, brute, animal* [...].

Les *noms propres* sont ceux qui présentent à l'esprit des êtres déterminés par l'idée d'une nature individuelle: tels sont *Louis, Paris, Meuse*, dont le premier désigne la nature individuelle d'un seul homme; le second, celle d'une seule ville; & le troisième, celle d'une seule rivière.

Però, a més, s'hi fan unes consideracions addicionals respecte d'ambdues classes de mots. Així,

I. [...] Par l'*étendue* de la signification, on entend la totalité des individus en qui se trouve la nature commune indiquée par les *noms* appellatifs: par exemple, l'*étendue* de la signification du *nom* appellatif *homme*, comprend tous & chacun des individus de l'espece humaine, possibles ou réels, nés ou à naître; *Adam, Eve, Assuérus, Esther, César, Calpurnie, Louis, Therese, Daphnis, Chloé*, &c.

Sur quoi il faut observer qu'il n'existe réellement dans l'univers que des individus; que chaque individu a sa nature propre & incommunicable; & conséquemment qu'il n'existe point en effet de nature commune, telle qu'on l'envisage dans les *noms* appellatifs. C'est une idée factice que l'esprit humain compose en quelque sorte de toutes les idées des attributs semblables qu'il distingue par abstraction dans les individus.

19. Signat amb les inicials «(B. E. R. M.)», és escrit per Nicolas Beauzée. Agraïm a Denise Boyer aquesta informació.

Però, a més d'assenyalar que els noms apellatius representen sempre una idea factícia i abstracta, assenyala també que hi ha diversos graus de concreció, per exemple:

l'idée de *figure* convient à un plus grand nombre d'individus que celle de *triangle*, de *quadrilatere*, de *pentagone*, d'*exagone*, &c.

Per contra:

les *noms* propres, déterminant les êtres par une nature individuelle, & ne pouvant convenir qu'à un seul individu, ont l'étendue la plus restreinte qu'il soit possible de concevoir, & conséquemment la compréhension la plus complexe & la plus grande.

I en aquest sentit, fa la reflexió següent:

Comme il n'existe que des êtres individuels & singuliers, & que les *noms* doivent présenter à l'esprit des êtres déterminés par l'idée de leur nature; il semble qu'il ne devrait y avoir dans les langues que des *noms* propres, pour déterminer les êtres par l'idée de leur nature individuelle: & nous voyons cependant qu'il y a au contraire plus de *noms* appellatifs que de propres. D'où vient cette contradiction? Est-elle réelle? N'est-elle qu'apparente?

Sense passar a discutir si certament hi ha més noms comuns que propis, veiem l'explicació que l'autor de l'article dóna a la qüestió que ha plantejat:

1°. S'il falloit un *nom* propre à chacun des individus réels ou abstraits qui composent l'univers physique ou intellectuel; aucune intelligence créée ne seroit capable, je ne dirai pas d'imaginer, mais seulement de retenir la totalité des *noms* qui entrent dans cette nomenclature [...].

2°. L'usage des *noms* propres suppose déjà une connoissance des individus, sinon détaillée & approfondie, du moins très-positive, très-précise, & à la portée de ceux qui parlent, & de ceux à qui l'on parle [...]. Si la distinction précise des individus est indifférente, on se contente de les désigner par des *noms* appellatifs; ainsi chaque grain de *sable* est un grain de sable [...]. Mais chaque société particulière comprise dans la nationale a ses intérêts plus marqués & plus détaillés; la connoissance des individus d'une certaine espece y est plus nécessaire; ils ont leurs *noms* propres dans le langage de cette société particulière [...].

3°. Quoique nos véritables connoissances soient essentiellement fondées sur des idées particulières & individuelles, elles supposent pourtant essentiellement des vûes générales. Qu'est-ce que généraliser une idée? C'est la séparer par la pensée de toutes les autres avec lesquelles elle se trouve associée dans tel & tel individu, pour la considérer à part & l'approfondir mieux (*voyez* ABSTRACTION); & ce sont des idées ainsi abstraites que nous marquons par les mots *appellatifs* [...].

Després d'aquestes consideracions sobre l'essència del nom comú i del nom propi, l'autor passa a descriure l'origen dels noms propis:

§ 2. Pour ce qui est des *noms* propres, c'est en vertu d'un usage postérieur qu'ils acquierent une signification individuelle; car on peut regarder comme un principe général, que le sens étymologique de ces mots est constamment appellatif. Peut-être en trouveroit-on plusieurs sur lesquels on ne pourroit vérifier ce principe, parce qu'il seroit impossible d'en assigner la première origine; mais pour la même raison on ne pourroit pas prouver le contraire: au lieu qu'il n'y a pas un seul *nom* propre dont on puisse assigner l'origine, dans quelque langue que ce soit, que l'on n'y retrouve une signification appellative & générale.

I a continuació fa una descripció de l'origen hebreu dels noms de l'Antic Testament («*Jacob* signifie *supplantator*», etc.), dels de la Grècia clàssica («*Alexandre, fortis auxiliator*», etc.), dels llatins («*Lucius* vouloit dire *cum luce natus*», etc.), dels noms de família en francès («le *Noir*», «le *Blanc*», etc.) i del sistema romà («*nomen, proenomen, cognomen, & agnomen*»).

Finalment descriu l'opinió de Rousseau, que creia que en l'origen del llenguatge foren primer els noms propis:

Chaque objet, dit-il, reçut d'abord un *nom* particulier, sans égard aux genres & aux especes, que ces premiers instituteurs n'étoient pas en état de distinguer; & tous les individus se présenteren isolés à leur esprit comme ils le sont dans le tableau de la nature. Si un chêne s'appelloit *A*, un autre s'appelloit *B*... Les premiers substantifs n'ont pû jamais être que des *noms* propres.

Respecte d'aquesta afirmació, Beauzée recorre d'antuvi a la teoria lingüística creacionista:

Dieu donna tout-à-la-fois à nos premiers peres la faculté de parler & une langue toute faite. D'où il suit qu'il n'y a aucune priorité d'existence entre les deux especes de *noms*, quoique quelques appellatifs ayent cette priorité à l'égard de plusieurs noms propres [...].

I continua la seva reflexió sobre l'origen del llenguatge en aquest sentit.

Però l'*Encyclopédie* encara ens dona un altre article sota l'epígraf «*NOM*», amb la marca «*Hist. Génér.*», signat per D. J.: Louis de Joncourt, amb l'accepció:

appellation distinctive d'une race, d'une famille, & des individus de l'un & de l'autre sexe dans chaque famille.

On distingue en général deux sortes de *noms* parmi nous, le *nom propre*, & le *nom de famille*. Le *nom* propre, ou le *nom* de baptême, est celui que l'on

met devant le *surnom* ou le *nom* de famille: comme *Jean, Pierre, Louis*, pour les hommes: *Susanne, Thérèse, Elisabeth*, pour les femmes. Voyez NOM DE BAPTÊME.

Le *nom* de famille est le *nom* qui appartient à toute la race, à toute la famille, qui se continue de père en fils, & passe à toutes les branches; tel est le *nom* de Bourbon. Il répond au patronymique des Grecs [...]. Les Romains appelloient ces *noms* généraux qui se donnent à toute la race, *gentilitia*.

Nous n'avons que des connoissances incertaines sur l'origine des *noms* & des *surnoms* [...].

I continua l'article amb una història de l'antroponímia, una de les branques més importants de l'onomàstica, d'acord amb els coneixements de llavors, afegint-hi la qüestió dels gentilicis o noms ètnics o d'origen, que en principi són adjectius derivats de noms propis (encara que també es dona el cas de noms propis substantius derivats d'un nom ètnic o gentilici, com *Catalunya* de *català*).

A més, ultra l'article ja esmentat de «NOM DE BAPTÊME, (*Hist. des usages*)», on fa una explicació de l'ús dels pronoms cristians, n'hi ha un altre sota l'epígraf «NOM SOCIAL, (*Commerce*)», que tracta d'una altra mena de noms propis: els noms distintius de societats, anomenats singularment *nom social*, que no solen ésser tinguts gaire en compte en els tractats d'onomàstica.

Per acabar direm que M. Beauzée, professor de gramàtica a l'École Royale Militaire, recull quasi literalment el text del seu article de l'*Encyclopédie*, i l'amplia pel que fa a l'etimologia del nom propi a fi d'il·lustrar que prové sempre de nom o noms comuns, en el capítol I, intitulat «Des noms», del llibre II de la seva obra *Grammaire générale ou exposition raisonnée des éléments nécessaires du langage pour servir de fondement à l'étude de toutes les langues*, publicada a París el 1767, que fou una obra de referència en el seu temps.

b) *Autors catalans*

En l'àmbit català aquesta és la base teòrica dels qui es refereixen més o menys àmpliament al nom propi durant el segle XVIII i la primera meitat del XIX. Per exemple Josep Ullastra (1743-1753):

Lo Nom Propi es aquell que significa coses propries i certas, com *Hercules, Barcelona, Gerió, Gerona*.

Lo Nom Apellatiu es aquell que significa coses comunes e incertas, com: *Rei, Príncep, Ciutat, Vila*.²⁰

20. Josep ULLASTRA, *Grammatica catalana*, edició a cura de Montserrat Anguera, Barcelona, Bibliograf, 1980, p. 42-43.

Però altres autors van més enllà en les seves observacions respecte del caràcter del nom propi. Així, Joan Petit i Aguilar, en la seva *Gramàtica catalana*, re-dactada vers el 1796, fa una «[d]efinició filosòfica dels Noms», on considera com a «[n]oms substantius» els que «servéxan pera anomenar las substàncias Corpóreas e Incorpóreas», i seguidament dóna tres distincions d'aquesta mena de noms: comuns, propis i comunitzats («comunisads», en el seu sistema ortogràfic).²¹

Quant al nom substantiu propi, segons Petit és:

El que és dóna a un sol Individuo de alguna especie Gramatical; v. g.: *Adam*, al primer *Home*; *Héva*, á la primera *Dona*; *Abel*, al primer fill de *Adam*, y *Heva*; *Cahim*, al segon *Fill. Barcelòna*, à la *Ciudad Capital* de Catalunya; *Mataró*, à la *Correjmiental* de aquest nom [p. 310].

I respecte dels noms substantius comunitzats, considera que:

Sòn aquells Noms, que de Propis han passad à Comuns à mòlts Individuos de alguna Espécie Gramatical, y nò á tòts... el Nom Comunisad convè sols á una part de Individuos de alguna Espécie Gramatical; v. g.: *Joan*, convè á una part de *Hòmens*, que tenen aquest Nom, *Francisa* [*sic*, per *Francisca*], á una part de *Donas*, anomenadas axí; *Caldas*, y *Vila-nova* convènen á un petit número de Poblacions, que tènén dits noms.

A continuació es demana «[q]uins medis hi ha, per a parlar de cade un dels Individuos de algun Nom Comunisad?» La resposta és: «Añadir al detrás del *Nom Comunisad* algun *Sòbre-nom* o *Apellido*, *Re-nom*, *Epiteto* o *Atribut*».

Seguidament descriu cadascun d'aquests conceptes:

«*Sòbre-nom* o *apellido*»: «Es el Nom, que es posa després del Nom *Comunisad*, pera distingir las persònas humanas, o còsas, que tènén un matèx Nom; v. g.: *Joan Prat*, *Josef Parèr*; hònd *Prat* y *Parer* sòn *Sobre-noms* ó *Apellidos*, pera distinjr-los dels demès *Hòmens* que és diuen *Joan*, o *Josef*. *Cáldas de Mont-Buy* se diferencia ab est *Apellido* de *Cáldas de Astrac*, y *Caldas de Malavella*.»

Lo *Apellido*, ú *Sòbre-nom* de las Persònas Humanas se diu nom de Casa ó Família; v. g.: *Prat*, *Parèr*; que en las Persònas Christianas és posa després del Nom de Fonts, ó de aquell Sant, o Santa, que èls dònán per Patrons en las *Fonts Babtismals*, y com aquest nom, que en sí es *Propi*, ó de Persona icular [*sic*, per *particular*] se dona à mòltas Persònas; ha passad á *Comú* á tòts els que tènén un matèx Nom de Fonts: v. g.: *Joan* á tòts els *Joans*, *Josep* á tòts els *Josefs*. Es, doncs,

21. JOAN PETIT I AGUILAR, *Gramàtica catalana*, edició a cura de Jordi Ginebra, Barcelona, IEC, 1998, p. 308-309.

precís pera parlar de cada un de ells, el dir, v. g.: *Joan Prats, Joan Lluc, Josef Vila, Josef Parèr, etc.*

«*Renom, Epiteto, ú Atribut*»: «Entèng aquell Nom, que ès posa al detrás del Sòbre-nom, o Apellido, pera distingir uns de altres als que tènem un matèx Nom de Fonts, y un matèx nom de Casa o Família; v. g.: *Josef Prat Jusá, ó de Baix, y Josef Prat Jusá, o de Dalt.*»

També sòn *Renoms, Epitetos, y Atributs* els Noms de part de Mare; v. g.: *Joan Petit, y Aguilar, qui es el Pare; Joan Petit, y Teixidòr, qui es el Fill; y Joan Petit, y Rièra qui es el Nèt* [p. 308-311].

Així doncs, J. Petit es refereix a la qüestió de l'homonímia dins els noms propis, que serà tractada ja en el segle xx sota diversos punts de vista, com veurem més endavant.

També tracta Petit la qüestió de l'ús de l'article en els noms propis:

P. Ja vej clar á quinas Digcions Declinables se acostuma anteposar Artiggles; voldria ara saber ¿á quinas nò se-èn donan?

R. Nò ès dònem may Artiggles als Noms Substantius *Propis*; ni als *Comuns* com á *Comuns*; ni als *Comuns*, pressehids de algun Pronom *Demonstratiu*, ó *Demonstrativo-Possessiu*; ni á ningun Pronom *Personal*, ni *Indefinid*; ni á Ningun *Vocatiu*.

P. Perque nò ès dònem may Artiggles als Noms *Propis*?

R. Perque cade Nom Propi, es el de particular, y determinad individuó de alguna Espécie Gramatical; v. g.: *Adam* es el Nom Propi del primèr *Home*; *Hèva* fou la primèra *Dona*; *Abel* fou el primèr *Fill* de Adam y Hèva; *Barcelòna* es la *Ciudad* Capital de Catalunya; &c.; y, per lo tant, diem sens Artiggles: *Adam* pecá; *Hèva* li feu menjar la fruyta, vedada pe nostre Dèu; *Cahim* matá á *Abel*; *Barcelòna* representá al Rey, &c.

P. Contra ¿No diem ab Artiggles; v. g.: el cruel *Cahim* matá al manso *Abel*; la noble *Barcelòna* representá al Rèy, &c.

R. Si S^r; pero, en estos casos nò ès referèxen los Artiggles els Noms Propis *Cahim, Abel, Barcelòna*, sinó á algun de Comú, callad ó sòbre-entés, per la Figura Elipsis; v. g.: *L'home* cruel, *Cahim*, ó el cruel home *Cahim*, matá al manso *Abel*, ó al home manso, ó al manso home *Abel*.

P. ¿Nò se oposa á lo que dius, lo ús comú de posar Artiggles immediads á Noms Propis de las s [sic per parts] del món, de Regnes, Províncias, Rius, Mesos, Dies de la setmana, y altres; pux diem: *l'América, la Europa, la España, la Fransa, la Olanda, la Manxa, la Viscaya, lo Ebro, el Cardenèr, el Mars, el Diumenje, el Dilluns*; &c.?

R. Nò S^r, nò se oposa; perque en aquestos, y altres semblants casos (com ho diu el R^m Dr Puig en els Rudiments de la Gramàtica Castellana, pag. 36) nò va unid lo Artiggle al Nom Propi, sinó á algun de Comú, sòbre-entés, ó callad per la Figura Elipsis, com, *Regiò, Monarchia, República, Província, Riu, Mes, Dia*, ó semblant; y de sèr axí es evidènt señal la prágtica comuna de no posar Artiggle, unid al *Propi*, quand va egressad el Comú, ó Apelatiu, pux diem:

el Regne, ó Monarchía de *España*, y nò de la *España*; la República de *Olanda*, y nò de la *Olanda*; la Provincia de *Viscaya*, y nò de la *Viscaya*; el Riu *Ebro*, y nò del *Ebro*; el Riu *Cardenèr*, y nò del *Cardenèr*; el Mes de *Janèr*, y nò del *Janèr*; &c.

P. ¿Nò ès dònans vulgar-ment Artiggles á Noms *Propis* de Hòmens, y Donas, sens que intervinga en assò la Figura *Elipsis*; pux diem: el *Père*, el *Joan*; l'*Antònia*, la *Francisca*, &c.?

R. Si S'; pero aquestos Noms, que en sí sòn *Propis*, ó de particular persòna, ès dònans vuy á tants Individuos humans, que de *Propis* han passad á *Comuns*, eo sòn *Comunisads*, que convènen á tòts, y á cada un dels Hòmens que se anomènen *Père*, *Joan*, &c. y, á tòtas y á cada una de las Donas, anomenadas *Antònia*, *Francisca*, &c. Quand, doncs, volem parlar de algun particular *Père*, *Joan*; ó de alguna particular, é individuada *Antònia*, *Francisca*, &c.; es precis ante-posar á sos Noms son corresponènt Artiggle Masculí, ó Femení, que particularise, é individúe ditas Persònas [p. 313-315].

Respecte d'aquesta teoria del nom comú elidit, que serà represa recentment, direm que si bé és vàlida en alguns casos, com ara en els noms propis geogràfics de caràcter físic, sobretot en els hidrònims del tipus *el (riu) Cardener*, no és suficient en d'altres, especialment aplicats a corònims, com *el Brasil* o *la Xina*, i a antropònims, però en qualsevol cas aquest és el primer intent a casa nostra de descriure i explicar aquest ús de l'article.

Ja entrats en el segle XIX; Antoni Febrer i Cardona, en la seva obra *Principis generals de la llengua menorquina*, datada el 1804 però que va romandre inèdita llavors,²² divideix els substantius en tres «espécias»: comú, propi i collectiu, entenent per *comú* el «qui convè à moltes persones, ô à moltas cósas» (que al seu torn es divideixen «en Físicas, y Metafísicas», entenent per *físiques* les persones o coses «qui eczistexen en la naturalesa, cóm: *cavall*, *taula*, *casa*. &c.» i per *metafísiques* «à moltes cósas, qui no eczistexen sinó en l'enteniment, com *blancúra*, *probitat*. &c.»); per *propi*, «[a]quell qui significa una idéa singular, una persòna, ô cosa única, cóm: *Alecsáandro*, *Madrid*, el *Mançanáres*. &c.», i per *collectiu*, «[a]quell qui encàre qu'en singular, presènta no obstánt à l'esperít moltes persònes, ô moltes cósas [...]: Collectiu general, com: *El poble*, *l'eczércit*, *el bósc* &c. [...]: partitíu, com: *Una trópa de*, *una cantidad de* &c.» (p. 95).

Quan parla de les «[d]iferènts spécias de Noms Substantíus y Adjectíus» Febrer i Cardona es refereix als diminutius «qui signifícan la petitèsa de la cósas y á vóltas despréci o, com de *Père*, *Perêt...*» (p. 96), és a dir, als hipocorístics i també als prenomes, com:

22. ANTONI FEBRER I CARDONA, *Obres gramaticals*, I, estudi introductor i edició a cura de Jordi Ginebra, Barcelona, IEC, 2004. La referència a les pàgines es fa seguint les d'aquesta edició, no les de l'original, que hi figuren.

Dón Père, ò *Dón Pau*. Llinátges, com *Díaz*, *Cifuèntes*, qui servexen per distinguir las famílias. Sobre-nóms, ò malnóms, que solèm dir, cóm sería, per ecz: si es diguès *Neno* à algú, perqu'es petit, ò *Móro*, perqu'es negre. &c.

Aquests sobre-nóms no servexen per distingir las famílas [*sic*], sinò qu'es solen donar per vitupíri, y es una mála criansa usar d'ells. Renóms, per espres-sar escellència en alguna cosa, cóm: *Dón Alonso el sábi* &c. [...]. Patronímics, qui es formen de propis, cóm: *Martínez*, de *Martí* &c. Possessius que signifícan possessió, cóm el genitiu, per ecz. *Español*, *réal*; equivalents à *d'España*, *d'el rèi* &c. [p. 97].

Quant al gènere, després de relacionar-lo amb el sexe si es tracta de persones, sense exemplificar amb noms propis, constata:

Peró cóm hi hágie nóms qui bax d'un sól Artícle, y d'una sóla terminació comprenen els dos sécsos, si es vulguès admetrer un Género comú, es podrían considerar cóm à tals aquests, per ecz: *La llebra*, *el céro* ['el cérvol'], *la cigála*; &c. Juntament ab tots los llinátges, com *Febrèr*, *Póns*, *Albertí*, *Vidál*; &c. els quáls tánt servexen per el masculí, com per el femení; y es podrían distinguir ab el nóm d'Epicènos [p. 100].

I tractant «[d]e la Declinació dels Nóms», afirma que:

els noms en la nóstra llèngua no es declínan, ni tènèn própiament cásos; sinò que per l'ofici qu'aquests tènèn en la llatína, nosáltres usám de l'article, de preposicions, y de particulas [p. 103].

En las taules que presenta a continuació es refereix primerament al nom comú, i a continuació al nom propi personal aplicant-hi l'article personal *en*, «*ne*» [= *na*], ben viu a Menorca llavors i ara, com si tingués la mateixa funció de l'article determinat:

Declinació d'un Nóm propi masculí qui coménca ab consonánt. *Singular*, Nòm. En *Père* [...]. Declinació d'els Nóms própis masculíns qui coménca ab vocál, ò ab *h*. *Singular*, Nóm. N'Antoni [...]. Nóta. Quánd el nóm propi masculí comença ab vocál, ò ab *h*, cóm: *Antóni*, *Honófre*, *Albért*, *Agustí*, &c. usam de *ne* ò *n'*, y no d'*en*; a fi d'evitar el mál só que fería la partícula en seguida de vocal. I en efécte si es diguès, per ecz: *En Antoni*, *en Honófre*, *en Albért*, *en Agustí*, &c. sería insuportable à l'ohido. Y d'aquí provè que molts per declinar els nóms *Antóni*, *Honófre*, diuen cóm si fòs: *En Toni*, *d'en Tóni*, *à n'en Tóni*. &c. *En Nófre*, *d'en Nófre*, *à n'en Nófre*; &c. perque si es dignès: *En Antoni*, *d'en Antoni*, *à n'en Antóni*; ò *En Nofre*, *d'en Honófre*, *à n'en Honófre*; &c. fería masse mál só à l'orèlla. Però no es axó el vertader módo de declinar semblánts nóms; perque si en aquests dos, per ecz: es pód suprimir la síllaba qui coménca ab vocál, ò ab *h*, sens alterar el sentíd, no es lo matèx en una infinidat d'altres, com *Albért*,

Agustí, Eugénio, Ansèlm; &c. Per conseqüent s'há d'usar de *ne* ò *n'*, y no d'*en*; com havèm dit. Declinació d'un Nóm pròpi femení. Nóta. El nóm pròpi femení, tánt si coménsa ab consonánt còm ab vocal, ò ab *h*, sempre es declina ab la partícula *ne*, sinò que quánd el nóm coménsa ab vocal, ò ab *h*, es suprimex la vocal *e* d'el *ne*; en llóc de la qual s'hi posa l'Apóstrofê, (') per ecz: *Singular*, Nóm. Ne Joána. Nóm N'Angela [...] [p. 103-106].

Però constata, a més:

Nota. Hi ha áltres noms pròpis qui no prenen article [...]. *Singular*, Nóm. Dèu. Roma. Hércules [p. 107].

Poc després, Josep Pau Ballot, en la seva *Gramatica y apología de la llengua catalana* (1813-1814),²³ afirmava en primer lloc que:

Lo article no es part de l'oració, perque no es dicció significativa, sino nota ó senyal pera mostrar que lo nom comú ó apellatiu está en singular ó en plural, y si es del género masculí o femení.

I seguidament confirma que:

Lo article solament se junta ab noms comuns ó apellatius, com: Lo foch ho consum tot... [p. 2],

sense considerar, doncs, l'ús de l'article en els noms propis. En parlar dels noms afirma sumàriament:

Los *noms* son aquellas paraulas que serveixen pera anomenar las personas ó cosas, ó pera expressar alguna qualitat. Si anomenan personas ó cosas se diuhen substantius, com: *Jesus, Maria, Joseph, ciutat* [...]. Si los substantius no convenen sino á una sola cosa, se diuen propis com: *Espanya, Barcelona, Mallorca* [...].

Se tenen per propis los noms de baptisme, com: *Pere, Antoni, Maria, Eularia*, y los de casa ó família, com: *Carbonell, Vives, Torres, Fontseca* [p. 4-5].

I també es refereix al nom propi en relació amb els accidents, de gènere:

Del género masculí son tots los noms propis y comuns de homes y de mascles, y tots los que signifiquen cosa ques concebeix semblant à home com: *Carlos, Juan, Déu, Àngel, caball, bou*. Del género femení son tots los noms propis

23. Vegeu l'edició facsímil i amb introducció de Mila Segarra, Barcelona, Alta Fulla, 1987. La paginació és de l'original.

y comuns de dones y de femelles, y tots los que significan cosa ques concebeix semblant á dona, com: *María, Eularia, Deesa, nimfa, euga, vaca* [p. 9];

i respecte del nombre:

Hi ha alguns noms, que tenen singular y no plural, com son tots els noms propis, per exèmple: *Joseph, Barcelona, Ebro, Montserrat...* [p. 11].

Com hi podem observar, Ballot sempre anteposa el tractament del nom propi al del nom comú en tractar dels substantius.

Una doctrina similar, amb més o menys precisions, exposen els autors catalans de la primera meitat del segle XIX. Així, Balmes, en la seva *Filosofia elemental*, del 1847, en el capítol VIII, que comença tractant «*Del nombre*», afirma en l'apartat 81:

El nombre sustantivo es propio si designa, una idea individual; como *Antonio, Barcelona, Madrid, Mediterráneo*; y es comun ó apelativo cuando la idea expressada es general: como *hombre, nacion, ciudad, capital, mar*.

I en el capítol IX, «*El artículo*», diu en l'apartat 93:

Los nombres propios no deben llevar artículo, porque significando por sí mismos una cosa determinada, no necesitan que se los determine: decimos *el hombre*, mas no *el Antonio*. En las expresiones: *el Virgilio, el Ciceron*; y en general, siempre que el nombre propio va acompañado de artículo, se sobreentien de algun apelativo. Esto es lo más lógico, pero no quiero decir que la regla carezca de excepcion: nada mas comun que encontrar en las lenguas anomalías que no se acomodan exactamente con el rigor filosófico.

V. Edat contemporània

1. JOHN STUART MILL

Però després del període de la Il·lustració apareixen noves teories respecte del nom propi (i del nom comú) que es basen en la lògica filosòfica de tipus especulatiu, que no té gaire en compte els coneixements gramaticals que hem vist.

L'iniciador és el filòsof anglès John Stuart Mill, concretament en la seva obra *A System of Logic Ratiocinative and Inductive*,²⁴ publicada el 1843. En el capítol II, «Dels noms», del llibre primer, que tracta «Dels noms i les preposicions», Mill afirma en l'apartat 3 [noms generals i singulars] que:

tots els noms ho són d'alguna cosa real o imaginària, però no totes les coses tenen noms apropiats a elles individualment. Per a alguns objectes individuals necessitem, i per consegüent tenim, noms distints que els donin a conèixer; així, hi ha un nom per a cada persona i igualment per a cada lloc o indret notable. Altres objectes de què no tenim ocasió de parlar tan sovint no els designarem amb un nom propi d'ells, sinó que quan cal esmentar-los ho fem posant junts diversos mots, cadascun dels quals pot a la vegada ser emprat, i ho és efectivament, per a una porció indefinida d'altres objectes, com quan diem «aquesta pedra».

Però els noms comuns no solament serveixen per a economitjar l'ús del llenguatge, sinó que també:

24. Emprem l'edició crítica de J. M. ROBSON, Toronto, University of Toronto Press, 1973. Aquesta obra fou traduïda per Pere Codina i Vilà i publicada el 1853 amb el títol *Sistema de la lògica demostrativa e inductiva, o sea, exposición comparada de los principios de la evidencia y los métodos de investigación científica*, Madrid, Imprenta y Estereotipia de Manuel Rivadeneyra. Vegeu MISERICÒRDIA ANGLÈS CERVELLÓ, *El pensament de F. Xavier Llorens i Barba i la filosofia escocesa*, Barcelona, IEC, 1998, p. 37.

gràcies a ells podem a més establir proposicions *generals*, afirmar o negar un predicat d'un nombre indefinit de coses a la vegada. Per consegüent, la distinció entre noms *generals* i *individuals* o *singulars* és fonamental i es pot considerar com la primera de les divisions majors dels noms.

Així doncs, Mill distingeix en primer lloc entre nom general i nom individual o singular, i respecte del primer afirma:

El nom general es defineix comunament com el nom que es pot afirmar veritablement i amb el mateix sentit de cadascun d'un nombre indefinit de coses. Nom individual o singular és aquell que només d'una persona es pot afirmar amb veritat i en el mateix sentit.

Així, *home* es pot afirmar amb veritat de Joan, Pere, Jordi, Maria i altres persones sense límits assignables; i de totes elles és afirmat en el mateix sentit, perquè el mot *home* expressa certes qualitats, i quan el prediquem d'aquestes persones, afirmem que totes elles posseeixen tals qualitats. Però *Joan* només es pot afirmar amb veritat d'una sola persona, almenys en el mateix sentit. Perquè, encara que hi hagi moltes persones que portin aquest nom, no el conferirem per a indicar algunes qualitats o una altra cosa qualsevol que tinguin en comú, perquè no es pot dir de cap manera que s'afirmi d'elles en cap *sentit*, ni per consegüent tampoc en el mateix sentit [§ 3].

Però la classe dels noms individuals no es limita a la dels noms propis prototípics:

«El rei que succeí Guillem el Conqueridor» també és un nom individual. Perquè no hi pot haver més d'una persona de qui es pugui afirmar veritablement, és implícit en el significat de les paraules. Fins i tot «*el rei*», quan l'ocasió o el context defineixen l'individu de qui s'entén, pot justament ser considerat com un nom individual.

També fa una descripció dels noms col·lectius:

El nom general es pot predicar de *cada* individu d'una multitud; el col·lectiu no es pot predicar de cadascun separatament, sinó només de tots considerats en conjunt. «El regiment 76 d'infanteria», nom col·lectiu, no és general, sinó individual; perquè si bé es pot predicar d'una multitud de soldats individuals presos junts, no pot ser-ho d'ells mateixos per separat [...]; un batalló és un nom col·lectiu i general a la vegada: general en relació a tots els batallons individuals, dels quals es pot afirmar per separat, i col·lectiu respecte dels soldats individuals de què es compon un batalló,

on podem veure que la categoria de noms col·lectius de fet l'aplica tant a un ens compost considerat singular o individualment, com «el regiment 76 d'infanteria», com també a un ens compost considerat generalment, com *batalló*.

Seguidament (apartat 4) fa una altra divisió dels noms, en aquest cas en concrets i abstractes:

Nom concret és aquell que representa una cosa, i abstracte el que representa un atribut d'una cosa: així, *Joan, el mar, aquesta taula*, són noms de coses. *Blanc* és així mateix nom d'una cosa, o més aviat de coses; *blancor* és a la vegada el nom d'una qualitat o atribut d'aquestes coses. *Vell* és un nom de coses, *vellesa* és el nom d'un dels seus atributs.

A continuació afirma:

He emprat els termes concret i abstracte en el sentit que els donaren els escolàstics [...]. Tanmateix, en els temps més moderns ha arrelat la pràctica [...] d'aplicar l'expressió *nom abstracte* a tots els noms que són el resultat d'una abstracció o generalització, i per consegüent a tots els noms generals, en lloc de limitar-la als noms d'atributs.

No nega, doncs, que els noms generals (o comuns) no siguin, com deia Beauzée, el resultat d'una abstracció, sinó que prefereix aplicar el concepte *nom abstracte* als atributs, perquè si s'aplica el mot *abstracte* a tots els noms generals, es deixa, segons Mill, «sense denominació característica una classe important de noms, com són els noms d'atributs [...]. Així doncs, per *abstracte* entendré sempre l'oposat a concret; per nom abstracte el nom d'un atribut i per concret el d'un objecte». A continuació es demana:

pertanyen els noms abstractes a la classe dels generals, o dels individuals?

Segons Mill, és general un mot com *color*:

nom comú a la blancor, vermellor, etc. [...]. Però quan el mot designa un sol atribut, que ni és variable en grau ni en espècie, com visibilitat, tangibilitat, igualtat, quadratura, blancor de llet, difícilment pot considerar-se com a general, perquè si bé denota un atribut de molts objectes distints, tanmateix, l'atribut mateix és concebut sempre com un, i no com diversos. La qüestió, tanmateix, té poca importància, i potser la millor manera de decidir-la seria de no considerar aquests noms, ni com a generals ni com a individuals, sinó posar-los en una classe a part.

Però seguidament estableix la premissa següent:

un mot s'ha de considerar com a nom d'allò que desitgem que s'entengui per ell quan el destinem al seu ús principal, és a dir quan l'emprem en predicació.

I més endavant referma aquesta idea:

un nom només es pot dir que representa o que ho és de les coses que poden predicar-se. Veurem després que de tots els noms que tenen alguna significació, de tots aquells que, aplicats a un individu, ens informen de quelcom relatiu a aquest, es pot dir que *impliquen* alguna mena d'atribut, i tanmateix no són noms d'atribut, perquè aquest té el seu nom específic (proper) abstracte.

Però les distincions de Mill no s'aturen aquí, sinó que a continuació (apartat 5) diu:

Això ens porta a la consideració d'una tercera divisió general dels noms en *connotatius* i *no connotatius* [...]. Aquesta és una de les distincions més importants [...], i de les que aprofundeixen més en la natura del llenguatge.

Mill, cal advertir-ho, emprà el mot *connotatiu* no en el sentit lingüístic habitual de valor semàntic associat a un mot, sinó en el sentit filosòfic lògic:

El terme no connotatiu és el que significa només un subjecte o només un atribut. El terme connotatiu és el que denota un subjecte i implica un atribut. Per subjecte s'entén aquí tot el que posseeix atributs; així, *Joan, Londres, Anglaterra* són noms que signifiquen únicament un atribut. Per consegüent, cap d'aquests noms no és connotatiu. Però *blanc, llarg, virtuós*, són noms connotatius.

Com hi podem observar, Mill afirma ara per ara que els noms no connotatius «signifiquen», encara que signifiquin només un atribut, i si els atribueix un caràcter no connotatiu és precisament perquè el seu significat singular no és extensiu a altres noms. I continua dient:

El mot *blanc* denota totes les coses blanques, com neu, paper, escuma de mar, etc., i implica, o en el llenguatge dels escolàstics, connota («*Notare*, indicar; *connotare*, indicar *junt amb*; indicar una cosa *junt amb* una altra») [nota de Mill] l'atribut *blancor*. El mot blanc no es predica de l'atribut, sinó dels subjectes, neu, etc.; però quan el prediquem d'ells impliquem o connotem que l'atribut blancor els pertany. Això mateix es podria dir dels altres mots esmentats. *Virtuós*, per exemple, és el nom d'una classe que inclou Sòcrates, Howard, l'Home de Ross [«The Man of Ross»], i un nombre indefinit d'altres individus, passats, presents i venidors. De tots, i només d'ells col·lectivament i separatament, podem dir amb propietat que són denotats per aquest mot, i d'aquest a la vegada es pot dir que és un nom d'ells únicament. Tanmateix, és un nom aplicat a tots ells a conseqüència d'un atribut que se suposa que posseeixen en comú, l'atribut que ha rebut el nom de *virtut*. S'aplica a tots els éssers que es considera que posseeixen aquest atribut, i deixa d'aplicar-se a tots els qui es troben en un cas contrari.

Tots els noms generals concrets són connotatius. El mot *home*, per exemple denota Pere, Joana, Joan i un nombre indefinit d'altres individus, dels quals és nom, considerats com a classe. Però se'ls aplica perquè posseeixen i per a significar que posseeixen certs atributs.

Així doncs, Mill confirma que aquests noms propis posseeixen certs atributs. No nega doncs que puguin tenir algun significat, almenys el que correspon a la seva classe, en aquest cas *home*. I en aquest sentit més endavant afirma:

El mot *home*, per consegüent, significa tots aquells atributs i tots els objectes que el posseeixen; però només es pot predicar d'aquests darrers. Allò que anomenem *homes* són els subjectes, els individus Stiles o Nokes, no les qualitats que constitueixen llur humanitat. Per això diem que el nom significa els subjectes *directament* i els atributs *indirectament*; *denota* els subjectes i implica o envolta o indica, o com direm d'ara en endavant, *connota* els atributs. És un nom connotatiu.

És per això que els noms connotatius s'han anomenat també *denominatius*, perquè el subjecte que denoten és denominat per l'atribut que connoten, o rep el nom d'aquest. La neu i altres objectes reben el nom de *blanc* perquè posseeixen l'atribut anomenat *blancor*; Pere, Jaume i altres reben el nom d'*home*, per raó de posseir els atributs que es considera que constitueixen la humanitat. Per consegüent, podem dir que l'atribut o atributs denominen aquests objectes i els donen un nom comú

i en una nota precisa que:

l'arquebisbe Whately, que en les darreres edicions dels seus *Elements de Lògica* ha contribuït a establir la important distinció de què tractem, ara proposa el terme *atributiú* per a substituir *connotatiú* (9a ed., p. 122). L'expressió en si és pròpia; però com que no té l'avantatge d'estar relacionada amb un verb d'un caràcter tan distintiu com el verb *connotar*, crec que no és adient per a substituir el terme connotatiu en l'ús científic.

Continuant en l'anàlisi dels noms atributius i connotatius, afirma seguidament:

Hem vist que tots els noms generals concrets són connotatius. Fins i tot els noms abstractes, encara que siguin noms d'atributs solament, en alguns casos poden considerar-se amb raó com a connotatius, perquè els atributs poden tenir a la vegada atributs adjudicats a ells, i un mot que denoti atributs pot connotar un atribut d'ells mateixos [...].

I després de tractar dels noms generals, passa a considerar des d'aquest punt de vista de la connotació els noms individuals:

Respecte dels noms concrets que no són generals, sinó individuals, cal fer-ne una distinció.

Els noms propis no són connotatius, denoten els individus nomenats per ells, però no indiquen o impliquen cap atribut com si els pertanyés [...]. Els noms propis es refereixen als objectes en si mateixos, no depenent de la substància de cap atribut del mateix objecte,

però precisa que no tot nom particular d'un individu és necessàriament d'aquesta classe. Pot expressar algun atribut o conjunt d'aquesta que, posseïts per un objecte únicament, concreten el nom d'aquest objecte excloent-ne un altre. En aquest cas es troba el nom «sol» i també el mot «Déu», emprat per un monoteïsta. També inclou entre els «noms individuals connotatius» aquells noms complexos formats per un mot general restringit per altres mots que se li afegeixen de manera «que només d'un objecte es pot predicar l'expressió sencera en harmonia amb el significat del terme general», com en el cas de «l'autor de la *Iliada*», «l'assassí d'Enric IV» o «el primer ministre actual d'Anglaterra». I continuant en aquesta línia de raonament, diu:

el significat no està en el que *denoten*, sinó en el que *connoten*. Els únics noms d'objectes que no connoten res són els noms propis, i aquests parlant estrictament no tenen significació.

Així, compara un nom propi a un senyal que posem en una casa per tal de poder-la reconèixer; el senyal tindrà una finalitat però no pròpiament un significat, de manera que si ens posen el mateix signe en altres cases no sabríem distingir-la (com en el cas del relat de Morgana a *Les mil i una nits*).

Afirma seguidament:

Quan prediquem d'alguna cosa el seu nom propi, quan assenyalant un home diem aquest és Brown o Smith; o una ciutat dient aquesta és York, per aquest simple fet no donem al qui ens escolta cap notícia sinó que aquests són els seus noms. Però posant-lo en estat que pugui identificar aquests individus, pot unir-los amb una notícia que prèviament en posseeixi; dient: és York, podem fer-li recordar que té una catedral. Però això és en virtut del que havia sentit dir respecte de York, i no per cap cosa implicada en el nom. El contrari ocorre quan parlem dels objectes amb noms connotatius. Quan diem, la ciutat és edificada de marbre, donem una notícia que per a qui ens escolta pot ser nova del tot, i això simplement per la significació del nom connotatiu complex «edificada de marbre». Aquests noms no són merament signes d'objectes que hàgim inventat perquè tenim necessitat de pensar individualment aquests objectes i de parlar-ne, sinó que són signes que comporten un atribut; són una mena de gec que posa l'atribut a tots els objectes que conegudament els posseeixin. No són simples notes, sinó quelcom més; són notes significatives, i el que les construeix com a tals és la connotació.

[...] Així, a cert home l'anomeno amb el nom de Sofrònissos, i també amb un altre nom: «el pare de Sòcrates». Ambdós ho són del mateix individu, però llur significació és absolutament distinta: s'aplica a l'individu per a dues finalitats diverses; l'una és merament distingir-lo de les altres persones de què es tracta, l'altre és indicar un fet que el concerneix, és a dir, que Sòcrates és el seu fill.

Ens hem estès en la descripció dels raonaments de Mill per la transcendència que ha tingut la seva teoria. Com hi hem pogut comprovar, i resumint, Mill estableix d'antuvi la distinció entre noms comuns o generals i noms individuals o singulars. Els noms comuns són els que es poden predicar de cada individu o d'una multitud, inclosos els noms abstractes, mentre que els individuals o singulars, sobretot els noms propis, es refereixen a elements individuals. Els primers són connotatius, de caràcter atributiu extensiu; mentre que els segons són no connotatius, com *Joan, Londres, Anglaterra*. D'aquests diu primerament que «[u]n terme no connotatiu és aquell que significa un objecte només o un atribut només», de manera que la no connotació no exclou una significació de caràcter individual. Més endavant identifica plenament connotació amb significació, però precisament en el text en què vol descriure el nom propi com a 'marca insignificant', accepta que hi hagi coneixements associats a un nom propi, com en el cas York en relació amb la seva catedral. Així, i com diu Gary-Prieur, més que no pas arribar a la conclusió que «els noms propis no tenen cap sentit», que és la formulació que han adoptat nombrosos lingüistes per a resumir la tesi de Mill, en el fons la interpretació del pensament d'aquest autor és en el sentit que hi ha informacions lligades a cada nom propi: el nom propi evoca allò que l'interlocutor coneix del referent d'aquest nom.²⁵

En qualsevol cas, el punt de vista de Mill, purament filosòfic, lògic, considera el significat associat primordialment als noms comuns, que representen al capdavant abstraccions, generalitzacions. És interessant en aquest sentit de relacionar aquest punt de vista amb les doctrines filosòfiques medievals a què ens hem referit abans. Així, hi ha una certa analogia entre el pensament de Mill i el dels realistes i conceptualistes respecte dels universals, perquè els noms comuns o atributs segons la teoria de Mill són considerats d'alguna manera que, com els universals, tenen una realitat *per se*, mentre que per als nominalistes només són abstraccions d'ens individuals, representats lingüísticament sobretot pels noms propis.

2. DESCRIPCIÓ GRAMATICAL I ESTUDIS HISTORICOETIMOLÒGICS (SEGLE XX)

El naixement de la lingüística moderna, de caràcter comparatiu i històric, va fer possible un major aprofundiment en la descripció gramatical i, sobretot, en

25. M.-N. GARY-PRIEUR, *Grammaire du nom propre*, París, PUF, 1994, p. 16-18.

l'estudi científic etimològic del nom propi, que serà de fet l'activitat més important de l'onomàstica, la qual s'anava perfilant com una ciència específica dins la lingüística, però en relació amb altres ciències com la geografia i la història, a partir de la segona meitat del segle XIX.²⁶ Així, l'etimologia i la normalització ortogràfica, que requerien una feina prèvia de recollida de dades de camp i documentals, seran a partir de llavors les activitats preferents d'estudi en l'àmbit de l'onomàstica.

Respecte de la cultura catalana i pel que fa a la lingüística descriptiva en la segona meitat del segle XIX, el mallorquí Tomàs Forteza i Cortès, que coneixia bé l'obra de Friedrich Diez, en la seva *Gramática de la lengua catalana*, premiada el 1881 però que no fou publicada fins al 1915, es refereix en primer lloc a l'ús de l'article salat en l'onomàstica: «(a) En el primitivo romano vulgar las partículas *ça* y *eç* (sin duda *ça* y *ez*) equivalen a *la* y *el*, cual se nota todavía en los apellidos *Ça-font*, *Ça-portella*, *Dez-pla*, *Dez-catllar*, *Dez-dot...*» (p. 150). En tractar del substantiu defineix el nom propi segons la doctrina clàssica: «es el que conviene a un individuo determinado, como *Alcudía*, *Francesch*, *Margarida*» (p. 159); i en parlar del gènere descriu:

Son masculinos por su significación los nombres de varón o de animal macho, apelativos o propios, v. g.: *pare*, *ca*; en *Miquel* [...]; los de ríos, v. gr. *el Llobregat*, *el Túria*; y los de montes, v. gr. *Galatzó*, *Montserrat*. S'exceptúan [*sic*] *na Burguesa*, *na Costitxa* y otros. Son femeninos los nombres de mujer o animal hembra, sean apelativos o propios, v. gr. *dona*, *somera*; *n'Ayna*, *na Gelada* [...]. Los nombres de ciudades, villas y aldeas suelen usarse en el género de su terminación (a) puede no obstante decirse: *dins tot Barcelona* [...] *en tot Valldemossa* [...] etc. Los aumentativos y diminutivos que conservan la misma significación de los primitivos con la sola modificación que les corresponde como a tales, suelen conservarse también el género de aquellos, aun cuando no sea el propio, de su terminación, v. gr. *na Maria*, *na Marieta*, *na Marions*, *na Francina*, *na Xina*, *na Xicoy*. (a) *Jerusalem* es femenino (LA JERUSALEM GLORIOSA), y pueden usarse en este género otros que son masculinos por su terminación, como *Sóller* es RICA [p. 160-161].

Quant als estudis historicoetimològics, en l'àmbit de la cultura catalana són encetats per Josep Balari i Jovany en la seva obra *Orígenes históricos de Cataluña*, publicada el 1897. Però, a més, Balari ja havia assenyalat abans, el 1890, el valor estètic de la toponímia en *Poesía fósil*, recollint l'expressió creada per Benjamin W. Dwight, *Modern Philology: Its Discoveries, History, and Influence* (Nova York, 1865): «Etymology is fossil poetry, philology and history combined» (p. 338).²⁷

26. Vegeu Ana María CANO GONZÁLEZ i Dieter KREMER, *Onomastik, Onomastique, a Lexikon der Romanistischen Linguistik* (LRL), vol. I, núm. 1, Tübingen, Max Niemeyer Verlag, 2001, p. 868-899.

27. Vegeu J. BALARI I JOVANY, *Escrips filològics*, a cura de Pere Quetglas, Barcelona, Alta Fulla, 1990, p. 301-379, i l'«Estudi preliminar» de P. QUETGLAS a aquesta obra, p. 27.

En la primera meitat del segle xx l'activitat continua: Antoni M. Alcover publica al començament del segle un llarg article, *Per que servex la toponímia*,²⁸ en què posa en relació la toponímia catalana amb els llinatges que en procedeixen, i que de fet és una primera mostra del seu interès envers l'onomàstica que es palesarà en el *Diccionari català-valencià-balear* i en l'obra del seu continuador Francesc de B. Moll.²⁹ Però la gran aportació a l'estudi de l'onomàstica catalana en aquest període és deguda al suís Paul Aebischer, del qual foren publicats el 1928 dos grans treballs dedicats respectivament a l'antroponímia i a la toponímia històrica catalanes: «Essai sur l'onomastique catalane du IXe au XIIe siècle» (*Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura*, I, 1928, p. 43-118) i «Études de toponymie catalane» (*Memòries de la Secció Filològica*, vol. I, Institut d'Estudis Catalans, p. 123-287). En el camp de la descripció morfosintàctica podem destacar el capítol que Anfòs Par dedicà als «Substantius propis» en la seva *Sintaxi catalana* (Halle, 1923, p. 1-3) i les «Consultes de llenguatge» que Josep Calveras publicava a *Catalunya Social*, a partir de la consulta 29 del gener de 1930.³⁰

Cal assenyalar també que en aquest temps fou publicada una obra extensa dedicada a l'antroponímia des del punt de vista historicoetimològic: Bruno Migliorini, *Dal nome proprio al nome comune: Studi semantici sul mutamento dei nomi propri di persona in nomi comuni negli idiomi romanzi* (Florència, Leo S. Olschki, 1927), que fou coneguda ben aviat en l'àmbit cultural català.³¹

Posteriorment l'onomàstica catalana ha tingut un conreu considerable, amb autors ben importants, com Joan Coromines, Enric Moreu-Rey, Ramon Amigó, Joseph Gulsoy, Philip D. Rasico, etc.

3. RECERCA TEORÈTICA

La lingüística general, però, durant la primera meitat del segle xx, no dedicà gaire atenció al nom propi. Per exemple, Saussure en el seu *Cours de linguistique générale*, aparegut el 1915,³² només s'hi refereix de passada quan parla de l'analogia:

Les seules formes sur lesquelles l'analogie n'ait aucune prise sont naturellement les mots isolés, tels que les noms propres spécialement les noms de lieu (cf. *Paris, Genève, Agen*, etc.), qui ne permettent aucune analyse et par consé-

28. *Bolletí de la Llengua Catalana*, 11 (1904-1905), p. 225-260.

29. Josep MORAN, «Francesc de B. Moll i l'onomàstica catalana», *Estudis Baleàrics*, 72-73.

30. Vegeu Narcís IGLESIAS, *Una revisió de Fabra, una crítica a la norma: L'obra lingüística de Josep Calveras*, Girona, CCG Edicions, 2004, p. 279-285.

31. En fou publicada una recensió d'A[ntoni] G[RIERA] a l'*Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura*, I, 1928, p. 369-370.

32. F. DE SAUSSURRE, *Cours de linguistique générale*, 3a ed., 1931.

quent aucune interprétation de leurs éléments; aucune création concurrente ne surgit à coté d'eux [p. 237].

No s'hi refereixen gens ni Edward Sapir, *Language* (1921), ni Leonard Bloomfield, *Language* (1933), per exemple.

a) *Otto Jespersen*

En aquest període l'aportació més interessant des del punt de vista de la teoria del llenguatge pel que fa al nom propi és deguda al danès Otto Jespersen, encara que no hagi estat gaire tinguda en compte, almenys explícitament, pels qui han tractat posteriorment aquesta qüestió. Aquest autor, en la seva obra *The Philosophy of Grammar* (Londres, 1924), reprèn la qüestió de la consideració teòrica del nom propi en el capítol iv, dedicat a «Les parts del discurs».

Comença dient que és ben natural que un nom propi no es pugui aplicar més que a un sol individu, malgrat que alguns prenguin forma plural, com *els Pirineus*, pel fet que es tracta d'un conjunt d'elements, en aquest cas muntanyes, considerats com una unitat; i planteja la dificultat de la repetició d'un mateix nom propi com *Joan* per a designar diversos individus.

A continuació s'encara amb les teories de Mill, seguides també pel danès H. Bertelsen.³³ Segons Jespersen, Bertelsen:

Sosté igualment que *Joan* és un nom propi perquè tots els «Joan» no tenen en comú més que el nom per oposició a tots els «Enric» o a tots els «Ricard», i mentre que un nom comú ressalta una particularitat de la persona o de l'objecte que designa, és diferent en el cas dels noms propis. Ens trobem doncs amb una explicació que no es basa en la distinció que afecti el conjunt dels individus als quals s'aplica un nom, o almenys no directament. Però tanmateix em sembla que no va al fons del problema [p. 76].

I en el paràgraf titulat precisament «El veritable sentit de nom propi», Jespersen afirma:

Per a mi, l'essencial és la manera en què fem efectivament els noms propis quan parlem, i la manera com els comprem [...]. És cert que és impossible d'assignar una significació al mot *Joan* fora de tot context, però això no és pas diferent per a la major part dels «noms comuns» [...]. En un cas el mot *pipe* designa una pipa que un fuma, en un altre una canonada de canalització, o bé un megàfon o un tub d'orgue [...]. De fet un nom propi evoca un nombre més gran de trets particulars que un nom comú, la qual cosa és ben im-

33. H. BERTELSEN, *Foellesnavne og egennavne*, 1911.

portant. Podria manllevar a Mill la seva terminologia, però no la seva visió, i dir que els noms propis, tal com són emprats de fet, «connoten» un nombre més gran de propietats [p. 77].

I continua:

La primera vegada que sentim el nom d'algú [...] no és llavors més que un nom i res més; però com més en sentim parlar més es carrega aquest mot de significació. Això no és gaire diferent per als «noms comuns» que sentim per primera vegada [...] [p. 77].

Si els noms propis tal com els emprem no connotessin un gran nombre de propietats, no sabríem com comprendre i encara menys com explicar l'ús que es fa correntment d'un nom propi com a nom comú [...]. És gràcies a aquest fenomen que *Cèsar* ha passat a designar els emperadors romans, els *kàisers* alemanys i els *tsars* russos [...].

Els lògics en són ben conscients, però esquiven la dificultat dient com Keynes: «Els noms propis tenen evidentment una funció connotativa quan serveixen per a designar un cert tipus d'individus, un *Diògenes*, un *Tomàs* [...], un *Sòcrates*, per exemple. Però els noms que són emprats d'aquesta manera deixen de ser de fet noms propis; posseeixen en aquests casos totes les característiques dels altres noms». El lògic pur té una predilecció pels compartiments estancs en el camp de les idees i no s'interessa per la qüestió que, com a lingüista, em sembla la més important, i és de saber com és que un seguit de sons desproveïts totalment de tota significació i de tota connotació es carrega de cop de múltiples connotacions, i que aquesta significació que és nova del tot sigui acceptada immediatament pel conjunt de la comunitat.

És a dir que, segons Jespersen, un mot desproveït de tota significació no pot ésser subjecte a operacions metonímiques i metafòriques, que són les que expliquen que hi pugui haver formes en plural (i amb determinant) com «els Judes», «les Romes d'Amèrica», o «hi ha tres Rembrandts en aquesta galeria».

Quant al nombre gramatical en els noms propis, Jespersen diu que, si bé en sentit estricte un nom propi no pot tenir plural, en els casos que el sentit d'aquests noms s'ha modificat poden tenir un plural com els altres noms, i en considera les classes següents, ultra les formes del tipus com *els Pirineus* a què ens hem referit:

1. Els individus en què el mateix nom serveix més o menys arbitràriament per a designar-los: «In the party there were three Johns and four Marys» (Hi havia tres Joans i quatre Maries en el grup), «I have not visited any of the Romes in America» (No he visitat cap de les Romes d'Amèrica).

2. Els membres d'una família (en anglès): «All the Temperleys» (Tots els Temperley); «In the days of Stuarts» (En el temps dels Stuart); «The Henry Spinkers» (Els Henry Spinker).

3. Les persones o els objectes que s'assemblen a l'individu designat: «Edisons and Marconis may thrill the world with astounding novelties» (És possible que Edisons i Marconis entusiasmin el món amb novetats esbalaïdores); «Judases» ([uns] Judes); es parla així de les muntanyes Rocalloses com de «fifty Switzerlands in one» (cinquanta Suïsses en una de sola).

4. Un nom propi pot designar per metonímia una obra del personatge que porti aquest nom: «There are two Rembrandts in this gallery» (Aquesta galeria posseeix dos Rembrandts).

I en aquest sentit continua:

No podem oblidar que allò que un nom particular designa, ben pensat no és més que una abstracció. Qualsevol individu es transforma d'un instant a l'altre, i el nom que se li dóna aplega i fixa allò que hi pot haver de permanent en aparicions fugitives, les redueix, per dir-ho així, a un denominador comú. Podem comprendre que puguin existir d'aquesta manera frases com aquestes, que serien inexplicables si consideràvem que els noms propis no tenen cap connotació: «Estava convençut que Jonàs hauria tornat a ser el Jonàs que havia conegut feia una setmana, i no el Jonàs d'aleshores ençà» [...].

Lingüísticament parlant, és impossible de traçar una línia de demarcació rigorosa entre els noms propis i els noms comuns. [...] Podem dir que el terme *Unió*, aplicat a una unió particular d'estudiants a Oxford o a Cambridge, sigui un nom propi? O que l'Acadèmia Britànica, la Companyia Reial d'Assegurances o, en un camp diferent, els títols dels llibres com *Homes i dones* o *Assaigs i crítiques* siguin noms propis? [...] Com més arbitrari sigui un nom, tenim més tendència a considerar-lo com un nom propi, però aquesta no és una condició necessària [p. 81-82].

Cal dir que, encara que els components d'aquests noms propis no hagin perdut el sentit original com a noms comuns, no es poden equiparar als noms individuals connotatius del tipus «el primer emperador de Roma» de Mill, pel fet que aquests darrers no són denominadors fixos personals, però sí al tipus «el batalló 76 d'infanteria», que dóna com a exemple de nom individual col·lectiu.

Seguidament tracta la qüestió del determinant en els noms propis:

Molta gent encara anomena un dels parcs de Londres *the Green Park* 'el parc verd', però alguns deixen caure l'article, i *Green Park* apareix llavors de fet com un nom propi. [...] L'absència d'article és doncs en anglès (però no pas en italià o en alemany) una de les marques exteriors que permeten de distingir els noms propis dels noms comuns.

L'ús corrent de mots com *pare*, *mare*, etc., sense article representa doncs una aproximació als noms propis [...] [p. 82].

I finalment diu:

Hem arribat doncs a la conclusió que no hi ha pas una frontera definida entre els noms propis i els noms comuns, i que hi ha entre ells una diferència quantitativa i no pas qualitativa. Un nom «connota» sempre la o les propietats del o dels objectes que designa, és a dir les propietats que els distingeixen dels altres objectes. Com més particular o específic sigui l'objecte, més possibilitats hi ha perquè la tria del seu nom es faci arbitràriament, i més s'acostarà al nom propi, a vegades fins a convertir-s'hi. El qui vol evocar tal persona o tal objecte disposa a vegades d'un nom que s'aplica ben particularment a aquest individu, és a dir d'un nom el qual, en una situació donada, tothom comprendrà que designa aquest individu; si no, li caldrà construir amb l'ajut d'altres mots una denominació composta que sigui prou precisa per a fer el paper que se li assigna [p. 83].

Hi afegirem per part nostra que aquest és el cas, per exemple, del cognom o cognoms acompanyant un prenom, com *Joan Pons i Marquès*, o d'un complement formant part d'un topònim com *Vilafranca del Penedès*, que fan funcions similars a la de l'adjectiu o complement especificatiu que acompanyen un nom comú com *tub acústic* o *tub d'escapament* per a distingir-lo d'altres tubs.

b) Viggo Brøndal

Aquest autor també danès i que tenia una bona formació humanística,³⁴ tractà del nom propi en la seva obra *Ordklasserne*, publicada el 1928.³⁵ Comença parlant de la noció de nom; considera que una definició morfològica dels noms propis no és gaire factible, pel fet que, des d'un punt de vista de les llengües flexives, els noms propis més coneguts almenys es poden assimilar a la flexió dels noms comuns i també poden prendre un article, sufixat com en danès, o bé com a mot aïllat en altres llengües.

Considera a continuació les definicions diverses: d'entrada creu insuficient la tradicional, segons la qual el nom propi és un mot que designa un ésser singular per oposició a diversos pel fet que hi ha noms com *Pere* i *Joan* que són, des del cristianisme primitiu, el nom d'una infinitud d'individus, i inversament hi ha noms comuns que eventualment poden designar objectes, individuals definits. D'altra banda, la concepció popular oposa l'individu a la col·lectivitat, però això, segons Brøndal, és una concepció massa massiva (*trop massive*) de la concepció d'individu o d'individualitat; de fet tots els objectes poden ser concebuts —i per consegüent anomenats— d'una manera general, i doncs amb l'ajut de noms pro-

34. Vegeu Bertil MALMBERG, *Histoire de la linguistique: De Sumer à Saussure*, París, PUF, 1991, p. 472-474.

35. N'hem seguit la traducció francesa: *Les parties du discours: Parties orationis*, Copenhaguen, Munksgaard, 1948.

pis o de noms comuns. I com a corollari diu: «En què consisteix la diferència que separa aquestes dues classes, és un fet que la concepció comuna, que parteix de la naturalesa dels objectes, no ha reeixit a elucidar» (p. 59). No considera, doncs, com Jespersen, malgrat que era deixeble d'aquest, que la repetició de noms com *Pere* i *Joan* són simples casos d'homonímia; i pel que fa a la pretesa indistinció entre noms propis i noms comuns pel fet que aquests poden eventualment designar objectes individuals definits, no sembla una teoria gaire convincent, puix que el nom propi designa un ens individual en qualsevol context, cosa que no pot fer un nom comú, de caràcter general, si no es troba determinat pel context.

A continuació comenta Brøndal els intents fets estudiant la naturalesa psicològica del nom propi. Deixa de banda les explicacions sobre les motivacions més o menys arbitràries en la tria o aplicació d'un nom propi, passa a considerar «si els noms propis, considerats com a noms propis, és a dir, des del punt de vista de la llengua mateixa, constitueixen un sistema» (p. 60), i com que, «de fet, el mateix nom s'aplica sovint a objectes de naturalesa diferent, el seu ús és doncs, en una certa mesura, arbitrari o desproveït de sentit. *Mercuri*, per exemple és des de l'antiguitat el nom d'un déu i d'un planeta; més tard ha estat donat a un metall i a publicacions periòdiques; avui el veiem aplicat també a vaixells i a empreses comercials». I sense considerar els possibles motius semàntics de fons per a l'extensió de l'aplicació d'un nom com aquest, conclou que «aquests fets no demostren que els noms propis tinguin un contingut semàntic fix i per consegüent que puguin per naturalesa formar sistemes racionals» (p. 61).

Finalment passa a examinar el «contingut lògic del concepte mateix de nom propi». Constata que hi ha dos punts de vista diametralment oposats. Segons un, el contingut significatiu d'aquests mots és extraordinàriament ric; serien els més saturats de sentits de tots els mots. Segons l'altre, llur contingut equivaldria a zero; serien els mots més buits que hi ha (p. 61). El primer és descrit sistemàticament per Jespersen, segons el qual «els noms propis formen el darrer terme d'una sèrie que comprèn 1) els articles, 2) els adjectius, 3) els noms comuns, 4) els noms propis, sèrie en la qual cada membre tindria un sentit més especial». Brøndal afirma que aquesta teoria és insuficient per a traçar la frontera entre adjectius i substantius. Però «ara es tracta només de saber si podem dir de cada nom propi que designa un mínim d'objectes i un màxim de contingut significatiu. Si limitem la funció dels noms propis a la designació d'objectes individuals en el sentit més estricte del terme, essencialment a persones i localitats, és exacte que cada nom no s'aplica més que a un nombre relativament restringit d'objectes». Però «aquesta restricció popular del concepte de nom propi és tanmateix, com ja ho hem dit, arbitrària des del punt de vista lògic».

També afirma que «l'altre aspecte de la teoria, segons la qual els noms propis són *concretíssima* és contestable», perquè «això és degut al medi i a la situació, no

pas al nom mateix, i s'aplica, exactament de la mateixa manera i en un grau quasi tan elevat, a certs noms comuns (com *el batlle, el moliner, la ciutat, la platja, el bosc*)» (p. 62).

Quant a l'altre punt de vista, segons el qual «el contingut significatiu dels noms propis és justament extremadament reduït i àdhuc igual a zero» (p. 62), recull l'opinió de John Stuart Mill, que hem vist, i la de Henrik Bertelsen, el qual diu d'una manera anàloga a la de Mill, però independent: «Un nom propi anomena el seu objecte sense indicar les relacions que són específiques de l'individu o individus que hom designa amb aquest nom». Brøndal reconeix que «el que obstaculitza la constitució d'aquesta doctrina, tanmateix ben clara, és el punt de vista exclusivament psicològic que s'hi ha adoptat. S'han considerat aquí [...] els mots no des del punt de vista de la paraula i de l'individu aïllat»; tanmateix afirma: «Però només si adoptem un punt de vista purament lògic —és a dir al mateix temps social i normatiu— arribarem a definir el sistema de la llengua i per això mateix les classes que el constitueixen».

I acaba aquestes consideracions dient seguidament:

Si la definició que acabem de veure és justa, els noms propis constituïran —de la mateixa manera que els noms de nombres— una classe independent. Els mots d'aquestes dues classes són no descriptius i, per consegüent, més abstractes que els noms. S'acosten als pronoms, en tant que designadors d'objectes, però de tota manera se'n distingeixen netament, perquè els noms de nombres fan de la indeterminació, de la capacitat de forma, llur sol element, mentre que els noms propis, al contrari, no designen més que els objectes determinats o individualitzats [p. 63].

Sembla doncs que, al capdavant, Brøndal accepta que la funció essencial dels noms propis, encara que els consideri no descriptius i abstractes, és la de designar objectes determinats o individualitzats, però sorprèn que digui que es tracta de noms abstractes i alhora individualitzats. Podria referir-se a l'afirmació de Jespersen a què ens hem referit en el sentit que un nom particular no és més que una abstracció perquè qualsevol individu es transforma d'un instant a l'altre, però en aquest cas s'exclou que el contingut significatiu dels noms propis sigui igual a zero, com diu Brøndal.

En un altre capítol d'aquesta mateixa obra, Brøndal torna a parlar dels noms propis. Ací, seguint el lògic A. N. Whitehead, afirma:

que d'una part el nom propi particular, pel que fa al seu contingut significatiu especial, no té cap definició fixa i obligatòria des del punt de vista de la norma; d'altra part que l'objecte designat per aquest nom pot ésser de qualsevol naturalesa: persona o lloc, déu o globus, element o classe. Per això els noms propis poden tenir caràcters particulars diferents [p. 91-92].

Això l'indueix a afirmar que:

aquest caràcter no definit i arbitrari dels noms propis explica l'empremta d'obscuritat i de mística que tenen sovint per a l'individu [...]. Sovint són molt vells [...]. Això s'explica per exemple en molts països per als estrats més antics de noms de persones o de llocs, l'estudi dels quals requereix per aquesta raó no solament un mètode estricte, sinó també molt de tacte i de resignació, i que es transforma molt fàcilment en un teixit d'hipòtesis arbitràries, la diversió dels dilectants locals [p. 91-92].

Aquest concepte del nom propi, confonent-ne l'etimologia amb la significació o designació aplicada a una individualitat concreta i adjudicant-los un caràcter estrany i singular, fa que curiosament hi estableixi una relació més psicològica que lingüística amb vocabulari especialitzat:

Més difícil encara que distingir els noms propis dels noms comuns, és a dir els noms tècnics [...]. Per exemple: *esòfag, pílor, fosfat, òxid, aorist, quiasme*, etc. [...] Per a la majoria de la gent tenen el mateix caràcter no descriptiu que els noms propis [p. 93].

A més, constata, al capdavant, que hi ha termes tècnics com *ampere* i *ohm* que provenen de noms propis i que han esdevingut noms comuns, però que, per contra, continuen essent noms propis els que s'empren en frases com «És un *Hèrcules*, un (altre) *Plató*, un *Napoleó* [...] No tenen un sentit fix i clar per al conjunt de la comunitat lingüística; no han esdevingut doncs noms comuns» (p. 94-95).

Podem insistir que, en qualsevol cas, aquestes aplicacions ocasionals de caràcter metafòric o metonímic del nom propi requereixen un mínim de significació de base; un simple senyal indicador no és susceptible de cap transformació de sentit, ni que sigui ocasional.

c) *Alan Gardiner*

Aquest egiptòleg famós també es va sentir atret per la discussió sobre l'essència del nom propi i hi va dedicar un tractat, *The Theory of Proper Names: A Controversial Essay*, publicat a Londres el 1954. Segueix bàsicament la tradició iniciada per Mill en el sentit que es tracta d'una mera marca distintiva, però afegeix l'element fonètic en la seva definició:

Un nom propi és un mot, o un grup de mots, que és reconegut pel fet que té la identificació com el seu propòsit específic, i que assoleix, o tendeix a assolir, aquest propòsit per mitjà d'un so distintiu solament, sense consideració a cap significat posseït per aquest so des del començament o adquirit per ell en

virtut de la seva associació amb l'objecte o objectes amb els quals s'identifica [p. 73].

Però, d'altra banda, Gardiner fa una distinció entre dues classes de noms propis: els noms propis «encarnats» (o potser millor «personificats»: «*embodied names*»), que són els noms propis units establenent a un individu, un indret o un objecte particular i aplicats exclusivament a aquesta entitat particular; i els noms propis «desencarnats» o «despersonificats» («*disembodied names*»), que han estat atribuïts a milers de persones com *Pau, Maria, Joana, Puig*, sense lligam durable o exclusiu amb cap particular, o bé formes provinents metonímicament d'un nom propi però que hi han perdut la referència, com *un Renault, un Macintosh*, etc.

Entremig estableix una categoria de noms propis *desencarnats parcialment*, que són noms propis modificats de tipus denominatiu, emprats a la manera d'un nom comú però de caràcter ocasional i expressiu, que mantenen una certa relació amb els referents originals i que poden ésser de tres tipus:

- a) Denominatius, com en l'expressió «*Joans, Joseps* i ases...».
- b) Metafòrics: «*La Venècia del nord*».
- c) Exemplars: «*Jo valoro la perspiciàcia d'un Churchill*».

No sembla, però, que Gardiner consideri tampoc que els usos metafòrics i exemplars del nom propi requereixin prèviament una associació significativa entre el mateix encarnat i el seu referent individual.

d) *Eugenio Coseriu*

Aquest lingüista tracta el tema de la unitat del nom propi en un estudi dedicat precisament al plural d'aquests noms,³⁶ que sembla contradir aquesta unitat. Coseriu parteix de la classificació de formes plurals de Jespersen, a què ens hem referit, respecte de les quals afirma que d'antuvi hem d'excloure les formes com *Edisons, Marconis, Switzerlands* d'una banda i les metonímies com *two Rembrandts* pel fet que en realitat són noms comuns. Però, segons Coseriu, hi hem d'afegir els noms de tribus i pobles emprats només en plural, com en llatí *Veneti, Helvetii*, o que també tenen singular, com en grec *Μηθοι* «*Methoi*'», *Πέρσαι* «*Persai*».

Quant als noms de tipus *Joan, Maria* o *Roma*, afirma que el fet que s'apliquin a diversos individus és un fet però no un problema a resoldre, perquè encara que hi hagi noms propis *unívocs*, aquest no és un tret definitori i necessari del nom propi, perquè n'hi ha molts que no ho són. Però no s'ha de confondre els noms

36. Publicat per primer cop el 1955 a *Revista Brasileira de Filologia*, 1, p. 1-15, inclòs en el seu llibre *Teoría del lenguaje y lingüística general*, 3a ed., Madrid, Gredos, 1973, p. 261-281, que és l'edició que hem tingut en compte.

multívocs amb els noms *plurivalents* o *universals*. Els noms propis poden ser *multívocs*, però sempre són *monovalents*, no són noms de «classe».

Però considera, seguint A. Gardiner, que és més subtil la dificultat plantejada pels noms propis que designen conjunts d'objectes i sobretot pels cognoms i gentilicis en general. Pel que fa als noms propis de caràcter col·lectiu que presenten forma plural com *Andes*, *Pirineus*, *Açores*, *Balears*, en llatí *Helvetii*, *Veneti*, considera que no es tracta de *multiplicitat*, sinó més aviat de *totalitat*, en el sentit que es tracta de pluralitat considerada com a unitat. Així, una illa del grup anomenat *Açores* no és «una Açor», sinó *una de les Açores*, fins i tot en el cas d'*Helvetii* i *Veneti* aplicats als territoris ocupats per aquestes poblacions: *in Venetis*, 'en el territori dels vènets', en llatí. Aquests noms designen conjunts d'objectes, però no deixen per això de ser «singulars»: no són noms de classe o «genèrics», perquè no poden designar també els membres d'un conjunt, i només s'apliquen a aquest en la seva totalitat.

Respecte dels cognoms i llinatges, són noms individuals d'una família o d'una *gens*, encara que també puguin ser *parts* dels noms, també individuals, de cadascun dels seus membres; de fet, ningú no es diu simplement *Sánchez* o *Claudius*, sinó per exemple: *Pedro Sánchez* o *Appius Claudius Caecus*, i d'aquests noms (que són únics i indivisibles) els elements «*Sánchez*» i «*Claudius*» en són només una part. En qualsevol cas, si fem formes com aquestes amb sentit plural o amb indeterminació com «els Sánchez» o «un Sánchez» ja no es tracta de noms propis sinó de noms comuns de classe o de tipus, és a dir, es tornen automàticament noms genèrics. Així doncs, segons Coseriu, els gentilicis i cognoms no es distingeixen essencialment d'altres noms individuals de conjunts d'objectes (com *les Açores*, *els Pirineus*): s'apliquen globalment al conjunt, i també als seus membres.

En resum, segons Coseriu, el nom propi és sempre individual, unidimensional i monovalent: pot aplicar-se a un objecte o a un conjunt d'objectes reals, però sempre individualment, a l'objecte o al conjunt. Per contra, l'apel·latiu és un nom plurivalent, genèric i bidimensional. Això no exclou que el nom propi pugui «desenvolupar» un apel·latiu formalment idèntic: si és nom d'un objecte, per a designar la «classe» d'objectes que s'anomenen individualment amb «el mateix» nom («*les Maries*»), i si és el nom d'un conjunt, per a designar individualment cada membre d'aquest («un turc»). En qualsevol cas el nom propi es caracteritza formalment pel «morfema negatiu» d'indeterminació, és a dir, que no pot rebre indeterminadors sense deixar de ser un nom propi, que és sempre nom d'un «singular» (*aquest A*) i mai d'un «particular» (*un A*). Respecte de l'apel·latiu, el nom propi és un nom d'un altre ordre.

També es refereix Coseriu al nom propi en un altre treball seu dedicat a «Determinació i entorn».³⁷ En parlar dels determinadors nominals diu que és un error

37. Publicat per primer cop el 1955-1956 a *Romanistisches Jahrbuch*, VII, p. 29-54, inclòs en el llibre *Teoría del lenguaje y lingüística general*, p. 283-323.

habitual del formalisme lingüístic el fet de no distingir sempre entre forma i funció, perquè el mateix tret formal pot exercir diverses funcions, pot exercir més d'una funció a la vegada i fins i tot pot ser funcional en alguns casos i pot no ser-ho en d'altres. Així, l'article és un tret oposicional i té una funció determinada en francès *havre / le havre*, en espanyol *palmas / las palmas*; però és inherent i afuncional (des del punt de vista gramatical) a *Le Havre, Las Palmas*; i és oposicional, però no exerceix funció determinativa en espanyol *Juana / la Juana*; aplicat a un nom per si mateix actual i individual pot exercir una funció estilística.

En parlar de la *delimitació*, en el sentit de modificar les possibilitats designatives del signe lingüístic, i dels instruments de delimitació, com els complements del substantiu i l'adjectiu, diu en primer lloc que, aplicats a noms actuals, molts d'ells solen exigir l'article en les llengües que en disposen, per exemple, en espanyol *Cataluña* però *la vieja Cataluña*. La delimitació, que afecta tant el nom propi com el nom comú, pot distingir-se en *explicació*, *especialització* i *especificació*; i els instruments corresponents, en *explicadors*, *especialitzadors* i *especificadors*. Els *explicadors* remarquen i accentuen una característica inherent del que s'anomena o denota; per exemple, en espanyol «el vasto océano», en llatí «*ovis patiens iniuriae*», en espanyol «Granada la bella», en francès «*le preux Charlemagne*». Els *especialitzadors* precisen els límits extensius o intensius dins dels quals es considera allò determinat, des d'un punt de vista «intern», és a dir, sense aïllar-lo i sense oposar-lo a altres determinants susceptibles de cabre sota la mateixa denominació; per exemple, en espanyol, «*todo el hombre*», «*todo* (en llatí *totus*) Madrid», «la vida entera», «la España visigòtica», «el sol matutino», «Cervantes como poeta». I els *especificadors* restringeixen les possibilitats referencials d'un signe, afegint-hi notes no inherents al seu significat, per exemple, en espanyol «castillo medieval», «niño rubio», «el presidente de la República».

D'altra banda, formalment anàloga a l'especificació distintiva, però radicalment distinta des del punt de vista funcional, és l'*especificació informativa* o *identificació*, que s'ha de considerar com un tipus autònom de determinació, els instruments de la qual s'anomenaran ací *identificadors*. La identificació és l'operació per la qual s'especifica el significat d'una forma multívoca, per exemple, en espanyol «*hoja de papel*», «*hoja de afeitar*»; s'aplica per tal que les formes esdevinguin inequívokes. Per això també els noms propis poden rebre identificadors i sovint els necessiten, perquè si bé són per si mateixos individuals això no comporta que hagin de ser inequívocs. Així, els noms de fonts s'identifiquen per mitjà del cognom («Francisco Quevedo»); els noms de reis, emperadors, papes, etc., per mitjà de numerals («Felipe Segundo») o de sobrenoms («Fernando el Santo»); els noms geogràfics, mitjançant altres noms del mateix ordre o per mitjà de noms comuns i adjectius («Santiago de Chile», «Castilla la Vieja»), etc. En tots aquests casos, el determinant no particularitza l'objecte denotat, sinó que assegura la univocitat del nom: particularitza el nom mateix respecte d'altres noms formalment idèntics.

Els identificadors poden ser *ocasionals* (cf. «Córdoba, Argentina»), *usuals* («Castellón de la Plana», en francès «pommes de terre») o *constants* («Nueva York»). Els identificadors usuals i constants formen, amb els seus determinats, veritables *noms compostos*, encara que normalment dissociables —en el cas dels identificadors usuals—, en contextos que excloguin la possibilitat d'equívocs. Així, a Xile no caldrà dir «Santiago de Chile», i a la província de *Castelló de la Plana* no direm «vaig a Castelló de la Plana» sinó simplement «vaig a *Castelló*». Allò que distingeix clarament un identificador usual o constant d'altres tipus de determinadors és, precisament, el fet que l'identificador és part integrant d'un signe. Així, *nova* és un signe autònom a *una casa nova*, però només és part d'un signe a *Nova Caledònia*. Els identificadors d'aquest tipus són, doncs, determinadors «interns» (inherents), respecte del nom complet, encara que es puguin dissociar en alguns contextos (p. 304-307).

e) *Josep Roca-Pons*

En el nostre àmbit cultural, Josep Roca-Pons és qui ha tractat més extensament el tema de la caracterització del nom propi. En la seva *Introducció a la gramàtica* (2a ed., Barcelona, 1970) es refereix a les posicions contraposades de Mill i Jespersen, i manifesta que cadascú té la seva part de raó i que la veritat depèn del punt de vista: d'una banda, és indubtable que els noms propis no defineixen una classe especial d'éssers o objectes, però, de l'altra, els noms propis, quan es refereixen a objectes o éssers coneguts, són els més rics en notes característiques o almenys poden ésser-ho. També es refereix al nom d'objectes únics, com *el sol* i *la lluna*, al d'aquells que ho són dins un context determinat, com *la platja* o *el pare* i *la mare*, als noms abstractes com *bellesa*, *malaltia*, o als que al·ludeixen objectes de la mateixa classe com una unitat, com *el ferro*, *l'or*, etc. També explica que s'han relacionat els noms propis amb els pronoms: ambdues categories coincideixen en el fet que són suficients per a designar objectes, sense necessitat de determinants (p. 161-162).

En termes similars s'hi refereix Roca-Pons en el seu llibre *El llenguaje* (3a ed., Barcelona, 1978), que hi afegeix, pel que fa als noms comuns, que si bé se sol dir que mots com *bellesa*, *bondat*, etc., són noms abstractes, enfront de *taula*, *moble*, etc., que es consideren concrets; tanmateix, en ambdós casos es tracta, en realitat, d'abstraccions mentals encara que de classe diferent (p. 214).

f) *O. Ducrot i T. Todorov*

També tracten del nom propi Oswald Ducrot i Tzvetan Todorov el 1972 en el seu *Dictionnaire encyclopédique des sciences du langage* (Paris, Éditions du Seuil), concretament sota el concepte «Référence» (p. 317-324).

Comencen descrivint el criteri lingüístic i filosòfic adoptat per Saussure i G. Frege en el sentit que cal distingir el referent d'un signe lingüístic i el seu significat (o sentit). En el significat d'un signe només hi trobem els trets distintius que el caracteritzen en relació amb els altres signes de la llengua, i no pas una descripció completa dels objectes que designa. Inversament, moltes propietats del referent no tenen lloc en el significat, perquè no intervenen en les classificacions inherents a la llengua. En aquest sentit hem de distingir entre el referent d'una expressió, és a dir, l'objecte que designa, i el seu sentit, és a dir, la manera com es designa aquest objecte. Així, una expressió com «Pere sap que Venus és l'estel del matí» pot ser certa, alhora que pot no ser-ho «Pere sap que Venus és l'estel del vespre», encara que es tracti del mateix referent real. El *sentit* de Frege o el significat de Saussure no retenen de la comprensió més que els trets que, *en la llengua emprada*, serveixen convencionalment de relació amb el referent.

Després de tractar de les descripcions definides, és a dir, dels noms comuns acompanyats d'un article definit o d'un possessiu, reals o imaginàries com «els habitants de Mart», passen a considerar els noms propis:

Les grammaires entendent par là les noms qui ne conviennent qu'à un seul être («Dieu», «Rabelais», «Paris»...). À quoi l'on objecte que tels noms sont bien rares, et qu'il y a de nombreux Rabelais et de nombreux Paris. La *Grammaire* de Port-Royal répond (2e parti, chap. III) que cette pluralité de référents, dans le cas des noms propres, est accidentelle, alors qu'elle est essentiel pour les noms communs. On dirait de nos jours que, s'il y a plusieurs Paris, c'est par ambiguïté (ils sont homonymes), alors que l'existence d'hommes différents ne prouve aucune ambiguïté du mot «homme».

A continuació es refereixen a les teories de Mill:

Du fait que le référent d'un nom propre est, normalement, unique, on conclut parfois que le nom propre est une simple étiquette collée sur une chose, qu'il a un référent, mais pas de sens, ou, comme dit J. S. Mill, une dénotation, mais pas de connotation.

I a les del filòsof alemany Gottlob Frege:

Frege soutient au contraire qu'aucune référence n'est possible sans un sens. Pour cette raison il ne reconnaît aucune différence logique entre les noms propres grammaticaux et les descriptions définies, et considère les uns et les autres des noms propres logiques.

Llavors es demanen:

Quel sens l'observation linguistique peut-elle reconnaître à un nom propre grammatical? On notera d'abord qu'il est anormal d'employer un nom propre si l'on ne pense pas que ce nom «dit quelque chose» à l'interlocuteur, si donc l'interlocuteur n'est pas censé avoir quelques connaissances sur le sens d'un nom propre pour une collectivité donnée, un ensemble de connaissances relatives au porteur de ce nom, connaissances dont tout membre de la collectivité est réputé posséder au moins quelques-unes [p. 321].

g) *Semantistes*

Durant la segona meitat del segle xx diversos autors de teoria semàntica més o menys influïts per les teories de John S. Mill es decanten amb raonaments similars i amb més o menys convenciment en el sentit que el nom propi manca de sentit o de significació.

Així, l'anglès Stephen Ullman, en el seu tractat *Semantics: An Introduction to the Science of Meaning* (Oxford, 1962),³⁸ considera cert nombre de criteris per a la definició d'un nom propi: 1) *Unicitat*, on recull la definició de Dionís el Traci en el sentit que el nom propi és «aquell que significa un ésser individual com *Homer*, *Sòcrates*», on Ullman no fa cap objecció al terme *significa*; 2) *Identificació*, on recull la teoria de Mill, i reproduceix el relat d'aquest sobre el senyal posat pel lladre de *Les mil i una nits*; 3) *Denotació*, seguint també Mill, on recull també les objeccions de Jespersen; 4) *So distintiu*, d'acord amb Gardiner; i 5) *Criteris gramaticals*, on es refereix en general a l'ús de l'article, del plural i de l'etimologia, i on afirma:

L'estudi dels noms propis, que pot aportar llum sobre molts aspectes de la història política, econòmica i social, s'ha erigit recentment com una branca quasi independent de la lingüística, i té els seus propis congressos i revistes especialitzades. Aquesta ciència, coneguda com a *onomàstica*, té dues divisions principals: la *toponímia*, l'estudi dels noms de llocs, i l'*antroponímia*, l'estudi dels noms personals [p. 88].

Hi podem afegir que entre l'onomàstica, que estudia els noms propis en tots els aspectes morfològics i etimològics, i la teoria de la significació no hi ha hagut gaire relació. De fet, en l'onomàstica predomina el mètode descriptiu i empíric, mentre que la teoria de la significació es basa més aviat en l'especulació de base apriorística.

Jerrold J. Katz, que es proclama deixeble de Noam A. Chomsky, el 1972 recorre a la intuïció lingüística:³⁹

38. Seguim la traducció castellana: *Semántica: Introducción a la ciencia del significado*, Madrid, Aguilar, 1970.

39. Citem seguint la versió castellana: *Teoría semántica*, Madrid, Aguilar, 1979.

Un suport al nostre postulat sobre la vacuïtat semàntica dels noms propis prové del fet que a aquells que són noms múltiples no se'ls jutja intuïtivament que siguin semànticament ambigus, és a dir, que tinguin més d'un sentit, de la manera que ho són noms comuns com *seal* 'foca'. Per exemple «Bulgària» és el nom d'un país i el d'un fong al mateix temps, i «Washington» és el nom del primer president dels Estats Units i de la seva capital; tanmateix, no es jutja intuïtivament que aquests mots tinguin múltiples sentits. A més, parells de noms propis com *Mark Twain* i *Samuel Clemens* designen el mateix individu, però no ens sentim temptats intuïtivament a reconèixer-los com a sinònims, com a portadors del mateix sentit. Finalment, a part de l'ús especialíssim de «significat» que s'empra en llibres sobre com anomenar un nounat, tractem intuïtivament els noms propis com a desproveïts de sentit. Així, per exemple: a una persona que hagi emprat un mot poc corrent i que reconeixem com a nom propi, no li demanem «Què significa?», sinó que li demanem per la naturalesa del seu referent, mentre que, respecte dels noms comuns, en el mateix cas demanem «Què significa això?». Com que aquesta pregunta pressuposa que el seu subjecte té un significat, podem assumir que els parlants d'anglès no consideren que aquesta pressuposició sigui satisfeta en connexió amb els noms propis [p. 508].

On tanmateix sembla que no s'exclouï que en alguna altra llengua que no sigui l'anglès aquesta pressuposició pugui ésser satisfeta. Hi podem afegir que el fet que qualifiqui com a postulat (és a dir, com a afirmació que, sense ésser evident, s'accepta com a certa sense demostració) la vacuïtat semàntica dels noms propis sembla indicar que no considerava en el fons aquesta teoria com una veritat apodíctica.

John Lyons, en la seva obra *Semantics* (Cambridge, 1977), d'àmplia difusió,⁴⁰ que s'insereix explícitament en l'àmbit de la teoria filosòfica del significat, manifesta:

L'entitat lingüística dels noms propis ha estat objecte de controvèrsies constants, no solament entre els filòsofs, sinó també entre els lingüistes. Una de les qüestions més àrduament discutides és la de si aquests noms posseeixen sentit. La posició filosòfica que actualment té més bona acceptació consisteix a mantenir que poden tenir referència, però no sentit, i que no es poden emprar predicativament en tant que noms sols. Així ho considerem també nosaltres [p. 207].

Només cal discernir quina diferència estableix Lyons entre sentit i referència per a precisar la seva posició respecte del nom propi, ço que no és gens fàcil

40. Esmentem aquesta obra a partir de la versió castellana de Ramon CERDÀ, *Semántica*, Barcelona, Teide, 1982.

d'antuvi: a ambdós conceptes dedica Lyons sengles capítols o apartats en el seu llibre.⁴¹

Pel que fa a la referència (apartat 7.2), Lyons diu:

Quan s'enuncia una oració del tipus «Napoleó era cors» per a fer una asseveració, direm que el parlant es refereix a un cert individu (Napoleó) a través de l'expressió referencial [...] [p. 170], o de l'ús vocatiu [p. 206]. (I) Referència definida singular. Entre les expressions de referència podem distingir les que es refereixen a individus de les que es refereixen a classes d'individus, a les quals anomenarem, respectivament, expressions singulars i generals [...].

Des d'un punt de vista gramatical, podem reconèixer tres grans tipus d'expressions amb referència definida singular en anglès [i en castellà]: (a) frases nominals definides, (b) noms propis i (c) pronoms personals [p. 171].

Així doncs, se'n dedueix que Lyons considera que el nom propi es refereix sempre a un ens individual, concret i definit.

Quant al sentit (apartat 7.3), després de constatar que «l'únic que hem dit fins ara sobre el sentit és que se sol distingir de la referència» (p. 188-189), afirma:

Potser val la pena d'afegir-hi que alguns filòsofs utilitzen el terme *sentit* per a allò que d'altres utilitzarien simplement *significat* o, més estrictament potser, *significat cognoscitiu* o *descriptiu*. Això fa que la distinció entre referència i sentit es formulï a vegades entre referència i significat. Com ja hem assenyalat abans, també s'identifica amb la distinció de Mill entre denotació i connotació [p. 189].

Respecte de la diferenciació entre nom comú i nom propi, ell creu que és clara i que:

Els exemples tantes vegades discutits de «No és cap Ciceró» o «Edimburg és l'Atenes del Nord» són vàlids en aquest respecte, puix que *Ciceró* i *Atenes* s'han emprat ací predicativament o, més precisament, dins d'expressions predicatives (o, segons la classificació més aviat vaga de la gramàtica tradicional, en un tipus de sinècdoque). Convé observar, en tot cas, que els noms propis poden adquirir, en una cultura donada, associacions més o menys definides, per les

41. Des d'un punt de vista parafilosòfic i dit de manera connotada en el sentit lingüístic d'aquest mot, les explicacions de Lyons ens recorden els mots següents de René Descartes: «Quant a l'anàlisi [geomètrica] dels antics i a l'àlgebra dels moderns, a més de no aplicar-se sinó a matèries molt abstractes i que no semblen de cap utilitat, la primera està sempre tan lligada a la consideració de les figures que no pot exercitar l'enteniment sense fatigar molt la imaginació, i, en la darrera, s'està tan lligat a certes regles i a certes xifres que se n'ha fet un art confús i obscur, que embarassa l'esperit, en comptes d'una ciència que el cultivi» (*Discurs del mètode*, traducció i edició a cura de Pere Lluís Font, Barcelona, Edicions 62, 2004, p. 105-106).

quals hom diu que tal nom simbolitza l'eloqüència i tal altre la bellesa arquitectònica, cosa que explica la facilitat amb què, en el transcurs del temps, alguns arribin a convertir-se en noms comuns [...]. Això no invalida, tanmateix, el principi que aquests noms manquen de sentit; per això l'afirmació de Jespersen (1924: 66), en deliberada contradicció amb Mill, que els noms propis (com s'empren efectivament) «connoten el major nombre possible d'atributs» és enganyosa, puix que s'aprofita d'un equívoc entre el sentit filosòfic i el més popular [és a dir en el sentit lingüístic] [p. 207-208].

Podem afegir a aquests mots que difícilment un nom propi es pot emprar predicativament per sinècdoque a partir d'un sentit o significat nul, i que no creiem que Jespersen s'aprofiti de cap equívoc respecte del mot *connotar*; ell l'empra clarament en el sentit de Mill quan diu que «connoten», és a dir, que posseeixen un nombre més gran de propietats que un nom comú, tenint en compte que un ens individual concret generalment és més complex que un nom comú, que sempre té un significat genèric i abstracte, cosa que Lyon no sembla que tingui en compte.

Sí que es refereix al significat etimològic del nom propi:

Terme apropiat per a abastar també la interpretació sincrònicament motivada i diacrònicament deduïble dels mots [p. 209-210].

I hi afegeix:

Una qüestió llargament discutida de la bibliografia consisteix a determinar si els noms propis pertanyen a un sistema lingüístic de la mateixa manera que altres mots. Sovint s'ha sostingut que noms com *Alberto* o *Guadalajara* no són mots castellans, com *hombre* i *ciudad*, i que, per això, no hem d'esperar que el lexicògraf els inclogui en un diccionari. Ryle (1957), per exemple, diu en aquest sentit: «Els diccionaris no ens donen el significat dels noms propis, per la senzilla raó que no signifiquen res» [p. 210].

Hauria estat interessant que Lyons aprofundís en el sentit d'aquestes afirmacions perquè, encara que els diccionaris no incloguin òbviament els noms propis si són només de noms comuns, igualment hi ha diccionaris, com els enciclopèdics, que inclouen noms comuns i noms propis, i també diccionaris de noms propis que no inclouen els noms comuns, però Lyon desvia l'explicació cap al problema de la traducció dels noms propis d'una llengua a l'altra. Tanmateix, acaba l'explicació sobre el nom propi d'una manera menys categòrica que en les afirmacions anteriors:

Basti potser per a demostrar que la qüestió de determinar si els noms propis pertanyen o no a una llengua i de si posseeixen o no significat no admet una

resposta simple i universalment vàlida. En aquest apartat s'ha posat en relleu que sembla raonable d'atribuir, almenys a alguns noms propis, un significat simbòlic, etimològic i traduïble, però no sentit o algun tipus exclusiu o especial que els distingeixi dels noms comuns [p. 211].

Així doncs, podem resumir que aquests semantistes consideren que, encara que el nom propi tingui una funció referencial o denotativa segons Mill, és a dir, que es refereixi a un ens individual, concret i definit, tanmateix manca de sentit, de significat o connotació en el sentit filosòfic, de manera que s'adhereixen en el fons a la interpretació del nom propi que tradicionalment s'atribueix a Mill i que ha estat admesa posteriorment per nombrosos lingüistes i gramàtics teòrics com si fos una veritat apodíctica. És com si haguessin formulat el sillogisme següent:

- a) el nom comú té significació,
- b) el nom propi no és el nom comú,
- c) el nom propi no té significació,

que presuposa haver acceptat *a priori* una separació radical entre referència i sentit o significació, i sense considerar que hi hagi diverses maneres de significació.

Tanmateix no deixa d'haver-hi vacil·lacions i fins contradiccions. Ja hem vist que la posició final de Lyons era molt més matisada que la que es podia esperar de les seves manifestacions anteriors.

Ángel López García, en l'estudi titulat «Lo propio del nombre propio»,⁴² d'entrada es refereix a algunes característiques del nom propi: a) singularitats fonètiques que presenten alguns d'aquests noms, com ara els formats per sigles, com CSIC, o els manlleus com *Popocatepelt*; b) les alternances de gènere —*Luis/Luisa*— i de nombre —*el Aneto / los Pirineos*—; c) en el terreny sintàctic, el rebuig de la indeterminació i «su incapacidad para recibir la incidencia de sustantivos apositivos especificativos o de cláusulas relativas restrictivas: *Felipe II, rey de España / Felipe II, que fue rey de España*, pero **Felipe II rey de España / *Felipe II que fue rey de España*»; i d) quant a la semàntica, que comença a partir de la interpretació tradicional de J. Stuart Mill en el sentit que «el nombre propio sólo denota, pero no connota». Per tot això, afirma:

el nombre propio presenta características formales diferentes a las del nombre común, y consiguientemente que la clase de los sustantivos debe comprender en español la mencionada subclase de los nombres propios a título de categoría o subcategoría gramatical, y no simplemente como una posibilidad de uso de ciertas palabras [p. 15].

42. Inclòs en el seu llibre *Nuevos estudios de lingüística española*, Universidad de Murcia, 1990, p. 11-33. Agraeixo a Maria-Josep Cuenca que m'hagi facilitat aquest estudi.

Per a A. López «la clase de los nombre propios puede ser escrita de manera unívoca por oposición a la de los nombres comunes», i segons les característiques *a-b-c-d* descrites, «el nombre propio vale por una palabra que se comporta por una oración» pel que es refereix a les seves característiques com a classe però no a les ocurrències particulars. Després de formular detalladament aquestes característiques seguint bàsicament L. Tesnière, i en relació amb el nom comú, retorna a la qüestió del significat. Comença rebutjant «la manida definición del nombre propio como categoría muy próxima a los pronombres, porque al igual que ellos carecería de significado» (p. 23-24), perquè:

Según ha demostrado Kurylowicz, «[...] les noms concrets représentent la catégorie sémantique central [...], grâce au fait qu'ils jouissent de la double faculté de signifier et de designer. Ils ont un contenu sémantique définissable et ils sont en même temps applicables à des objets réels [...]»⁴³ [p. 24].

Així doncs, segons A. López,

Un nombre propio tiene un significado infinito [...] que no sólo significa, sino que significa tanto que llega a nombrar [...]. En el fondo el problema radica en una falsa evaluación de los términos «descripción» e «identificación» dentro de la lingüística: lingüísticamente identificar no es *simplemente* respecto a describir, representa más bien un incluso [p. 25].

També es refereix a la qüestió «que las traslaciones entre una y otra subcategoría se produzcan en ambos sentidos, del nombre propio al común [...] o al revés», i al fet que «todo lo anterior no es óbice para el problema semántico del nombre propio, que tanto preocupa a los lógicos, no sea de enorme interés» (p. 26). I en aquest sentit, constata que:

Cuando los lógicos hablan del nombre propio están tratando realmente de los equivalentes entre las lenguas naturales de los términos singulares del lenguaje formal, y la cuestión que se plantea es más bien la de si un nombre propio como *Sócrates* refiere igual que una descripción definida del tipo «el maestro de Platón que...», o no.

Seguidament, després de referir-se a la classificació de «las opiniones de los distintos autores en dos grupos, las de los que piensan que el nombre propio tiene denotación y no significado —Miel, Ziff, Kripke—, y las de los que junto a la denotación le reconocen un significado —Frege, Russell, Searle, Burge—», afir-

43. J. KURYLOWICZ, «La position linguistique du nom propre», *Readings in Linguistics*, 11, The University of Chicago Press, 1966, p. 362-363.

ma: «Sin embargo, puede que esta taxonomía interese a los lógicos, pero lo hace muy escasamente a los lingüistas» (p. 27).

Continuant amb la seva reflexió teòrica del caràcter del nom propi, A. López manifesta que:

El problema del nombre propio podría ser un falso problema si se aborda desde la perspectiva que le es propia, la sintaxis [...]. *Lo propio* no nace de la singularidad de la referencia, que es algo exterior a las lenguas naturales, sino en el carácter de palabras a modo de oraciones paradigmáticas de lengua [p. 30].

A. López teoritza sobre aquesta possibilitat i relaciona el caràcter de «*lo propio*» amb altres categories gramaticals, com «verbo propio» i «adjetivo propio» però no en dóna exemples de caràcter gramatical.

En una obra recent en català titulada *Semàntica. Del significat del mot al significat de l'oració*, coordinada per M. Teresa Espinal (Barcelona, Ariel, 2002), en el capítol 1, «L'estudi del lèxic i del significat a la gramàtica», per M. Teresa Espinal i M. Teresa Ynglès, apareix la teoria clàssica derivada de Mill:

Finalment, noteu que a la llengua també hi ha unitats lèxiques que des d'un punt de vista sincrònic no codifiquen pròpiament informació semàntica, atès que es limiten directament a posar etiquetes als individus del món. Ens referim a noms de persona d'institucions, de llocs, etc.

(22) a. *Helmut Köhl* probablement serà processat

b. *Terra* instal·larà la seva seu oficial a *Barcelona*

Els noms en cursiva no signifiquen conceptes, tampoc no signifiquen procediments inferencials, ni imposen restriccions a la construcció del significat de la proposició expressada, ni informen del tipus d'acte o de l'actitud proposicional, ni constreixen les implicatures; els noms propis s'usen a la llengua per a referir directament a entitats individuals del món [p. 40].

A més, en el capítol 4, «Referència, veritat i significat», de Josep Macià, filòsof, aquest autor dedica l'apartat 4.2.a, «Sentit i referència», en relació amb els termes singulars i, en especial, dels noms propis, on analitza aquesta qüestió a partir d'alguns filòsofs lògics posteriors a Mill. Comença amb Frege, segons el qual els termes singulars, és a dir, les descripcions definides i els noms propis, tenen dos tipus de significat: el sentit i la referència, entenen per *sentit* la manera de presentar (per exemple, *l'estel del matí* o *l'estel del vespre*) un referent (en aquest cas *Venus*). A continuació Macià descriu la teoria de Kripke; segons aquest filòsof una descripció definida pot referir-se en contextos diferents a individus diferents, mentre que els noms propis són *designadors rígids*, és a dir, termes singulars que es refereixen sempre a un mateix individu en qualsevol context. Per això Kripke creu que un nom propi no es pot considerar sinònim d'una descripció definida, contràriament a la

teoria de Frege, perquè un nom propi és un designador rígid, però una descripció definida no ho és. Així, diu Macià, «conclou Kripke, la teoria de Frege que diu que els noms propis tenen sentit i que aquest el dóna una descripció, no pot ser correcta» (p. 210-211). En relació amb això Macià descriu el fet que un nom propi com *Sòcrates* pot estar associat a diverses expressions definides, com «un filòsof grec» o «un savi de l'antiguitat» per a la majoria de la gent, i afirma:

Frege hauria de dir que si una persona no associa a «Sòcrates» cap descripció definida que s'apliqui només a Sòcrates, aleshores per a aquesta persona «Sòcrates» no té cap sentit associat. I, per tant, els enunciats que aquesta persona profereix usant el nom «Sòcrates» no tenen tampoc sentit, no són significatius.

Però, clarament, això no és així. Algú que tot el que sap sobre Sòcrates és que era un savi de l'antiguitat, quan diu «Jo no conec gaire cosa sobre Sòcrates» o «Sòcrates va viure al segle II aC» està dient quelcom perfectament significatiu. Fixem-nos que si diu «Sòcrates visqué al segle II aC» és clar que està dient quelcom significatiu. Només si el seu enunciat té sentit pot el seu enunciat tenir referència (és a dir, tenir un valor de veritat; en aquest cas, ser fals).

I conclou que «especificar el valor semàntic dels termes singulars i, en particular, dels noms propis és una tasca complexa» (p. 211).

Aquesta afirmació, que comporta reconèixer un valor semàntic als noms propis, contrasta amb l'anterior de M. Teresa Espinal en el sentit que els noms propis són unitats lèxiques que no codifiquen pròpiament informació semàntica i que es limiten directament a posar etiquetes als individus del món.

4. APORTACIONS RECENTS

En l'àmbit de les llengües romàniques, i malgrat la poca dedicació que des del punt de vista gramatical s'ha prestat al nom propi, han aparegut dues obres que hi són dedicades completament, redactades en francès, que prenen com a base aquesta llengua i que s'inscriuen en els corrents lingüístics més recents.

a) *Marie-Nöelle Gary-Prieur*

Aquesta autora, en l'obra *Grammaire du nom propre* (París, PUF, 1994), ens diu d'antuvi en la primera «Introducció» d'aquest llibre que ha pres com a objectiu observar els noms propis tal com es presenten en els enunciats d'una llengua i de descriure la competència específica aplicada per a interpretar un nom propi en una construcció donada. *Stendhal*, per exemple, no té la mateixa interpretació en (2) i (3) que en (1):

- (1) Je viens de terminer un roman de Stendhal.
- (2) Il faudrait un Stendhal pour décrire ces sentiments.
- (3) Je préfère le Stendhal de *Lucien Leuwen*.

I que tractarà d'explicar el funcionament semàntic del nom propi en (2) i (3), i la seva relació amb el de (1).

No es refereix, doncs, al nom propi considerat exclusivament en sentit recte (1), sinó també o sobretot a les seves aplicacions sinecdòquiques, en què almenys morfosintàcticament opera com un nom comú, però on la seva interpretació depèn del context en què apareix. Hi podem afegir que també un nom comú emprat sinecdòquicament només és interpretable dins el context en què figura, però Gary-Prieur no fa distinció categòrica entre nom propi no modificat i nom propi modificat en aquesta «gramàtica del nom propi» perquè:

J'entends reprendre l'usage du mot «grammaire» avec lequel nous ont familiarisé les théories génératives: un sujet parlant le français est capable de reconnaître un nom propre et de construire une interprétation du syntagme nominal contenant ce noms selon des principes spécifiques que la grammaire du français se doit expliciter [p. 2].

D'acord amb aquests principis, rebutja les definicions dels noms propis (de caràcter referencial, no modificat) perquè:

conçus dans une optique encyclopédique, ne reflètent pas l'intuition grammatical du nom propre dans une langue [p. 2].

I pel que fa a les gramàtiques,

elles donnent souvent du nom propre une image assez pauvre, qui ne le fait apparaître que comme un cas particulier dans la catégorie des noms: on signale ses particularités morphologiques (genre et nombre), et plus rarement une particularité syntaxique (la possibilité d'être employé sans déterminant) [p. 2].

La veritat és que creiem que hauria calgut definir millor el concepte *d'intuïció gramatical* abans de rebutjar les definicions dels noms propis, i considerar les similituds i les diferències entre les definicions de noms propis i noms comuns, que també són susceptibles de posseir acceptacions diverses, com assenyalava Jespersen, i usos sinecdòquics, metafòrics i metonímics. Per exemple, davant d'una expressió com «és una guineu», només el context ens pot determinar si ens referim a l'animal, tal com apareix definit en els diccionaris, o, en sentit metafòric, a una persona astuta.

Després d'afirmar que els lingüistes no s'han interessat gaire pel nom propi,

que consideren un objecte al marge del sistema de la llengua, basant-se únicament en Saussure i en Kleiber (per a qui els noms propis no es troben integrats en la xarxa semàntica sinó que, respecte als noms comuns i les altres unitats lexicals, ocupen un lloc específic i marginal), afirma, des del seu punt de vista, que:

Sur le plan sémantique, le nom propre dévie doublement du modèle saussurien du signe: d'une part, son signifié ne correspond pas à un concept, ou «image mental» stable dans la langue et d'autre part, on ne peut définir sa valeur dans un système de signes. Une sémantique structurale ne peut donc pas l'aborder avec les outils et les méthodes dont elle dispose. Sur le plan syntaxique, la mise au premier plan de critères distributionnels conduit à faire de la distribution $\emptyset N$ l'unique propriété typique des noms propres, ce qui a pour effet de réduire considérablement son étude en n'examinant que cette distribution [p. 3].

Constata que és sota la doble influència de la lògica i de la teoria de l'enunciat que les coses han anat evolucionant, i que molts lingüistes s'han acostat a la lògica. Però considera simplista la imatge heretada de la tradició gramatical i recolzada per la lògica d'un nom-propi-sense-determinant-que-serveix-d'etiqueta-a-un-individu. I com que no es limita, doncs, a una mera funció designativa reconeguda generalment al nom propi, considera que totes les formes de sintagmes nominals són compatibles amb un nom propi, inclosos els usos amb els determinants.

Després d'aquestes explicacions Gary-Prieur s'encara amb la semàntica del nom propi, tant pel que fa a la varietat de les interpretacions associades a cadascuna de les construccions del nom propi com a les relacions que totes aquestes interpretacions mantenen amb el vincle fonamental, que el nom propi conserva en tots els enunciats, amb un objecte concret que anomena *referent inicial*, és a dir, amb l'ens individual a què es refereix el nom propi no modificat. En aquest sentit diu d'entrada que l'especificitat dels noms propis es basa en el fet que tenen un tipus de significació única i especial que els distingeix, en tant que classe, dels noms comuns. També diu que es limitarà als enunciats en francès i als «noms propis prototípics», és a dir, de persones i de llocs, que són els més representatius de la categoria de noms propis, sense excloure que n'hi puguin haver d'altres, com noms de marques, sigles i societats.

Després d'aquesta primera «Introducció», la primera part d'aquest llibre és dedicada precisament al «Funcionament semàntic del nom propi» i comença plantejant la qüestió tan debatuda: els noms propis tenen un sentit?

La réponse à une telle question est trop tributaire d'une théorie préalable du *sens*. Si on prend comme modèle implicite ou explicite le sens des noms communs, on ne peut que répondre négativement: un nom propre n'apporte aucune information sur l'objet qu'il nomme, il n'a aucun contenu descriptif, il

n'est associé à aucun concept. Mais le fait que le nom propre n'a pas le même type de sens que le nom commun, ce que personne, je crois, ne peut contester, n'entraîne pas nécessairement la conclusion qu'il n'a pas de sens du tout. Un nom propre n'est pas une simple étiquette permettant de repérer un individu. A sa fonction désignative s'ajoutent d'autres paramètres qui autorisent, par exemple, des énoncés comme ceux-là:

[...]

(3) Comment Sempé est-il devenu *Sempé*? (*Libération*, 26/12/91).

[...]

Si la deuxième occurrence de *Sempé*, dans (3), était une simple étiquette, cet énoncé serait une tautologie, ce qui n'est manifestement pas le cas.

Així doncs, segons Gary-Prieur:

Il s'agit de saisir ce qu'a de spécifique le fonctionnement sémantique des noms propres. Peut-être serait-il instructif de penser aux embrayeurs, qui partagent avec le nom propre la propriété d'être ce que Jakobson a appelé des «structures doubles». À propos des embrayeurs aussi, on a débattu la question du sens: *je* est-il un «signe vide», ou «un signe qui change constamment de sens»? Aucune des deux idées n'est très satisfaisant, et on admet généralement que *je* a un sens défini dans la langue et réactualisé dans chaque énoncé où il apparaît. On pourrait, de la même façon, définir le fonctionnement sémantique des noms propres à deux niveaux: un élément régulier fixé dans la langue, [...] et des éléments variables qui se définissent en fonction de chaque énoncé [p. 12-13].

Gary-Prieur, doncs, parteix de la hipòtesi que cada nom propi té semànticament un nivell regular i fix, que creiem que és precisament el que es descriu en els diccionaris que inclouen llur descripció, i uns elements variables, de caràcter sinècdòquic i ocasional en funció del context en què apareixen, però sempre en relació amb el significat regular i fix.

A partir d'aquesta posició analitza la posició de lingüistes i filòsofs, sobretot de Mill i Kripke. En primer lloc critica els qui, com Frege, consideren com a nom propi qualsevol designació d'un objecte singular. Kripke, per contra, distingeix el nom propi del llenguatge ordinari de les descripcions definides i empra el terme *designador* per referir-se a ambdós conceptes. A continuació analitza la descripció de Mill i les interpretacions que ha tingut, concretament la tesi dels «noms propis buits de sentit», «adoptée par des nombreux linguistes, par exemple Ullmann, Lyons, Kleiber, pour resumer la thèse de Mill» (p. 16); segons Gary-Prieur:

Paradoxalement, dans un passage du texte qui vise à caractériser le nom propre comme «marque insignifiant», Mill suggère qu'il existe pourtant des informations attachées au nom propre: le nom propre évoque ce que l'interlocuteur sait déjà de son référent. Plutôt qu'à la conclusion «les noms propres n'ont

pas de sens», la lecture de Mill invite donc à celle-ci: les noms propres ont un fonctionnement sémantique différent de celui des noms communs. Ce fonctionnement se caractérise par trois propriétés: 1) priorité de la désignation, 2) absence de connotation, 3) renvoi à la connaissance du référent [p. 18-19].

A continuació comenta la tesi del nom propi com a designador rígid del filòsof lògic S. Kripke, que es basa en el principi que un nom propi és atribuït a un individu i que tota utilització ulterior del nom remet a aquest acte; és a dir, que es concep el nom propi com un designador que designa el mateix objecte en tots els mons possibles.

Però, Gary-Prieur considera:

Cette notion a été construite à l'intérieur de la logique et, malgré le contenu intuitif qu'il est facile de lui associer, elle n'appartient pas au métalangage de la linguistique [p. 21].

Entenent òbviament per «lingüística» la teoria en què es basa aquesta obra, sense admetre, doncs, que hi pugui haver altres concepcions lingüístiques. Segons Gary-Prieur:

Un nom propre est associé à son référent dans le cadre d'un énoncé donné, et c'est *dans cet énoncé* qu'il est invariant d'un monde possible à l'autre [p. 22].

I per a il·lustrar aquesta afirmació aporta els exemples següents:

- (1) Si *Aristote* n'avait pas été grec, la pensée occidentale aurait été différente.
- (2) Si *Aristote* continue à poursuivre le chat, je l'enferme dans sa niche.

On *Aristote* no remet al mateix referent en (1) i en (2), de manera que la tesi del nom propi com a designador rígid no val més que dins d'un enunciat. Però, afegim, es poden interpretar aquests exemples com a simples casos d'homonímia (o d'homografia), de què no estan exempts els noms comuns, com en el cas del mot anglès *tube* tal com va assenyalar Jespersen, que és un autor que no ha estat tingut gens en compte per Gary-Prieur, de manera que ni tan sols no figura a la bibliografia del seu llibre.

En aquest sentit, comença el capítol II, dedicat al «Context i interpretació del nom propi», reiterant que «dans la mesure où le nom propre n'est associé à aucun concept, son interpretation est entièrement régie par le contexte» i que «la compréhension d'un nom propre, contrairement a celle d'un nom commun, requiert toujours des informations extérieures au nom lui-même» (p. 26). Hi podem afegir que aquesta teoria pressuposa, com ja va dir Gary-Prieur al començament, el rebuig de les definicions dels noms propis que figuren en els diccionaris, sense un

context previ, perquè no reflecteixen la intuïció gramatical del nom propi.

Quant al «sentit i contingut del nom propi» a què és dedicat el capítol III, Gary-Prieur pren de Kleiner la idea de representar el sentit dels noms propis com un *predicat de denominació*:

«Le nom propre représente l'abréviation du prédicat de dénomination *être appelé/N/(x)*» [...] Il s'agit bien là de sens [...] [p. 40].

Aquesta premissa li permet de fer una deducció transcendental:

Le premier avantage du prédicat de dénomination est de mettre les noms propres sur le même plan que les noms communs du point de vue de la signification: les noms propres ne sont plus des «signes sans signifié», des objets «vides de sens» —ce qui, pour un linguiste serait très peu satisfaisant. Mais on ne dit pas pour autant que le sens du nom propre est de même type que celui du nom commun.

I posa com a mostra els exemples següents:

(7) Ce magasin se nomme *librairie*

(8) Cet homme se nomme Paul

Dans le premier énoncé, *librairie* relève du métalangage; ce mot apporte une information sur la langue: la définition du mot *librairie* convient à caractériser ce magasin, on peut donc utiliser le mot *librairie* pour le désigner. Dans (8), au contraire, ce n'est pas une information sur la langue, mais sur le monde qu'apporte le nom propre: parmi les propriétés qui caractérisent cet homme figure, en bonne place, son nom [p. 41].

Ainsi compris, le prédicat de dénomination ne convient qu'aux noms propres. Un chat ne s'appelle pas «chat», il s'appelle Poussy, Mistigri ou Ramnagrobis; «chat» est le nom de la classe à laquelle appartient chaque chat, mais ce n'est le nom d'aucun chat particulier. Le prédicat de dénomination saisit donc non seulement le point commun entre nom propre et nom commun (les deux sont des signes, et donc signifient), mais en même temps leur différence: seuls les noms propres ont pour unique signification de nommer un individu [p. 42].

Quant al contingut del nom propi, Gary-Prieur diu:

J'appellerai *contenu* d'un nom propre un ensemble de propriétés du référent initial associé au nom propre qui interviennent dans l'interprétation de certains énoncés contenant ce nom [p. 46].

On peut considérer que cette notion rejoint l'idée de Mill selon laquelle le nom propre évoque ce que l'interlocuteur sait déjà à propos de son référent [p. 47].

Hi podem afegir que és precisament aquesta doctrina la que van establir els estoics quan van classificar les categories diferenciades de nom propi i nom comú, o almenys no hi està en contradicció.

Això li permet de relacionar precisament els coneixements que tenim d'un nom propi amb les interpretacions metafòriques i amb la informació que figura en un diccionari de noms propis, que sovint considera insuficients o inapropiades per a entendre el significat metafòric, ço que, afegim, també pot ocórrer amb els noms comuns, com en el cas, per exemple, de l'expressió «és una guineu» per a indicar una persona astuta, a què ja ens hem referit. De fet, aquesta definició de *contingut* pot ésser considerada precisament com la de la significació d'un nom propi entès aquest en la seva funció principal de designador d'un ens individual i considerant secundàriament les extensions sinecdòquiques ocasionals, en què morfosintàcticament funciona com qualsevol nom comú.

Encara dedica l'apartat III d'aquest capítol a comentar la qüestió de la relació entre contingut i connotacions del nom propi prenent el mot *connotacions* en el sentit lingüístic de significació secundària afegida a la primera, com per exemple en l'enunciat «Pierre, naturellement, avait le cœur dur», i conclou:

Pour résumer, je dirai donc que le *contenu* du nom propre est lié à son usage, qui lui attribue en fonction du contexte certaines propriétés de son référent initial. Les connotations du nom propre proviennent, elles, comme pour les noms communs, des associations auxquelles peut donner lieu la forme /Np/ contenue dans le prédicat de dénomination. Conformément à leurs définitions habituelles, les connotations relèvent du signe tandis que les contenu relève du référent [p. 57].

I com a conclusió d'aquesta primera part del llibre, Gary-Prieur estableix tres nivells d'interpretació del nom propi:

1) Interpretació denominativa, en què el nom propi no aporta res més que el que explica el predicat de denominació. És la que s'acosta més al nom comú, com ho mostren els exemples:

- (1) Il y a *un William* dans ma classe
- (2) Ils ont eu *une Cécile*
- (3) Il y a *un anglais* dans ma classe
- (4) Ils ont eu *une fille* [p. 58-59].

2) Interpretació identificativa (*identifiant*), basada en el *sentit* del nom propi i en el coneixement de la seva relació a un referent inicial, en què el nom propi es pot emprar sense determinant:

- (5) *Cécile* dort

O bé amb determinant:

- (6) Il n'a pas la classe d'un *Gérard Philippe*
- (7) Quel acteur, *ce Gérard Philip!*

on es requereix un coneixement global de l'existència de *Gérard Philippe*, de manera que els interlocutors entenguin que es tracta de la mateixa persona (p. 59-60).

3) Interpretació interpretativa, fonamentada en el sentit i el contingut del nom propi. No és suficient de conèixer l'existència d'un referent inicial, cal, a més, seleccionar algunes propietats d'aquest individu. Entren en aquesta categoria les interpretacions metafòriques (8), les interpretacions metonímiques (9) i les interpretacions qualificatives (10):

- (8) Pierre, *ce nouveau Zorro*, se précipita sur Marc
- (9) Passe-moi un *San Antonio*
- (10) Elle a bien le style *Madonna* [p. 60-61].

Per a Gary-Prieur, doncs:

Le mode de prise en compte du référent initial me semble donc un point crucial dans l'interprétation du nom propre, et pas seulement dans son usage référentiel. Dans une interprétation métaphorique ou métonymique, par exemple, le nom propre ne réfère pas à l'individu initial, et pourtant les propriétés de cet individu sont fondamentales pour le sens de l'énoncé.

Il me semble que la conception du nom propre que je propose, tout en rendant compte de l'usage du nom propre comme opérateur de désignation, a l'avantage de ne pas réduire le nom propre à cet usage. Le nom propre n'est pas uniquement, dans la langue, un instrument de référence au particulier; il peut aussi être utilisé pour sa valeur prédicative, étant bien entendu que cette valeur lui vient de sa relation à un référent initial. La pauvreté sémantique du nom propre, dont le *sens* se réduit au prédicat de dénomination, est compensée par la richesse de *contenu*, qui peut être exploité de façons très variées en fonction du contexte.

Il y a donc bien place pour une «sémantique du nom propre» [...]. Il est clair que cette sémantique du nom propre ne peut se concevoir que dans le cadre de l'énonciation [p. 61-62].

Qualsevol que sigui el grau d'acceptació d'aquesta teoria del nom propi, el fet que tingui en compte totes les transformacions de sentit o contingut, és a dir, de significat, permet de superar les concepcions anteriors del nom propi com un element merament designatiu, sense contingut semàntic.

La segona part d'aquest llibre és dedicada a les construccions dels noms propis en francès, d'acord amb la concepció àmplia del nom propi de què s'hi parteix,

que sembla que són molt freqüents en aquesta llengua. En aquest sentit, només assenyalarem una distinció que creiem ben interessant que es fa en el capítol II, dedicat precisament al nom propi i l'article definit. Parteix del fet que:

Sur le plan référentiel, l'article défini joue, dans une interprétation non générique, le même rôle que le nom propre: il présuppose l'identification, dans une situation donnée, du particulier auquel il réfère:

Pierre arrive
Le chien dort

A continuació constata que tanmateix hi ha noms propis emprats en funció referencial que inclouen l'article dit determinat. I en aquest sentit fa la distinció següent:

a) D'una banda, els noms propis, sobretot topònims i antropònims, combinats amb un article fossilitzat, del tipus *le Havre*, *la Havane*, *le Corbusier*, *le Dimet*, que no presenten cap diferència important amb els que duen l'article aglutinat, com *Labastide*, *Levallois*, *Legrand*, *Lebrun*. En aquests casos l'article apareix com un component idiosincràtic del nom propi de què formen part i així figuren en els diccionaris i altres repertoris.

b) De l'altra, tenim els casos com *la France*, *le Pierre*, *la Callas*, en què la combinació amb article és una propietat sintàctica no lexical, amb valor estilístic. Segons Gary-Prieur, que parteix de l'ús en francès, que pot diferir i de fet difereix del que se'n fa en altres llengües romàniques:

Le point commun entre *la France*, *la Deneuve*, *la Léontine* et *le Billy the Kid*, c'est que dans tous ces cas, la présence de l'article manifeste l'indépendance de la relation entre le nom propre et son référent par rapport à l'acte d'énonciation. La différence entre les noms de pays et les autres Np employés avec l'article défini, c'est que pour les noms de pays, cette construction étant devenue obligatoire, l'article ne se charge pas des différents valeurs stylistiques relevées dans les autres cas [p. 104].

Cal dir que aquest ús de l'article pot variar i de fet varia en el temps i en l'espai, és a dir, d'una llengua a una altra de la mateixa família, com en el cas del francès i el català per als corònims, per exemple *la France* i *França*, respectivament; i fins i tot entre els dialectes d'una mateixa llengua pel que fa a l'article personal en català.

b) Kerstin Jonasson

El 1994 també va aparèixer la seva obra *Le nom propre: Constructions et interprétations* (Louvain-la-Neuve, Duculot), dedicada exclusivament a aquest tema

i que presenta força analogia de plantejament i de contingut amb la de Gary-Prieur. L'autora, que afirma a la «Introduction» que adopta «une perspective plutôt cognitive que linguistique» (p. 9), dedica el primer capítol del llibre a l'estatut lingüístic del nom propi, on fa d'antuvi la distinció entre l'ús referencial, que és l'únic que se li reconeix tradicionalment i on apareix el nom propi generalment sense determinant, com en el cas de:

Paul danse

i els altres casos en què apareix acompanyat de determinats, que li fan perdre el caràcter únic i singular com en:

J'ai connu une Minville, il y a longtemps, très longtemps

Anomena, seguint Kleiber, ambdós usos respectivament *nom propi no modificat* i *nom propi modificat*, i ens diu que un dels objectius d'aquest estudi serà descriure aquesta modificació semàntica del nom propi. Però diu que abans caldrà definir l'estatut lingüístic del nom propi i caracteritzar el seu ús no modificat; així podrem veure si el nom propi modificat es pot considerar encara un nom propi o si es tracta ja d'un nom comú. I en aquest sentit caldrà establir un criteri clar per a distingir els noms propis dels noms comuns.

Seguint Coseriu, Jonasson creu que hem de distingir entre *forma* i *funció* en el nom propi (però Coseriu considerava el nom propi com una funció, més que no pas com una simple forma). No creu que el sentit del nom propi es pugui limitar a assimilar-lo a un terme singular, ni que pel fet que un nom propi com *Pere* sigui portat per dues persones, *Pere A* i *Pere B*, es pugui considerar com a dos homònims, adduint també la «intuïció lingüística»:

Ce qui va définitivement à l'encontre de l'intuition linguistique, selon laquelle *Pierre* constitue un seul Npr [= nom propi] qui se laisse appliquer à différents particuliers [p. 14].

Des del punt de vista cognitiu:

Toute expression associée dans la mémoire à long terme à un particulier en vertu d'un lien dénomiatif conventionnel stable, sera donc un Npr. Le terme de Npr couvrira en plus des Npr de personnes et de lieux, des expressions comme par exemple *l'Académie française, la tour Eiffel, le pont Alexandre III, l'École polytechnique, la Maison-Blanche, l'étoile Polaire* [p. 21].

I en aquest sentit precisa:

Peut-être l'accord des sujets parlants n'est-il pas unanime en ce qui concerne le statut de Npr de ces éléments périphériques, car les limites de la catégorie sont floues. Dans le noyau se situent les Npr prototypiques, parmi lesquels on distinguera certains Npr de personnes et de villes qui, dans notre culture, semblent monoréférentiels, tels que *Socrate*, *Vercingétorix*, *Paris* ou *Londres*, dont l'image acoustique et graphique ne pourra pas être liée à un contenu sémantique descriptif indépendant de leurs référents habituels. À la périphérie on trouvera des Npr tels que *l'étoile Polaire*, *le Bal des Débutantes*, *la Caisse d'É(é)pargne*, *la Loterie N(n)ationale*, *le Paradis*, *Kodak*, qui ne manifestent que peu des caractéristiques des Npr, et qui ne seront peut-être pas toujours considérés comme des Npr.

Així doncs, Jonasson, ultra als noms propis «purs» o prototípics de persona o lloc que són objecte de la recerca onomàstica quant a l'origen, etimologia, propagació, etc., es refereix també als noms propis de base descriptiva o mixta formats per mots que no han perdut el valor apel·latiu, com *Partit Progressista* en relació amb un partit polític que pretengui aquest caràcter, i també als que inclouen necessàriament l'apel·latiu, com *riera Gavarresa* o *cap de Creus* en català.

En el capítol segon, dedicat a la fonologia, grafia i morfologia del nom propi, tracta en primer lloc de l'ús de la majúscula inicial, que caracteritza el nom propi, a partir del francès, que pot diferir i que de fet difereix del que se'n fa en altres llengües. En aquest sentit diu que:

On constate que le fait d'employer la majuscule à l'initial de certains Nc leur transmet, pour ainsi dire par contagion, un ou plusieurs trait(s) caractéristique(s) du Npr. [...] Parfois, en effet, la majuscule donne l'impression d'une personification. Dans *l'Amour*, *le Destin*, *le Mal*, *la Mort*, *la Nature*, *la Providence*, les noms abstraits semblent désigner des êtres particuliers et non des concepts [...]. Un autre type est illustré par des exemples comme *la Révolution*, *la Résistance*, *la Libération*, *le Débarquement* [p. 26].

Aquests noms representen l'aïllament i la designació d'un fenomen particular prominent, que pertany a la categoria denotada pel nom comú. I conclou:

En résumé ou pourra constater que l'usage de la majuscule avec un Nc en français semble lié à quatre propriétés différents mais souvent combinées et toutes caractéristiques des Npr prototypiques. Premièrement, la désignation de particuliers concrets et souvent de particuliers humains (ex: *le Destin*, *le Rat*; *un Blanc*, *des Barbares*). Deuxièmement, la stabilité de l'association à un même particulier saillant (ex: *la Libération*, *le Débarquement*, *le Foyer*, *la Central*). Troisièmement, l'origine propre du nom ou le rapport avec un phénomène désigné par un Npr (pour *Anglais*, *Lyonnais*, *Citroën*, etc.).

En aquest sentit hem d'assenyalar que en l'ús escrit d'altres llengües no s'empra la majúscula en el cas de noms d'origen o gentilicis, per exemple en català, anglès, italià, etc.

També s'hi refereix als noms propis que inclouen necessàriament l'apel·latiu com a primer element; aquest se sol escriure com a tal en minúscula, com *le rue Royal*, no sense vacil·lacions, de manera que es poden trobar ocurrències en què *Avenue, Place, Pont* «s'escrivent avec une majuscule» (p. 31). Així mateix s'escriuen amb majúscula els noms propis com *la Porte Pantin* designant un indret i no una porta. En el capítol tercer, dedicat a la microestructura sintàctica del nom propi, és a dir al nom propi com a nucli d'un sintagma nominal, constata que fins i tot prenent el nom propi en sentit estrictament no modificat pot anar acompanyat de determinants. A més, de l'ús popular d'article en noms propis subjectes com *le Bertran, la Carlotta*, etc., el nom propi pot anar acompanyat de determinants en certs sintagmes (sense tenir en compte les formes idiosincràtiques com *Le Havre* ni les estrictament sintacticoestilístiques del tipus (*la France*), acompanyats d'algun element adjectival o de complement nominal. De tots els usos possibles en dóna la taula següent:

1)	Ø-Npr- Ø (Npr «nu»)	<i>Paul danse</i>
2)	Ø-Npr-Adj	<i>aux côtes de Reagan malade</i>
3)	Adj-Npr- Ø	<i>Eblouissant Marlène!</i>
4)	Det-Adj-Npr	<i>le/ce/mon vieux Théodule</i>
5)	Det-Nc-Npr	<i>le bâtonnier Bernier</i>
6)	Npr-le-Adj	<i>Marilyn la blonde</i>
7)	Npr-le-Nc	<i>Mailer le romancier</i>
8)	Det-Npr-Adj	<i>l'Henri Brûlard stendhalien</i>
9)	Det-Npr-de-N	<i>la Dora de Freud</i>
10)	Ce-Nc-de-Npr	<i>cette andouille de Maguy</i>
11)	Ce-Npr-de-Nc	<i>ce Séguin de ministre [p. 60].</i>

Com hi podem observar, els exemples d'aquesta taula es refereixen sempre a antropònims. Sembla, doncs, que, almenys en francès, aquestes construccions són més freqüents amb els noms de persona, sense excloure'n l'ús en topònims com en el cas de *Brive-la-Gaillarde*.

El capítol quart és dedicat a la macroestructura sintàctica, sobretot a l'Npr atribut amb verbs copulatius com *être, devenir, rester*, que expressen una relació d'identitat; i a l'Npr epítet, de determinació en expressions com «le vote Mitterrand», similar al nom de carrer, places, establiments escolars, com *la rue Racine, le quai Voltaire, la place Charles de Gaulle, le lycée Bugeaud*, on l'Npr ha estat triat entre personatges cèlebres sense que hagin de tenir una relació amb el lloc que denominen; o, menys freqüentment, de qualificació com en «[...] des gendres *Don Juan*,

des gendres play-boys, mégalomanes de l'amour», on reconeix que «[c]et abandon de la fonction référentielle est rendu possible grâce aux connaissances encyclopédiques communément associées aux Npr en question, et qui le préparent à attribuer un rôle au lieu d'assigner une valeur» (p. 111).

En el capítol cinquè, dedicat a la interpretació dels noms propis no modificats, s'enfronta amb la qüestió de les teories «clàssiques» del sentit del nom propi a partir de Mill. Pel que fa a les teories de l'Npr buit de sentit, afirma que «ne suffit pourtant pas pour rendre compte de l'interprétation de Npr lorsqu'on lui associe un contenu descriptif ou lorsqu'il est employé avec des articles qui le "modifient"». Quant a la teoria segons la qual el sentit de l'Npr és una descripció del seu referent, afirma que:

Tout en réfutant cette théorie du sens identifiant le référent, qui en plus est incompatible avec les usages vocatif et dénominatif du Npr, il nous faudra pourtant convenir que dans le discours, l'information véhiculée par un Npr référentiel semble bien correspondre à la connaissance de son référent. Car pour l'emploi référentiel aussi, son interprétation exige qu'il soit chargé d'un contenu descriptif [p. 116].

També es refereix a una tercera teoria segons la qual l'Npr no és considerat ni com a buit de sentit, ni com posseït d'un sentit descriptiu que permeti més o menys d'identificar un referent, sinó un sentit més general: el sentit de l'Npr es pot descriure com un predicat de denominació que no descriu l'objecte denotat però que li confereix un nom; però aquesta teoria no satisfà tampoc Jonasson, que posa en un mateix nivell o categoria tant el nom propi referencial no modificat com l'ús modificat. És a dir, d'una banda, no pot acceptar que el nom propi sigui buit de sentit perquè no podria tenir usos modificats; i, de l'altra, no pot acceptar que sigui una descripció del referent, perquè considera que un nom com *Josep* és d'antuvi un nom propi *per se*, abans i tot que sigui aplicat a un referent concret, és a dir, quan es troba «desencarnat» encara. Per a Jonasson el sentit de l'Npr depèn del context:

Le rôle du contexte dans l'identification du référent visé par le locuteur à l'énonciation d'un Npr, c'est donc de déterminer la sphère dans laquelle l'unicité de celui-ci est garantie [p. 169].

Hi podem afegir que Jonasson no es refereix enlloc a les explicacions de Jespersen respecte del context, a què ens hem referit, però de fet el paper especificador del context no solament pot ésser determinant per a comprendre la unitat d'un nom propi, sinó que aquesta funció també pot ser-ho per a comprendre el sentit precís d'un mot com *pípe* en anglès. No és exclusiu, doncs, del nom propi.

No té en compte tampoc a partir de la seva teoria cognitiva, la qual considera el nom propi una forma i no una funció, la caracterització del nom propi segons Coseriu com un element de caràcter d'antuvi individual i monovalent, encara que pugui desenvolupar un apellatiu formalment idèntic i que pugui ser delimitat o especificat.

D'acord amb la seva concepció del nom propi, Jonasson dedica el capítol sisè, que clou aquesta obra, a l'extensió dels noms propis amb un epígraf ben explícit: «Entre nom propre et nom commun: les noms propres modifiés», que delata el fet que hi ha una diferència entre els noms propis no modificats i la seva extensió d'aplicació.

Però, de fet, la repetició de noms propis, és a dir, l'aplicació a un altre ens individual d'un nom propi existent, és deguda, en molts casos almenys, a la connotació que ha adquirit aquest nom propi a partir del seu referent inicial, prenent el terme *connotació* en el sentit lingüístic, és a dir, que suggereix, indica, significa quelcom, ensems amb la significació primària. Ara bé, sembla difícil d'antuvi que un nom propi pugui esdevenir connotat sense que tingui un significat inicial amb el qual es pugui relacionar. Així, si un nom com *Josep* serveix actualment per a denominar molts individus, l'extensió inicial d'aquest mot és deguda a la connotació positiva d'aquest nom a partir dels valors atribuïts a sant Josep. Potser els semantistes, generativistes o cognitius, podrien confeccionar una teoria per a explicar la motivació profunda d'aquestes connotacions.

5. DESCRIPCIONS GRAMATICALS ACTUALS

És interessant d'observar, a la vista de les teories recents sobre el nom propi, quin reflex han tingut aquestes teories en les gramàtiques o tractats gramaticals de caràcter general en l'àmbit romànic pròxim.

a) *Castellà*

Com a mostra, i dins l'àmbit del castellà, prendrem en primer lloc l'*Esbozo de una gramática de la lengua española*, publicat el 1973 per la Real Academia Española. Aquesta obra no fa gaires consideracions sobre el caràcter del nom propi. Així, en parlar dels substantius i adjectius, afirma (apartat 2.2.2.b):

Existe, sin embargo, una importante diferencia entre nombres sustantivos y nombres adjetivos: solamente a los nombres sustantivos conviene la distinción entre nombres apelativos y propios.

I, en una nota a peu de pàgina, hi afegeix:

Es difícil fundamentar esta distinción con criterios gramaticales, probablemente porque nada tiene que ver con la Gramática. En varios pasajes de esta obra se hacen observaciones acerca del diferente tratamiento que reciben estas dos clases del nombre [p. 172].

De fet, abans ja s'hi havia referit en l'apartat «1.8 Ortografía» tractant de l'ús de les lletres majúscules (apartat 1.8.4):

c) Se escribirán con letra inicial mayúscula:

[...]

2º Todo nombre propio; v. g.: *Dios, Jehová, Jesús, Luzbel, Platón, Pedro, María, Álvarez, Pantoja, Apolo, Calíope, Amadís de Gaula; Europa, España, Castilla, Toledo, Madrid, Carabanchel, La Zarzuela; Cáucaso, Himalaya, Adriático, Tajo, Aganipe; Bucéfalo, Babiaca, Rocinante* [p. 144].

Com hi podem observar, aquests exemples de noms propis comprenen separatament noms de persona, reals i ideals, inclosos els cognoms; noms geogràfics: corònims, topònims, orònims i hidrònims reals o mítics (con *Aganipe*); i noms d'animals. Però descriu a part dels noms propis altres usos de la majúscula inicial.

Ultra (quart) els casos d'abreviació de mots de tractament, com «*Sr. D. (señor don), U. o V. (usted), V. S. (usía)*, etc. [...]»:

5º Ciertos nombres colectivos, en casos como estos: *El Reino representó a S. M. contra tales desórdenes; el Clero lo había hecho antes.*

6º Los sustantivos y adjetivos que compongan el nombre de una institución, de un cuerpo o establecimiento: *el Supremo Tribunal de Justicia; el Museo de Bellas Artes; el Colegio Naval; la Real Academia de la Historia.*

On inclou l'article en minúscula per a assenyalar-ne l'ús en aquesta mena de noms que designen ens individuals. I:

7º Los nombres y adjetivos que entraren en el título de cualquier obra: *Trabajo de Esgrima; Ortografía castellana* [...] [p. 145].

I finalment s'hi refereix, en parlar del nombre gramatical, amb un caràcter deliberadament pràctic però no exempt de consideracions teòriques sobre el caràcter del nom propi:

El uso normal de los nombres propios de persona y de los apellidos constituye un modo de mención muy diferente del que realizan los nombres apelativos. Los *hombres* y los *caballos* son seres que pertenecen a especies diferentes y

poseen caracteres biològics diferents propis de cada espècie. *Los Mendozas* no se diferencien de *los Osorios* per ninguna classe de rasgos, uns comuns a *los Mendozas* y otros a *los Osorios*. Hablando paradòjicament, *los hombres* se llaman así porque son *hombres*. *Los Mendozas* son *Mendozas* porque se llaman así. A caso este hecho explica la vacilación que ha existido en algunas épocas, y que hoy es franca inhibición, para adjudicar a estos nombres el morfema de plural cuando se designa con ellos a los individuos de una familia o de una estirpe que llevan el mismo apellido [p. 188].

Com a conclusió direm que no sembla que l'autor (o els autors) d'aquesta obra desconegui la problemàtica teòrica relacionada amb el nom propi, però actua prudentment, sense comprometre's per cap doctrina en una obra eminentment pràctica, i no considera com a propi més que les categories més importants: de persones o animals i de llocs.

b) Francès

Per a aquest àmbit lingüístic prendrem en consideració la *Grammaire méthodique du français* de Martin Riegel, Jean-Christophe Pellat i René Rioul, publicada el 1994 (París, Presses Universitaires de France), que té en compte les aportacions recents a què ens hem referit.

Comença a parlar del nom propi en el capítol III, dedicat a l'ortografia francesa, i més concretament en el paràgraf 4.2, dedicat a la majúscula, on en descriu l'ús en francès. Dins la funció o paper distintiu (*rôle distinctif*) d'aquest tipus de lletra, diu:

- La majuscule s'emploie pour marquer un nom propre, par opposition à un nom commun: *L'Alsace, Strasbourg, le Rhin, Sébastien Brandt*. Elle est utilisée pour les noms de pays (*La France*) et de peuples (on oppose *le Français*, habitant de la France, et *le français*, langue qu'on y parle), les noms de rues (*rue Brûlée, rue des Pucelles*), de corps constitués (*le Conseil de l'Europe*), etc.
- Les titres d'œuvres littéraires ou les noms d'œuvres d'art font également usage des majuscules: *Germinal, Le Rouge et le Noir, le Discobole* de Myron, le *Requiem* de Mozart [...].
- On tend aussi à employer les majuscules pour mettre en valeur des «mots importants» [...]: *Monsieur le Président de la République* (titre), *La Révolution française, la Première Guerre mondiale, la Résistance* (événements historiques), *la Vérité, la Justice, le Beau, le Vrai* [p. 74-75].

Hi podem observar una certa vacil·lació en l'ús de la majúscula en l'article que acompanya un nom propi però que no en forma part de manera inherent: *le Rhin, La France* i *la France, le Français*. D'altra banda, en francès es consideren noms propis i s'escriuen amb majúscula inicial els gentilicis substantius, que en altres llengües, com el català, són considerats noms comuns. S'hi inclouen, a més, for-

mes mixtes, és a dir, que van acompanyades necessàriament de l'apellatiu corresponent amb minúscula inicial: *rue Brûlée*. Però també es descriuen, a part dels noms propis, els títols o noms d'obres d'art i els «mots importants» que es refereixen a un càrrec o fet singular, que els acosta conceptualment als noms propis.

El caràcter del nom propi s'enfoca directament en el capítol VI, dedicat al grup nominal, concretament en l'apartat 3.5, «Les noms propres». Comença (apartat 3.5.1) referint-se a l'ús de la majúscula, al fet que no tenen determinant: *Pierre, Paris*, o bé que es construeixen amb un determinant obligat: *le Rhin, les Vosges* (que de fet no fa cap funció determinativa). A continuació es refereix al «sentit» del nom propi:

Si, comme les noms communs, ils désignent des personnes, des objets, des lieux, etc., ils sont pourtant dépourvus de sens lexical: ils n'entretiennent pas de relations sémantiques (p. ex. de synonymie, d'hyponymie ou d'antonymie) et ne son pas susceptibles d'une définition au sens ordinaire du terme. D'où le débat toujours ouvert, surtout chez les philosophes du langage, pour savoir si les noms propres ont un sens. À quoi, le grammairien peut répondre que le «sens» d'un nom propre ordinaire réside dans le mode de la désignation qu'il opère. Le sens de *Pierre*, par exemple, pourrait se paraphraser par «entité qui s'appelle *Pierre*». La preuve en est qu'un énoncé d'équivalence référentielle comme *Émile Ajar est Romain Gary* n'est absolument pas senti comme tautologique. Ainsi apparaît une différence fondamentale avec les noms communs: pour qu'un nom propre identifie valablement un individu particulier, il faut qu'il lui ait été préalablement assigné par un acte *ad hoc* de «baptême linguistique» —parfois perdu dans la nuit des temps— alors qu'une porte n'a pas besoin d'avoir été appelée *porte* pour pouvoir être désignée par ce nom [p. 175-176].

Si reduïm el sentit dels mots lexical i lèxic al significat genèric dels noms comuns, és evident que el sentit del nom propi, de caràcter individual, no hi entra. Però de fet un nom propi es pot definir per la descripció del conjunt de les seves característiques, tal com apareix, paral·lelament als noms comuns, en els diccionaris on apareixen aquesta mena de noms, com ja hem anat dient, encara que algunes teories lingüístiques no tinguin en compte aquestes definicions adduint que no entren dins la «intuïció lingüística».

Quant al «baptisme *ad hoc*», cal dir que aquest no és un fenomen exclusiu del nom propi: els noms comuns també han tingut un origen a partir del moment en què s'ha distingit la mena de coses a què es refereixen; i concretament els mots savis i neologismes han estat objecte d'un acte de baptisme (millor dit, denominació) *ad hoc*.

A continuació s'hi fan unes precisions interessants:

Les noms propres sont cognitivement plus stables que les noms communs, puisqu'ils désignent leur référent indépendamment des variations qu'il peut subir et des situations où il se trouve engagé (d'où l'appellation de «désignateur

rigide» en philosophie du langage). Ils sont, en revanche, plus coûteux si l'on imagine la charge mémorielle qu'entraînerait l'attribution d'un nom propre à tout objet particulier. Aussi les individus «nommables» par un nom propre appartiennent-ils à des secteurs privilégiés tels que les personnes, animaux familiers, pays, villes, cours d'eaux, institutions (*l'Etat, l'Académie française*, etc.), bien que des facteurs sociaux ou affectifs particuliers permettent d'étendre cette nomination à d'autres types d'objets [p. 176].

A la sintaxi del nom propi és dedicat l'apartat 3.5.2, on es tracta tant els noms propis no modificats, com els modificats, que són ben corrents, sobretot en francès. Respecte dels modificats, si bé es distingeixen sintàcticament per l'ús de determinants,

Ne sauraient se décrire comme de simples transformations des noms propres en noms communs, même s'ils en acquièrent certaines propriétés. En fait, ils conservent les principales caractéristiques interprétatives des noms propres non modifiés [p. 176].

On s'accepta que els noms propis tenen com a tals unes «caractéristiques interprétatives», que pressuposen un significat inicial que compregui aquestes «caractéristiques».

A continuació descriu l'ús de l'article definit en francès en els noms propis prototípics no modificats, excloent-ne cap altre determinant o modificador.

Quant als noms propis modificats, precedits d'un determinant, afirma:

En prenant un déterminant et des modificateurs, les noms propres acquièrent un caractère essentiel du nom commun: ils fonctionnent comme des termes généraux qui présupposent l'existence de classes référentielles comportant plus d'un membre. Comme ils ne perdent jamais entièrement leur statut du nom propre, on distinguera trois grands types d'emplois selon la nature du lien qui rattache leur interprétation à celle du nom propre non articulé [p. 177].

I tracta seguidament d'aquests tres tipus d'ús: l'ús *denominatiu*, que remet a la classe dels qui porten un mateix nom propi: «Un Meyer est venu me voir»; l'ús *exemplar*, en què s'agrupen noms d'individus que comparteixen una característica: «J'admire la traversée du désert d'un De Gaulle ou d'un Mitterrand», o bé es seleccionen algunes propietats o un període de l'existència del referent: «C'est un Bernard Pivot particulièrement en verve que nous avons vu hier soir à la télévision - Le Hugo de 1825 ne vaut pas le Hugo de la vieillesse», i un últim grup, que inclouria els usos *ellíptics*: «Il a acheté une Renault [= une voiture Renault]», *metonímics*: «J'écoute en ce moment du Mozart [de la musique de]» o *metafòrics*: «Alain Delon est le Clint Eastwood du cinéma français» (p. 177-178).

Finalment tracta del gènere i nombre dels noms propis en francès (apartat 3.5.3), on, per regla general:

Le genre des noms de personnes correspond à leur sexe: *Paul est content - Virginie est contente*. Les noms de pays et provinces terminés en *-e* sont féminins: *la France, l'Italie, la Provence*, sauf *le Cambodge, le Mexique* et *le Mozambique*; les autres sont généralement considérés comme masculins (*l'Iran, le Périgord*). Pour les noms de pays composés à partir d'un nom commun, c'est ce dernier qui détermine leur genre: *la Confédération Helvétique, le Royaume-Uni* [p. 178].

c) *Català*

El 1996 tractàvem succintament el sentit o significat del nom propi en un opuscle dedicat a l'activitat onomàstica, i sobretot a la toponímia.⁴⁴ Després de referir-nos a la teoria segons la qual els noms propis manquen de sentit, afirmàvem:

Des del punt de vista lingüístic aquesta teoria em sembla poc adient, puix que un nom propi, com qualsevol element lingüístic de la primera articulació, constitueix un signe lingüístic, és a dir, que posseeix un significat i també un significat, que designa una individualitat, el qual és, doncs, de caràcter diferent del significat d'un lexema o d'un morfema, però que al capdavall és un significat, no pas un element fònic buit de sentit [...]. No veig clar com, lingüísticament, un nom pot alhora «designar» i no aportar «una informació significativa» [...] [p. 6].

Així és com apareixia definit el nom propi en algun diccionari i hi afegíem en relació amb l'obra esmentada abans de Rigel, Pellat i Rioul:

Cal dir que, recentment, aquesta qüestió ha estat considerada també des d'un punt de vista més lingüístic, en la *Grammaire méthodique du français*, en què s'afirma que «le “sens” d'un nom propre ordinaire réside dans le mode de la désignation qu'il opère» [p. 6].

Després ens referíem al camp d'aplicació del nom propi:

Si els noms propis poden significar qualsevol individualitat, sembla que no hi ha un límit substancial o essencial per a determinar un element real o ideal que no siguin les pròpies limitacions humanes. Dins aquest camp pràcticament il·limitat, les classificacions poden ésser múltiples, segons els criteris que hi apli-

44. Josep MORAN I OCERINJAUREGUI, *Consideracions sobre l'ononmàstica*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1996.

quem. Una classificació possible seria entre elements individuals animats i inanimats. En el camp dels animats, s'inclouen, és clar, els noms de persona humana, antropònims; però també hi entren els noms d'animals i potser també els de vegetals, com podrien ésser els dels arbres assenyalats que en disposin. En el camp dels inanimats, en primer lloc els de lloc o geogràfics (topònims i corònims), però també els d'objectes de caràcter mòbil (locomotores, vaixells, per exemple) o immòbil (edificis, campanes); i fins i tot els d'entitats i persones jurídiques i marques diverses.

Culturalment, les classes més importants de noms propis són els de persona i de lloc, que junt amb els d'entitats de caràcter històric o institucional són els que solen aparèixer preferentment en els reculls o diccionaris que inclouen aquests noms, sovint anomenats «enciclopèdics» [p. 6-7].

I també ens referíem al significat del nom propi en relació amb el seu origen etimològic:

Cal dir que el significat d'un nom propi, com hem dit, almenys sincrònicament, és la realitat o ens individual que denomina, que és la que sol aparèixer en els diccionaris enciclopèdics a què ens hem referit, no pas el significat que aquest nom podia tenir abans d'esdevenir nom propi, és a dir, l'etimologia. Per exemple, el topònim *Molins de Rei* fa referència a un municipi, no pas a uns molins, encara que es mantingui el significat d'origen.

En el cas dels noms de lloc històrics, hem de tenir en compte que hi ha hagut una transformació del significat del signe lingüístic en el pas del nom comú al nom propi [p. 7].

Ja entrats en el segle XXI, veurem en primer lloc el tractament del nom propi en la *Gramàtica del català contemporani* (vegeu la nota 1).

En el capítol 5, «El SN: els noms», de Núria Martí i Girbau, en tractar l'apartat 5.2, «Els noms: classes», aquesta autora considera que la primera divisió que podem establir en el nom, entès com a nom substantiu, és entre noms comuns i noms propis. Després de donar com a exemple d'aquests darrers una sèrie d'antropònims i topònims: *Marta, Pau, Tarragona, Osona, Catalunya, Ter, Montserrat*, afirma en primer lloc:

La diferència bàsica entre aquestes dues menes de noms és semàntica: els noms comuns tenen un significat propi i denoten classes d'objectes, mentre que els noms propis no tenen cap significat i denoten directament un element de la realitat [p. 1290].

Es tracta de la interpretació clàssica de la doctrina de J. S. Mill, sense tenir en compte que a més d'objectes el nom comú també es pot referir a conceptes abstractes, és a dir, a atributs (com *blancor, vermellor*), en el sentit lògic del mot, i

que els noms propis poden referir-se a individualitats no pas reals sinó imaginades, com *Curial* o *l'Atlàntida*. Però després, i en relació amb els noms comuns, afirma:

En canvi, un nom propi com ara *Maria* o *Ràfols* no es pot definir, no té significat fora de context [p. 1290].

Ací tenim un reflex de les teories generativistes i cognitives que hem vist i que consideren en un mateix nivell el nom propi no modificat i el nom propi modificat, de manera que només en un context es pot precisar-ne el sentit, i sense tenir en compte les definicions que dels noms propis apareixen en els diccionaris que els inclouen. Però en aquest sentit sembla que hi ha una contradicció entre l'afirmació primera, en què «els noms propis no tenen significat» i la posterior que «un nom propi [...] no té significat fora del context», on es dedueix que dins un context sí que té o pot tenir significat.

Després d'afirmar: «Quan utilitzem un nom propi, en principi és clar a quin objecte ens referim i normalment no cal cap més especificació» (p. 1290-1291), diu encara:

Tot i que la frontera entre aquests dos tipus de noms és prou clara, trobem usos intercanviats que poden determinar un canvi de categoria. Un gran nombre de noms propis, per exemple, tenen el seu origen en noms comuns que s'han fixat històricament per la necessitat d'identificar objectes concrets de la realitat, ja siguin persones o llocs.

Com a exemple dóna formes com *Fuster*, *Ferrer*, cognoms; *l'Arboç*, *el Bruc*, *Pineda*, topònims on l'etimologia és clara, però hem de dir que això no impedeix que en aquest sentit no hi hagi una frontera clara entre aquests dos tipus de noms, perquè en esdevenir noms propis, és a dir, designadors d'un ens individual, sobretot de persona i de lloc, han perdut el sentit etimològic com a noms comuns.

A continuació tracta dels noms propis modificats:

els noms propis poden utilitzar-se com a noms comuns, d'una manera productiva, quan pressuposem l'existència de més d'una entitat que pot ser designada amb el nom en qüestió; és a dir, si hi ha més d'un individu amb el mateix nom en un context determinat, per exemple (12a-c), o si ens referim a una part de la denotació ja sigui en el temps o en l'espai, com és el cas dels exemples (12d) i (12e) respectivament. També pot denotar-se un aspecte de l'objecte designat pel nom propi, que podria ser una altra interpretació de (12e) i és la interpretació preferent de (12f), exemple que també admet la lectura referida a l'espai (zones diferents de la ciutat).

- (12) a   ¿Per *quina Marta* demanen?
 b   El *meu Albert* no ho faria pas, això
 c   ¿Aquí hi ha *tres Paus*!
 d   *La Barcelona dels anys 20* m'apassiona
 e   He descobert *una Barcelona nova*
 f   Hi ha *moltes Barcelones*

El nom propi perd en aquests casos la capacitat d'identificar l'objecte i cal recórrer a l'ús d'especificadors i modificadors, talment com es faria amb noms comuns.

Creiem que en els exemples *a*, *b* i *c* es tracta simplement de casos d'especificació informativa o identificació a manca de la denominació completa. Respecte de *d*, *e* i *f*, són casos d'especificació entre els múltiples aspectes d'una individualitat en *d* i *e*, i d'una interpretació metafòrica en *f*, però en tots aquests casos es precisa un significat, que pot i sol ser complex, del nom propi de base.

En aquest sentit, N. Martí accepta que:

També podem utilitzar certs noms propis predicativament, per expressar les qualitats que atribuïm a una persona. Normalment són noms de personatges que han esdevingut famosos i només el nostre coneixement del món ens permet de saber a quines qualitats ens referim [...]:

- (13) a   Es pensa que és el Shakespeare del segle xx
 b   No és pas cap Ciceró

En aquest cas dotem els noms propis d'un cert contingut semàntic [...].

Però creiem que aquest contingut semàntic prové precisament del significat inicial que tenen com a nom propi, que comprèn en el primer cas el sentit de 'poeta i dramaturg' i en el segon el de 'polític, orador i filòsof'.

I hi afegeix:

Finalment, una darrera estratègia per convertir noms propis en noms comuns és la que s'aplica a noms propis d'empreses, marques, models, o noms comercials en general. En aquest cas es tracta pròpiament d'un canvi de categoria: el nom deixa d'escriure's en majúscules i fins i tot pot ser que els parlants ja no siguin conscients del seu origen com a nom propi i s'arribi a incloure en el lèxic comú de la llengua [...]:

- (14) a   un clínex (*mocador de paper de la marca Kleenex*)
 b   una vespa (*motocicletes de la casa Vespa*) [p. 1292].

Es tracta dels noms que l'onomàstica denomina amb el mot de *deònims*, noms comuns provinents de noms propis, i que no es limiten a noms de caràcter comercial, sinó que poden provenir d'antropònims, com *ampere*, *guineu* o *mecenes*; o de topònims, com *domas*, (*drap de*) *ras*, etc.

Sí que presenten sovint un caràcter mixt els noms d'entitats que conserven més o menys restringit el sentit apellatiu dels seus components, com *Universitat Autònoma de Barcelona*, *Partit Socialista Oportunista*, que no són tractats per N. Martí, incloent-hi precisament el nom d'empreses, com *La Maquinista Terrestre i Marítima*.

Més endavant dedica l'apartat 5.2.2 als «Noms propis», els quals «en general rebutgen la flexió de nombre, els modificadors de tipus restrictiu i els especificadors» (p. 1304).

Quant als noms propis de persona (apartat 5.2.2.1), es refereix a l'ús de l'article personal en noms de pila, cognoms i malnoms o sobrenoms. Quant als components, també en descriu la casuística:

En principi, els noms propis de persona no admeten, a part de l'article personal, cap altre especificador o complement. Ara bé, com que un mateix nom propi pot haver estat posat a diferents individus, podem distingir-los amb el cognom o cognoms o, d'una manera més familiar, amb un complement restrictiu [...].

Quan el nom porta un complement restrictiu que no ha estat fixat com a part del nom propi dels interlocutors, cal utilitzar l'article definit: a la pregunta *¿Quin Pere has vist?* podem contestar *El Pere de Cardedeu* o, simplement, *El de Cardedeu* [p. 1305].

I també es refereix a l'ús afectiu, no dític, del demostratiu en casos com: «*Aquesta (la) Gemma sempre en té una per dir*».

Quant a l'apartat 5.2.2.2, «Noms propis geogràfics», afirma d'entrada que «van els uns amb article, els altres sense article» (p. 1306); no distingeix entre el caràcter intrínsec o idiosincràtic de l'article en els topònims (que inclou l'ús de l'article salat) i el caràcter no intrínsec en altra mena de noms geogràfics, sobretot corònims i noms de països en general, però fa una descripció precisa de l'ús de l'article en els primers i fins i tot es refereix a la problemàtica de l'ús de la majúscula en l'article inicial plantejada per Enric Moreu-Rey.

També tracta dels quantificadors *tot i mig*, i de l'ús de complements restrictius amb una finalitat distintiva, com en el cas de les diverses poblacions que comparteixen el nom de *Vilafranca (del Penedès, de Conflent, etc.)*.

Finalment tracta el fet que «els noms propis podem fer-los precedir de noms comuns que indiquen el tipus d'entitat que designen», amb preposició, «*la vall de Núria*», o sense, «*el riu Ter*», i assenyala que «en noms de rius o rieres quan es fa

referència al lloc per on passen [...] no podem prescindir del nom comú *riu* o *riera*: *riera d'Arbúcies*, *riu (de) Siurana*, *riu (de) Montsant*; i que «amb noms de carrers i places, la preposició *de* és opcional [...] i també podem anomenar-los simplement pel nom propi: *el carrer de Balmes*, *el carrer Balmes* [...]», tot considerant com a formant part del nom propi el nom de vies urbanes com «*(la) Gran Via de les Corts Catalanes*, *(la) Travessera de Gràcia*, *(el) Passeig de Gràcia*», etc., sense especificar-ne els motius (p. 1310).

En el mateix volum de la *Gramàtica del català contemporani*, també tracta àmpliament del nom propi el capítol 7, «Els determinants», de Josep M. Brucart. Comença concretament en l'apartat 7.2.5, «Els SNs intrínsecament definits», que inclou els pronoms personals i els noms propis i on es reprenen qüestions tractades en el capítol 5 per N. Martí. Així, afirma d'entrada:

Els SNs formats pels pronoms personals i pels noms propis presenten tres característiques que els diferencien dels que duen com a nucli un nom comú: a) tenen sempre un valor definit i específic; b) aquesta interpretació l'aconsegueixen sense que calgui incorporar-hi cap determinant, i c) no admeten complements especificatius. Sembla lògic vincular aquests trets a les especials propietats designadores d'aquestes dues classes de paraules. Es tracta, en efecte, d'unitats que no inclouen trets descriptius, sinó que denoten directament el referent. Els pronoms personals ho fan, per mitjà de dixi o d'anàfora [...], mentre que els noms propis designen directament referents individuals sense al·ludir a les seves qualitats intrínseques. [...] no designen classes, sinó individus. Pel mateix motiu rebutgen la presència de complements especificatius, ja que aquests serveixen per expressar subclasses de la classe designada pel nucli [p. 1462].

Però a continuació afirma:

Enfront de la dificultat d'acceptar complements especificatius, aquests SNs admeten sense problemes complements explicatius, ja que aquests no actuen com a modificadors intensionals del nucli nominal, sinó com a predicacions adjuntes de tot el SN: *Sydney*, *la capital de l'estat australià de Nova Galles del Sud*, *va organitzar els Jocs Olímpics de l'any 2000*.

En aquest cas creiem que precisament podríem considerar el complement explicatiu com una definició lèxica del nom propi, anàloga amb la que podem fer amb un nom comú, tant si designa un ens concret com un concepte abstracte; per exemple:

- 1) Els canonges, tubs decoratius a la façana d'un orgue, són muts.
- 2) L'ataràxia, tranquil·litat de l'ànima no torbada per cap desig ni cap temença, es troba en el centre de la filosofia estoica.

A continuació en l'apartat 7.2.5.1, «Els noms propis amb determinant o complement», tracta les qüestions següents:

a) «La tendència de molts dialectes i registres a incorporar l'article als noms i cognoms de persona», que remet a l'obra de N. Martí i que tractarà més endavant així mateix.

b) «[L]aparició de l'article o de complements especificatius en els topònims», amb exemples de noms de lloc, no corònims, com «*l'Espluga Calva, l'Alcúdia de Crespins*», etc., en què l'article té un caràcter intrínsec, i precisa que «en aquests casos no es pot parlar pròpiament de determinació o especificació del nom propi, ja que aquest és format per totes les unitats que formen el topònim, que actua com a compost sintagmàtic» (p. 1463), encara que, hi afegim, en alguns contextos aquest complement es pugui ometre: *L'Hospitalet (de Llobregat / de l'Infant)*. També s'hi refereix als topònims que presenten forma de plural, on distingeix «entre *plurals formals*, com *les Garrigues*, i *plurals referencials*, com *els Pirineus* i *les Illes Balears*», de caràcter col·lectiu i distributiu respectivament.

c) La recategorització d'un nom propi com a nom comú, que requereix la presència de determinants i quantificadors, en el cas que ens referim a una delimitació temporal: «*La Barcelona dels anys cinquanta* era molt diferent de la d'ara», d'aparença o caràcter: «*La Laia de tercer curs* no ha aprovat», que, hi afegim, afecta un únic referent, i que suposa de fet el reconeixement implícit d'uns trets semàntics associats al nom propi. En el mateix apartat inclou els casos formalment idèntics de col·lectius amb un mateix nom: «D'ençà que el 19 de març no és festiu, *els Joseps* estan tristos», o d'especificació entre homònims: «*La Laia que més m'agrada* és la que tu detestes» (p. 1464), on també es podria referir a un aspecte concret d'una persona anomenada *Laia*, com la *Laia de tercer curs* de l'exemple anterior.

d) L'ús de l'adjectiu *mateix*, en el sentit de coincidència o semblança amb un argument precedent: «*Sóc de la mateixa opinió que tu*», o com a operador emfàtic: «*Chomsky mateix ha defensat aquest punt de vista*».

e) La combinació dels demostratius amb els noms propis, ja sigui mantenint la funció anafòrica habitual del demostratiu: «Aquest Pere no té res a veure amb la meva família», o bé amb sentit valoratiu, que va segons els contextos des del menyspreu fins a la indulgència: «Aquest Pere no té perdó de Déu». També hi podem afegir que, com en l'apartat c), en el primer cas es tracta d'un cas d'especificació entre referents homònims i en el segon ens referim a algun aspecte o actuació d'un únic referent.

f) Ús, poc freqüent, amb indefinits: «*Necessitem una Barcelona diferent*», que suposa un coneixement del valor del nom propi, o bé en l'expressió *un tal*: «*Ha preguntat per tu un tal Jordi Gras*» (p. 1465), que pressuposa un desconeixement de la personalitat de l'individu designat.

g) Ús dels quantificadors *tot* i *mig*, invariables: a) «*Mig Barcelona és ple/plena de cartells electorals*», b) «*Tot Girona assistí al funeral*» (p. 1466), amb la problemàtica que comporta amb els topònims en forma plural.

Finalment, i pel que fa als noms propis, es refereix a l'ús de l'article personal, indicant que el seu ús pressuposa que l'oient identificarà la persona designada, ja sigui a través del context discursiu o del coneixement compartit.

Una altra obra recent que té en compte el nom propi és la de Maria Josep Cuenca Ordinyana *Sintaxi catalana* (vegeu la nota 2), de caràcter més compendiós que l'anterior i que es basa «en dues teories de la lingüística cognitiva: la teoria del prototipus i la teoria del nivell bàsic» (p. 13). Dins el capítol III, dedicat a «Les categories nominals», l'apartat 2 és dedicat al *nom*, que considera que és la categoria nominal prototípica, i que inclou noms comuns, noms propis i pronoms «si més no els forts» (p. 100). Quant a la distinció entre aquestes categories, «remet fonamentalment a la intenció que presenten i al tipus d'extensió o, més concretament, al tipus de referencialitat, entesa com la capacitat d'un element lingüístic d'identificar-se amb algun element de la realitat extralingüística (el seu referent)» (p. 100).

D'acord amb aquestes premisses:

a) El nom comú té una extensió variable determinada en part pel context lingüístic, té intensió (significat lèxic ple) i, per tant, té una referencialitat autònoma, és a dir, no necessita relacionar-se amb cap altre element per a ser interpretat.

(13) a. El cotxe
(extensió = 1: 'vehicle de 4 rodes, etc.')

[...]

b) El nom propi té una extensió fixa igual a 1 (o a un conjunt unitari) determinada pel context extralingüístic; no té intensió, sinó que té un significat metalingüístic «nom de persona, lloc, institució...». Per tant, no gaudeix d'una referencialitat autònoma, sinó que necessita relacionar-se amb el context extralingüístic per a ser interpretat.

(14) a. *Lluís* ha trucat (extensió = 1; significat: 'nom de persona')
b. *Canadà* és molt gran (extensió = 1; significat = 'nom de país')
[p. 101].

Més endavant dedica un apartat específic al nom propi on desenvolupa aquesta doctrina:

Els *noms propis*, a diferència dels noms comuns i igual que els pronoms, no tenen referència autònoma. El seu referent (la persona o lloc a què es refereix, si és un antropònim o un topònim) es determina en la situació de la parla; en l'ús prototípic, els noms propis identifiquen un referent individual i concret a partir de la situació enunciativa. Per això, no necessiten determinants que els actualitzin, tot i que en poden tenir en llengües com el català.

(17) a. Ha arribat *en Joan*
b. Viu a *Barcelona*

Així, si diem (17a) ens referim a un Joan concret i si diem (17b) fem referència a una Barcelona concreta i clarament determinada contextualment (la de Catalunya i no, per exemple, la de Veneçuela).

I després de tractar la qüestió de l'article, del gènere i del nombre, a què ens referirem més endavant, diu finalment:

En resum, els noms propis denominen persones, llocs, institucions, etc. Tenen un significat metalingüístic («nom de...») i la seva relació amb el referent que designen depèn del context. Per la manera com els interpretem i per les característiques sintàctiques que tenen, s'assemblen més als pronoms que no pas als noms comuns. Com els pronoms forts, constitueixen un sintagma nominal sencer, atès que no poden tenir complements restrictius ni necessiten especificadors, i els identifiquem amb un referent concret a partir de la situació comunicativa (igual que els pronoms díctics). El nom propi és més aviat un pronom personal propi [p. 103-105].

Així doncs, Cuenca accepta que el nom propi tingui un significat, però, com en el cas de Gary-Prieur i Jonasson, el fa dependre totalment del context, i per això l'identifica pràcticament amb el pronom.

De fet, la relació entre el nom propi i el pronom personal, que pot representar potencialment el nom propi, ja fou assenyalada pels estoics, però la identificació total sembla almenys semànticament no justificada, perquè el nom propi té una relació permanent i directa amb el seu referent (es tracta d'un «designador fix o rígid»), no pas ocasional i mediata (anafòrica) com en el cas del pronom, del qual, a diferència del nom propi, no es poden fer extensions metafòriques o metonímiques.

Quant al significat del nom propi, crec que no es pot limitar sempre a la que es dedueix del context. Així, i emprant els exemples anteriors, en (14a), *Lluís*, aplicat a diversos individus, o bé és un cas d'homonímia si es tracta d'un nom simple, com assenyalaven Apolloni i Jespersen, o bé, si es tracta d'un prenom, va acompanyat del(s) cognom(s) identificador(s), que es poden ometre en un context determinat, però que no és més que una part de la denominació d'un individu com assenyalava Coseriu. Així, el significat precís de «*el cotxe*» a (13a), malgrat que és un nom comú, també depèn del context, perquè com a vehicle pot tenir dues o quatre rodes si és que no es tracta d'un automòbil. Contràriament, en el cas del *Canadà*, (14b), el seu significat no depèn del context pel fet que hi ha un sol referent possible ('Estat federal d'Amèrica del Nord...'); es tracta doncs d'un nom unívoc.

El mateix apartat d'aquesta obra tracta de l'article i el nom propi, i indica que és sintàcticament redundant pel fet que el nom propi és intrínsecament actual des del punt de vista discursiu; i també es refereix al fet que:

En els topònims (i en alguns cognoms) també podem trobar especificadors —sobretot l'article determinat— i complements, però no actuen com a tals, ja que no són commutables per altres determinants o complements. Es tracta d'elements que s'hi han fixat com a noms propis a partir d'un nom comú o d'un sintagma nominal.

- (11) a. L'Hospitalet de Llobregat
b. Sant Joan de Llavanes [p. 104].

Respecte de l'article determinat podem dir que si no actua com a tal potser no cal considerar-lo d'antuvi com un especificador, sinó com una forma d'article inherent al topònim. I respecte dels complements, com en el cas de «Sant Joan de Llavanes» (que dit sigui de passada no sembla que sigui un topònim real), de fet, com deia Coseriu, es tracta d'un complement determinant identificador, com en el cas de *fulla d'afaitar*, en què l'identificador no és commutable per un altre perquè forma part d'un sol nom compost, encara que sigui dissociable en contextos que exclouin la possibilitat d'equívocs.

Quant al gènere i el nombre, Cuenca constata que per regla general els noms propis no tenen variació de gènere ni plural (si no és un plural fixat) ni complements (no inherents) si no són apositius, com en el cas de (20) a «Barcelona, *capital de l'estat veneçolà d'Anzoàtegui*» (*sic*). Si l'utilitzem en plural o amb un complement restrictiu, haurem d'incloure un especificador, però llavors l'usem de fet com un nom comú, com en:

- (19) Hi ha *tantes Barcelones* com persones que hi viuen
(20) b. La Barcelona *dels anys trenta*

Reiterarem finalment que aquests usos sinecdòquics del nom propi pressuposen necessàriament un significat fix inicial.

Més recentment encara, el 2006, Joan Anton Rabella, en un treball titulat «L'article i el nom propi»,⁴⁵ tracta aquesta qüestió pel que fa al català partint d'un punt de vista bàsicament onomàstic i referit bàsicament a l'ús, però tenint en compte les darreres aportacions gramaticals a què ens hem referit.

45. *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes*, LIII: *Homenatge a Joseph Gulsoy I*, p. 215-230.

VI. Conclusions

Creiem que a la vista de la problemàtica suscitada sobre el caràcter del nom propi a partir de la interpretació tradicional de la teoria filosòfica de J. S. Mill, caldria replantejar lingüísticament aquesta qüestió sense prejudicis ni apriorismes no justificats, i tenint en compte tota la teoria lingüística anterior que s'hi refereix.

És raonable, d'altra banda, que relacionem el nom propi amb el nom comú, però això no ha de comportar una supeditació d'una categoria a l'altra. Així, el fet que els noms comuns designin conceptes o idees universals ja siguin concrets, com *cadira*, o abstractes, com *bonesa*, que es poden atribuir a molts ens individuals, no implica que necessàriament hàgim de limitar la categoria de valor semàntic o lèxic a aquests conceptes, que necessàriament s'han d'aplicar a un subjecte individual, particular, perquè només els ens individuals poden existir en la realitat. Com deien els estoics en l'antiguitat clàssica, els nominalistes en l'edat mitjana i els existencialistes del segle xx en relació amb l'home, només l'individu existeix, els universals són meres idees sense realitat particular. Si a aquest subjecte individual, real o imaginari, li apliquem un nom propi, aquest nom designarà, és a dir significarà, totes les qualitats que el caracteritzin i el distingeixin dels altres ens inclosos en la mateixa classe. De fet, a aquest tipus de nom, més que no pas la denominació tradicional de nom propi, provinent de *Donat*, li escauria potser millor la de nom individual o particular, en oposició al nom general o comú.

El valor semàntic d'un nom propi en la parla ordinària és format pels trets que serveixen convencionalment de relació amb el referent. No cal que tinguem un coneixement complet de l'individu que designa, que només trobarem en obres enciclopèdiques extenses o especialitzades. Però això també s'esdevé en els noms comuns, sobretot els que designen idees d'objectes complexos, com *locomotora*; la definició ordinària, el seu valor lèxic, en el sentit de 'màquina autopropulsada que arrossega o empeny els vagons que té enganxats', no implica una descripció com-

pleta d'aquest instrument. Si aquesta definició no va en contra de la nostra intuïció lingüística, no sembla que tampoc hi hagi d'anar una definició com *Tortosa*, 'ciutat capital del Baix Ebre', o *Enric Morera*, 'compositor català', per exemple.

Tenim a més el cas de molts noms propis que van acompanyats obligatòriament del genèric a què pertanyen, com *passeig de Gràcia*, *cap de Creus* o *estel Polar* en què el nom propi significa les particularitats del referent. I encara, els noms propis, sobretot d'entitats, formats per noms comuns que no han perdut el seu sentit etimològic, com *Diputació de Catalunya*, *Estats Units de Nord-amèrica*, *Partit Liberal*.

Tots aquests noms es refereixen a un ens individual encara que es trobin aïllats de qualsevol context, és a dir, el seu sentit unívoc no depèn de cap context concret. El fet que el sentit d'un nom propi depengui del context és degut a l'homonímia o l'homografia, com en el cas dels diferents llocs que porten el nom *Barcelona*, o bé al fet que no en donem la forma completa, com en el cas que ens referim a *Sant Andreu (de Palomar)*, en un context barceloní. Fins i tot els antropònims habituals com *Josep*, *Joan*, *Maria* o *Ferrer* són noms propis en funció que estan «encarnats», és a dir, que formen part del nom, generalment compost, com *Josep Ferrer (i Prat)*, de diversos individus, sempre amb caràcter monovalent, encara que siguin multívocs. Un nom propi no cal que sigui unívoc, encara que n'hi hagi alguns com *Olot* i *Teopista* que probablement ho siguin.

Una altra qüestió és que precisament alguns noms propis per algun motiu es puguin aplicar a altres noms propis, generalment acompanyats del genèric, com *passeig de Pi i Maragall*, *cometa de Halley*, o sense genèric si es tracta d'antropònims, com per exemple el nom de l'arcàngel *Miquel* aplicat com a nom de fonts. I com a derivació en el cas dels usos metafòrics o metonímics com *he comprat un Picasso/picasso*, que si es consoliden en l'ús poden esdevenir deònims, com *mecenes*.

Respecte de l'article, hem de distingir aquells casos en què apareix sense valor determinant dels usos com a determinant. En els casos en què apareix disfuncionalitat encara hem de distingir els mots en què l'article forma part intrínseca o idiosincràtica, generalment topònims, com *les Corts*, *la Figuera*, *el Papiol*, dels altres usos en què només té un valor estilístic, com en el cas de l'article personal, o merament d'enllaç sintàctic, com en el cas de *(la) Cerdanya*, *(el) Llobregat*. Fins i tot en el cas dels noms d'entitats formats per noms comuns que mantenen el seu sentit etimològic, o bé hi és incorporat amb caràcter intrínsec, com en el cas de *La Maquinista Terrestre i Marítima*, o bé és un simple element d'ús sintàctic opcional, com en el cas de «contracte entre *(la) Caixa Obrera* i x...».

Perquè s'hi puguin aplicar determinants (article, demostratius), el nom propi ha d'ésser modificat, és a dir, que formalment funcioni com un nom comú, ja sigui metafòricament, metonímicament o elípticament, de manera que ja no es refereix directament a l'ens inicial encara que conservi les principals característi-

ques interpretatives; ja sigui seleccionant, delimitant o especificant alguna de les propietats significatives del nom propi o un període de l'existència del referent, com en el cas de *la Tortosa visigòtica*. Això és possible precisament pel fet que un nom propi inclou un nombre més gran de propietats, perquè a més d'indicar la classe a què pertany l'individu a què es refereix, comprèn les seves característiques particulars, que solen ser diverses en l'espai i el temps.

Però l'ús del nom propi modificat és excepcional en la pràctica lingüística i secundari respecte de l'ús principal no modificat. Per això creiem que els estudis lingüístics han de tenir en compte aquesta jerarquia i no posar al mateix nivell ambdós usos.

TREBALLS DE L'OFICINA D'ONOMÀSTICA

Títols publicats

- 1 Ramon AMIGÓ, *Siurana de Prades* (1995)
- 2 Cosme AGUILÓ, *La toponímia de la costa de Lluçmajor* (1996)
- 3 Miquel S. JASSANS, *Onomàstica de Poboleda* (1998)
- 4 Josep RECASENS, *Blancafort, a partir dels noms passats i presents* (2000)
- 5 Jaume SABATÉ, *Onomàstica del poble i terme de la Vilella Alta* (2000)
- 6 Ramon AMIGÓ i Ramon PERE, *L'Albi i els seus noms* (2001)
- 7 Miquel S. JASSANS, *Onomàstica de Colldejou* (2003)
- 8 Dolors CABRÉ i Josep VECIANA, *Onomàstica del terme municipal dels Garidells* (2003)
- 9 Ramon PERE, *Recull de noms de lloc i de persona de Vilanova de Prades* (2004)
- 10 Montserrat CAILÀ i Jean-Paul ESCUDERO, *Història dels noms de Reiners. Les arrels d'un poble del Vallespir* (2005)
- 11 Eugeni PEREA, *Onomàstica de Riudoms* (2006)
- 12 Ramon PERE, *Els noms del Vilosell i el seu terme municipal* (2006)
- 13 Albert TURULL, *La toponímia de les comarques de ponent. Un assaig d'interpretació tipològica* (2007)
- 14 Miquel S. JASSANS, *Onomàstica de Duesaigües i el seu terme* (2008)
- 15 Ramon AMIGÓ, *Onomàstica del terme municipal de Constantí* (2008)
- 16 Josep MORAN, *Característiques del nom propi: Estudi d'interpretació lingüística* (2009)